Управління культури і туризму
Харківської обласної державної адміністрації
Харківська обласна наукова бібліотека

ТУРИЗМ НА ХАРКІВЩИНІ. ПРИРОДНО-РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ ТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНУ

Бібліографічний путівник

Харків ХОУНБ 2008

ББК 91 : 75.81 (4 Укр-4 Хар)
Т 81

Туризм на Харківщині. Природно-рекреаційні ресурси та історико-культурний потенціал регіону : бібліогр. путівник / Упр. культури і туризму Харк. облдержадмін., Харк. обл. універс. наук. б-ка; уклад. Г.М.Єрофєєва. – Х., 2008. – 203 с.

Видання містить бібліографічну та фактографічну інформацію про розвиток туризму в Харківській області як найбільш перспективної галузі соціально-культурної інфраструктури регіону. У покажчику представлені матеріали про основні природно-рекреаційні та історико-культурні ресурси окремих районів, міст та сіл Харківщини.

Посібник адресований краєзнавцям, бібліотечним працівникам, організаторам та любителям різного виду туризму, усім тим, хто цікавиться природою, історією, культурним надбанням рідного краю.

Укладач	Єрофєєва Г.М.
Редактор	Грайворонська Н.І.
Комп'ютерний набір	Грайворонська Н.І.
Комп'ютерна верстка	Конопля Л.М.
Відповідальний за випуск	Сашкова Л.О.

© Харківська обласна універсальна
наукова бібліотека, 2008

Передмова

Видання містить бібліографічну і фактографічну інформацію про рекреаційний потенціал Харківської області з метою її оприлюднення серед широкого загалу читачів, краєзнавців, організаторів туристичної справи для подальшого розвитку туризму як активної форми відпочинку людей, задоволення їх культурно-пізнавальних, оздоровчо-спортивних потреб.

Складений посібник містить вибіркові матеріали стосовно тематичної спрямованості та часу видання документів. У покажчику представлено книги, статті із збірників, журналів і газет, видані в основному з 1991 р. та електронні документи. Видання підготовлено за фондами Харківської обласної універсальної наукової бібліотеки та ресурсами мережі Інтернет.

Бібліографічні відомості згруповано за 4-ма тематичними розділами:

1. Туризм на Харківщині. Рекреаційні ресурси (загальні роботи).

2. Природні рекреаційні ресурси Харківського регіону (природно-заповідний фонд Харківщини: національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, заповідні урочища, пам'ятки природи, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення; рекреаційні ліси, зелені зони міст та приміських територій, водні рекреаційні ресурси).

3. Природно-оздоровчі ресурси Харківщини (санаторії, курорти, оздоровчі табори та ін.).

4. Історико-культурні ресурси Харківського регіону (історико-культурні заповідники, пам'ятки історії та монументального мистецтва, пам'ятки архітектури та містобудування, пам'ятки археології, музейно-колекційні ресурси).

Матеріали у розділах та підрозділах розташовано за алфавітом опису документів, адміністративно-територіальним

поділом Харківської області.

Бібліографічний опис документів здійснено за чинними в Україні стандартами (ДСТУ ГОСТ 7.1: 2006 “Бібліографічний запис. Загальні вимоги та правила складання”*, ГОСТ 7.12-93 “Сокращение слов в русском языке. Общие требования и правила”, ДСТУ 3582-97 “Сокращение слов в украинском языке в библиографическом описании. Общие требования и правила”). При необхідності опис супроводжується довідковими анотаціями. Документи, неопрацьовані de visu, позначено астериском (*), у деяких випадках подається неповний опис.

Бібліографічний масив путівника доповнюють оглядова стаття “Розвиток туризму в Харківському регіоні” та довідкові матеріали про окремі види рекреаційних ресурсів Харківщини у вигляді списків їх назв, які подано додатком у кінці тематичних розділів, підрозділів покажчика. В оглядовій статті застосовані відсилки до бібліографічного покажчика (порядкові номери опису – у квадратних дужках). Представлені допоміжні іменний та географічний покажчики розширюють пошукові можливості посібника.

---

* В опису не вказано загальне позначення матеріалу документів терміном “Текст”

РОЗВИТОК ТУРИЗМУ В ХАРКІВСЬКОМУ РЕГІОНІ

Туризм, як чинник матеріального і духовного розвитку, є найважливішою комунікабельною і високорентабельною сферою соціальної діяльності суспільства. Сучасний туризм є одним із найбільш перспективних напрямів економічного розвитку України, окремих місцевостей. Туризм стає ефективним засобом формування ринкового господарювання, надходження чималих коштів до державного та місцевих бюджетів. Туристична галузь має взаємний зв'язок з багатьма сферами народного господарства, насамперед: побутове, готельне, торговельне обслуговування, транспорт, будівництво, виробництво товарів широкого вжитку, медицина, освіта, спорт, культура.

Туризм – це подорожі у вільний час, що поєднують пізнання й оздоровлення, це – активна форма раціонального відпочинку, поновлення сил людини. Туризм – це клімат, водні простори, лісопарки, лугопарки, курорти, санаторії, готелі, мотелі, бази, кемпінги, будинки мисливців, рибалок, дитячі, молодіжні оздоровчі табори, табори праці й відпочинку, будинки творчості, пам'ятки природи, історії та культури, архітектури та містобудування, музеї, театри та ін. Тобто туристична галузь передбачає формування рекреаційних територій, наявність рекреаційних ресурсів: природних, соціально-економічних, історико-культурних.

Харківська область має вагомі передумови, щоб увійти до найбільш розвинутих у туристичному відношенні регіонів України, Європи. Харківщина має вигідне геополітичне розташування, комфортні мікрокліматичні умови, різноманітний ландшафт, унікальну флору і фауну, історико-культурну, архітектурну спадщину, розвинуту мережу транспортного сполучення, достатні людські, матеріальні, у т. ч. природно-оздоровчі ресурси. Слобожанщина – це край з гостинним населенням, де зберігаються і шануються національні традиції. Харківський регіон має великий потенціал щодо розвитку різноманітних видів туризму:

пізнавального (екскурсійного), оздоровчо-пізнавального, ділового, спортивного, аматорського (мисливського, рибальського), зеленого, екологічного, релігійного, клубного та ін. [1-37].

Сьогодні про можливості внутрішнього туризму Харківщини недостатньо поширена інформація на внутрішніх і зовнішніх ринках. Існує нагальна потреба у всебічному інформаційно-рекламному забезпеченні громадськості України та зарубіжжя про розвиток існуючих та перспективних напрямків туристичної галузі у Харківському регіоні, насамперед у сфері туристично-екскурсійних, санаторно-курортних, спортивно-оздоровчих послуг. Одним із засобів оприлюднення матеріалів про туристичну Харківщину є їх бібліографічне опрацювання. У даній оглядовій статті дана спроба охарактеризувати зібраний масив інформації, вміщений у бібліографічному покажчику про рекреаційні природні, пізнавальні, спортивні, оздоровчо-лікувальні, культурно-історичні ресурси Харківської області в цілому, окремих її місцевостей [38-118].

Важливим потенціалом для туристичної діяльності є природні рекреаційні ресурси (природно-заповідний фонд, ліси, зелені зони міст та приміських територій, водні ресурси). Природно-заповідний фонд (ПЗФ) Харківської області має унікальні цінні природні територіальні комплекси, є складовою національної мережі ПЗФ України і включає 220 територій та об'єктів загальною площею 53 тисячі гектарів, що становить близько 2 % від загальної площі нашого регіону [119-329]. ПЗФ має велике значення для пізнання, формування екологічного світогляду людей, бережливого ставлення до природи. До об'єктів ПЗФ Харківської області віднесені: національний природний парк “Гомільшанські ліси”, регіональні ландшафтні парки “Великобурлуцький степ”, “Печенізьке поле” та “Ізюмська лука”; заказники загальнодержавного (Бурлуцький, Катеринівський загальнозоологічні, Вовчанський ботанічний) та місцевого значення, заповідні урочища, пам'ятки природи (у т. ч. Гора

Крем'янець, Сад ім. Т.Г.Шевченка), парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення (Литвинівка, Краснокутський, Наталіївський, Старомерчинський, Шарівський парки), дендрологічні парки (у т. ч. дендрологічний парк загальнодержавного значення Харківського національного аграрного університету ім. В.В.Докучаєва), ботанічні сади (у т. ч. Ботанічний сад загальнодержавного значення Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна), Харківський зоологічний парк загальнодержавного значення.

Національний природний парк (НПП) “Гомільшанські ліси” (утворено у 2004 р., площа 14314,8 га, територія Зміївського, Первомайського районів) має так званий “кліматичний курорт”, тобто зону для відпочинку, проведення різноманітних екотурів [142-154]. У цьому парку, на території Зміївського району, на початку 2000-х років було відкрито першу на Харківщині екологічну стежку для туристів. В “Гомільшанських лісах”, унікальній екосистемі, ростуть понад 800 видів рослин, у т. ч. реліктові дуби віком 350-750 років. Експертами ЮНЕСКО встановлено, що тут росте 1000-літній велетенський дуб. На поверхні р. Сіверського Дінця, яка протікає через НПП, можна побачити одну із найдавніших рослин України – водну папороть (сальвінію плаваючу), а також рідкісні жовті глечики, біле латаття. Ядром парку є ландшафтний заказник “Гомільшанська лісова дача”, на території якої пам'ятки історії періоду бронзової ери – Київської Русі.

Неповторні територіальні комплекси Харківщини – це Дворічанський та Слобожанський природні парки, які в недалекій перспективі будуть віднесені до НПП України [135-160]. У Дворічанському парку (площею 3 тис. га) знаходяться ендеміки (рослини і тварини, яких більше нема у світі). У цій місцевості, де знаходяться крейдяні відкладення, зростають 400 видів фауни, у т. ч. 44 рідкісних рослин. Цікавий комплекс комах – понад 150 видів. 4 вида тварин занесені до міжнародних Червоних книг, 16 видів – у Червону книгу

України. У Дворічанському парку заплановані рекреаційні зони відпочинку дворічанців та гостей району.

З 2006 р. екологами проводяться роботи щодо створення третього НПП – Слобожанського, територія якого охопить Богодухівський і Краснокутський райони.

Мальовничу природу Харківщини прикрашають регіональні ландшафтні парки (РЛП) – природоохоронні рекреаційні установи, які забезпечують умови для організованого відпочинку. У 2000 р. створено РЛП "Великобурлуцький степ" (площа 2042,6 га) [161-163]. Генеральною схемою України передбачена організація рекреаційних зон у цьому парку, насамперед у межах басейну р. Сіверський Донець. РЛП "Печенізьке поле" (створений у 1999 р., площа 4997,6 га) є недоторканим українським степом з його унікальним різнотрав'ям, рідкісними представниками фауни, які занесені до Червоної та Зеленої книг [164-181]. У парку – 124 види пернатих. Гордість РЛП – доісторичний птах – дрохва. Ландшафтний парк бере участь в європейській програмі по збереженню цього виду птахів. На берегах р. Гнилушки, яка протікає на території "Печенізького поля", відкрито кілька джерел; у балці – прекрасні озера з островами.

На берегах р. Сіверського Дінця, на південь від с. Левківки Балаклійського району, розташований ландшафтний парк "Ізюмська лука" (створений у 2003 р., площа 2560 га) [182-185]. Неосяжні простори "Луки" (довжина 80 км) добре видно з гори Крем'янець. На незайманій території НЛП ростуть сосняки віком 30-100 років, різнотрав'я. На прогалинах бору росте північна рослина – кладонія оленяча (оленячий мох). У парку мешкають бабаки, кабани, ласки, горностаї, білки, орли-могильники, сірі гуси, чайки та ін.

70 % (150 об'єктів) ПЗФ Харківщини складають заказники: ландшафтні, гідрологічні, лісові, ботанічні, ентомологічні, загальногеологічні, загальнозоологічні, орнітологічні [186-208]. Оскільки вони виконують функцію збереження і відтворення природних комплексів, ці достатньо екологічно чисті зони можуть стати прикладом бережливого

відношення відвідувачів-екскурсантів до природи. На Харківщині є 3 заказника загальнодержавного значення: Бурлуцький, Катеринівський та Вовчанський. Бурлуцький заказник (створений у 1977 р., площа 326 га), розташований на ділянці від смт Великий Бурлук до с. Катеринівки. Далі, від с. Катеринівки до с. Рогозянки знаходиться Катеринівський заказник. На території цих загальнозоологічних заказників представлені степові, лучні та водно-болотні фауністичні комплекси. Тут мешкають рідкісні види хребетних та безхребетних тварин: реліктовий бабак, сліпак звичайний, тушканчик великий, тхір степовий, лунь польова та ін.

До унікальних еталонів природи краю віднесено заповідні урочища [209-211]. Серед них найбільш відомі: Божкове (Великобурлуцький район), Миколаївські насадження (Чугуївський район), Тюндик (Балаклійський район).

Природними об'єктами туризму є пам'ятки природи [212-237]. До складу комплексної пам'ятки природи “Гора Крем'янець” входять гора Крем'янець (висота 177,3 м) та дендропарк [212-216]. На околиці м. Ізюму піднімається гора Крем'янець (Кремень) – геологічна пам'ятка природи. Вона являє собою відслонення верхнєкрейдистих та юрських порід з численними останками, конкреціями кремнію, фосфору, які мають чималу наукову та пізнавальну цінність. На горі поширені лійки карстові, степова рослинність (типчак, ковила, ефенда та ін.). Одночасно гора – це цікава пам'ятка історії. Дев'ять кам'яних баб скіфського та половецького періодів, які знаходяться на горі Кам'янець, безмовно зберігають людські таємниці на протязі багатьох віків. У дендропарку, створеному у 1965 р. біля підніжжя гори Крем'янець, ростуть понад 200 видів екзотичних рослин, батьківщина яких Америка, Китай, Японія, Середня Азія, Сибір, Далекий Схід, Балкани. Дерева та кущі, різноманітні в окрасі листя, розміром та формою представляють живописні композиції у різні пори року. Для відвідувачів парку є спеціальні оглядові території, місця відпочинку.

Один із найстаріших парків Харкова – сад ім.

Т.Г.Шевченка (заснований у 1805 р.) віднесено до ботанічної пам'ятки природи місцевого значення [217-233]. Це улюблене місце відпочинку харків'ян, яке зачаровує своєю ландшафтною архітектурою. Парк сплановано так, що радіальні алеї сходяться до пам'ятника Т.Г.Шевченка. Від монументу каштанова алея веде до Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна. Є липова і черешнева алеї. Сад прикрашають красиві сходи з водним каскадом, фонтани, квітники, газони, сріблясті ялинки, туї. Близько 100 видів і типів дерев та чагарників ростуть в саду (сосна кримська, дуб червоний (північний), софора японська, кизил, айва та ін.). На території саду знаходиться зоопарк, кіноконцертний зал "Україна".

Харківщина по праву вважається колискою степового лісорозведення, створення визначних та неповторних зразків паркового будівництва, які мають чимале пізнавальне, естетичне значення. Серед унікальних, маловідомих парків – пам'яток садово-паркового мистецтва (ППСПМ) є Краснокутський дендрологічний парк, що знаходиться від Харкова на відстані 100 км [238-254]. Завдяки цьому парку-розсаднику на вулицях міст країни з'явилися біла акація та канадська тополя. Краснокутський парк – один із цікавих зразків садово-паркової архітектури XVIII–XIX ст. У різні пори року екскурсантів приваблюють тінисті доріжки, могутні вікові дерева, загадковість старовинних печер. Парк (площа 14 га) розплановано у балці на підвищенні, яке круто спадає у долину р. Мерло. Дендропарк було закладено в останньому двадцятиріччі XVIII ст. Офіційною датою заснування дендрарію вважається 1809 р. У цьому році предводитель дворянства Іван Назарович Каразін повернувся із Європи, де закупив чимало насіння, саджанців, черешків. Вперше в Україні він провів копітку роботу з акліматизації цінних декоративних рослин. В парку росте 350 видів і форм деревних та чагарникових порід, у т. ч. 140-річна ялиця Лоуа, ялиця Фразера, ялина сербська, колюча, канадська, східна. Крім мальовничих доріжок у парку – ставки, альтанки і перголі,

повиті декоративним виноградом.

За 20 км від м. Богодухова розкинувся на схилах балки, яка прилягає до р. Мерчика, Шарівський парк (площа 40 га) – ППСПМ початку XIX ст. [280-295]. Композиційним центром парку є двоповерховий палац, побудований на пагорбі. Цінність замку – це його художнє оформлення 26-ти кімнат, 3-х залів, парадного під'їзду. Біля палацу частина парку спланована у регулярному стилі. Площадку з фонтаном та квітниками оточують вікові ялинки, обрамляє невисока біла балюстрада. Своєрідний ландшафт парку створено за допомогою терас. У Шарівському парку – алеї вікових пірамідальних дубів, липова алея. Паркові доріжки і численні стежки ведуть до ставків. У парку зростає понад 20-ти дубів – велетнів віком від 200-500 років, а також 600-річний дуб.

У с. Володимирівці Краснокутського району знаходиться ППСПМ – Наталіївський парк [258-272]. Палац, побудований у 1884 р., складає єдиний ансамбль з парком. У парку росте близько 100 видів і форм дерев та чагарників. Переважають соснові насадження. Є посадки дуба болотного, червоного; окремі дуби черешчаті ростуть уже 400 років. Серед колекції вічнозелених екзотів – сосна веймутова, кримська, трьоххвойна, ялиця сибірська, однобарвна, ялина колюча срібляста, різні види липи, клена, каштани, береза, берест. У парку – численні галявини, доріжки, алеї, які щільно оточені чагарниками. Композицію паркового комплексу доповнюють будівлі колишньої садиби, водонапірна башта, в'їзна арка головних воріт Наталіївки.

Старомерчинський парк – один із старіших парків в Україні, був закладений на базі природної діброви у першій чверті XVIII ст. [273-279]. Центром пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення є архітектурний комплекс (палац, церква, службові флігелі) побудований у 1775–1776 рр. Парк ландшафтного типу (площа 69 га) розташувався за палацом, на схилах балки, біля підніжжя якого тече р. Мерчик, утворюючи широке озеро. Серед вікових посадок дубів, тополій, сосен та ялин видно ставки.

Дендропарк “Литвинівка”, розташований на відстані 8-ми км від м. Валок, біля с. Литвинівки – ППСПМ загальнодержавного значення [255-257]. Створення парку пов'язано з іменем видатного біолога М.І.Вавілова. Сьогодні у ньому ростуть близько 200 видів дерев та чагарників. Здалека помітні кущі обліпихи, камищі, барбарису, кизилу, бундуку канадського. Дивовижні за своїм видом, забарвленням та квітками катальпа, темнокора береза даурська, рокитник золотий дощ, ялини, ялівцева ягода, софора японська та ін. Велику ділянку займають посадки горіхів грецького, сірого, чорного, маньчжурського.

Серед природних ресурсів, які мають наукове, рекреаційно-пізнавальне значення, є дендрологічні парки Харківського аграрного університету ім. В.В.Докучаєва, Українського науково-дослідного інституту лісового господарства (УкрНДІЛГ), парк “Дружба” [296-300].

Дивовижний лісопарковий ландшафт знаходиться на території Харківського національного аграрного університету у селищі Рогані. Засновано дендрарій загальнодержавного значення у 1972 р. Відвідувачі парку можуть ознайомитися з 895-ма видами дерев та кущів, серед яких 80 % становить екзотика. У дендропарку є розарій, розсадник рідких рослин, декоративний ставок, колекційні ділянки різновиду сосен та дубів. Під відкритим небом створено стабільний фітоценоз “Дуброва” – зразок місцевої флори.

На околиці Харкова розташований дендропарк УкрНДІЛГ. Протягом 1947–1977 рр. було висаджено 253 видів (понад 30 тисяч) рослин. Парк розділено на дві частини. У лісовій посадці – сосна кримська і звичайна, різні дуби, бундук канадський, ялівець віргінський, горіх ведмежий та ін. У другій частині дендрарію – ландшафтний парк з алеями, квітниками, поодинокими посадками декоративних рослин. На головній алеї знаходиться альтанка, від неї відходять алеї сосни кримської і каштанової. Багатство парку складають калина канадська, софора японська, берека, сумах пухнастий, айва та ін.

Дендропарк “Дружба” (заснований у 2000 р. площа 51,5 га) – улюблене місце відпочинку мешканців та гостей Лозівського району.

Ботанічний сад Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна загальнодержавного значення (створений у 1804 р., площа 47 га) проводить велику роботу з популяризації ботанічних знань: проводить екскурсії, надає консультаційну допомогу садоводам-аматорам та ін. [301-310]. У Ботанічному саду налічується понад 6 тис. рослин з усіх куточків світу. В оранжереях саду понад 280 видів рослин, у т. ч. фінікова і кокосова пальми, папайя, фейхоа, кавове дерево, банан, вейгела квітуча, азалія, форзиція, різної форми туї, мигдаль, ялина колюча. У Ботанічному саду створені різні ботаніко-географічні зони: Сибір, Далекій Схід, Європа, Північна Америка, Японія і Китай, Середня Азія, Європа, Середземномор'я.

У грудні 2007 р. ПЗФ Харківщини поповнився ще одним ботанічним садом “Кулиничі”, який розташувався на території площею 13,25 га [311].

Щороку понад одного мільйона людей відвідують Харківський зоопарк (організований у 1895 р.). На території зоопарку (площа 22 га) знаходиться 300 видів риб, земноводних, плазунів, птахів і ссавців з усього світу [312-332]. Як правило, знайомство з тваринним світом розпочинається біля кліток з бурими ведмедями. Для білих ведмедів збудовані басейни. Поряд розташовані вольєри з вовками, шакалами, лисицями. Сусідами є двоє слонів, бегемот. Широко представлена родина кошачих. Багатий зоопарк на різні види мавп. У центрі парку розташована будівля оригінальної архітектури, на другому поверсі якої знаходиться колекція екзотичних риб Африки, Азії, Південної Америки, а також риби місцевих водоймищ.

Зоопарки, зоокуточки, як об'єкти природознавчих екскурсій, відкриті для відвідувачів на територіях “Кінного заводу – 124” (Лозівський район), Харківської зооветакадемії (смт Мала Данилівка, Дергачівський район). У зоопарку при

кінзаводі утримуються олені, бізони, косулі, кулани, поні, вівці романівської породи, кози заокеанської породи, різноманітні птахи. Особливий інтерес для туристів представляють коні, яких розводять на Лозівщині: орловські рисисті, новоолександрівські возовики, українські верхові. За кількістю та якістю поголів'я племінних коней цей завод – один із найкращих в Україні.

Чимале рекреаційно-оздоровче значення мають лісові насадження, парки і сквери Харківщини, де ростуть понад 1000 видів і форм дерев та чагарників [333-373]. Ліси займають близько 12 % території Харківського регіону. Найбільші лісові масиви розташовані вздовж берегів р. Сіверського Дінця та її основних протоків, а також у долині р. Мерло. На узбережжі р. Сіверського Дінця, від с. Задонецьке до с. Коробові Хутори – відома курортна зона, так звана "Харківська Швейцарія". Живописні берега покриті багатою рослинністю. Навколо розкинулися ліси хвойні, листяні. У Коробовому та Таранівському лісництві ростуть черещаті дуби віком 140 років. Є велетень-дуб, якому близько чотирьох століть. Заплавні ліси поширені головним чином на узбережжі р. Сіверського Дінця, Осколу, Уди, Мжи, у басейні р. Мерло (Мерли). У межах Харківського району на сухих ділянках борової тераси домінують соснові, дубово-соснові ліси. Лісові масиви різних районів Харківщини мають неповторні рекреаційно-оздоровчі зони. Багатий тваринний світ лісів (насамперед у Зміївському, Балаклійському, Вовчанському, Ізюмському районів) – це не тільки їх окраса, але й об'єкт мисливського туризму.

Унікальним природним багатством Харкова, окремих населених пунктів краю є парки і сквери [358-373]. Найбільшим лісовим парком України, зоною відпочинку харків'ян вважається Лісопарк, закладений у 1928 р. Він розташований на підступах Харкова з північної та північно-західної сторін, простягається вздовж Бєлгородського шосе і підступає до масиву Павлове поле та берегів р. Харків. Лісопарк – це здебільшого природний мішаний ліс (дуби,

клени, тополі), площа якого становить понад 2 тис. га. Пам'ятками природи є два дуби-велетні віком понад 500 років. У південній частині парку прокладені алеї, доріжки, розбиті квітники, знаходиться Меморіальний комплекс Слави.

Центральному парку культури і відпочинку ім. О.М.Горького понад 100 років. Унікальність парку створюють контрастні групові посадки дерев. Світла береза росте поряд із смарагдово-зеленою модриною. Групу сріблястих кленів відтіняють темно-зелені дуби. Величність парку надають ялини і сосни, живописні каштанові та липові алеї. На території парку – дитяча залізниця “Мала Південна”, канатна дорога для прогулянок. Улюбленими місцями відпочинку є також парк ім В.В.Маяковського (закладений у 1930-ті рр.), парк ім. Артема (заснований у 1934 р.), парки 1970-тих років: Молодіжний, Юність, Перемоги, а також численні сквери.

У Харківській області 56 водосховищ, 2538 ставків, 584 озера, 131 річка – улюблені місця відпочинку жителів та гостей Слобожанщини [374-414]. Живописна водна артерія – ріка Сіверський Донець (басейн р. Дон) протікає через всю Харківщину довжиною 370 км. Другою за величиною є р. Оскіл – протока Сіверського Дінця. Прикрасою цих річок є Печенізьке і Червонооскільське водосховища. Печенізьке водосховище (довжина 70 км, ширина в окремих місцях – 3 км) має чудові пляжі, курортні зони, велику кількість баз, будинків відпочинку, яхт-клуби. Червонооскільське – одно із найбільших водосховищ Слобожанщини, збудовано у 1956 р. на р. Оскіл. У межах водосховищ зосереджена найбільша кількість туристичних баз відпочинку, спортивно-оздоровчі табори. Басейни річок краю багаті різновидами риб (сом, щука, судак, жерех, в'язь, плотва, лящ, короп, карась, лин та ін.). По рікам можна здійснювати подорожі на човнах, байдарках. Для любителів ловлі риби спінінгом та поплавком велику популярність мають р. Сіверський Донець, Печенізьке, Червонооскільське водосховища. Численні озера та ставки – місця відпочинку, риболовного туризму. В Зміївському районі, біля Коробових Хуторів знаходяться одне із найбільших озер

Харківщини – Лиман (ширина 3-3,5 км, довжина 9 км), лісове озеро Борове. У цих місцях купаються, вудять рибу, збирають ягоди, гриби. Тут розташовані мисливські угіддя. Одним із кращих ставків для ловлі риби є “Молочний” (с. Радгоспне, Харківський район), в якому водяться коропи лускатий, дзеркальний, японський, синій, угорський, альбінос, карасі, білий амур, лин, в'юн, судак, окунь та ін. Багаті водними ресурсами не тільки східні і центральні райони Харківщини. На берегах 55-ти річок, 13-ти озер (у т. ч. Лиман, Кругле), декількох десятків ставків Зачепилівського району створені прекрасні місця відпочинку.

Оздоровчо-лікувальному виду туризму приділяється особлива увага не тільки в санаторіях, клініках та салонах. У зеленій зоні Харківського регіону розташувалися оздоровчі бази відпочинку, дитячі, молодіжні спортивно-оздоровчі табори, палаткові містечка, спеціалізовані здравниці [415-449]. У краї чимало дивовижно красивих природних куточків для відпочинку. У с. Коробови Хутори , на берегах Сіверського Дінця розташовані спортивно-туристичні бази, будинок відпочинку “Коробів Хутір”, казкове містечко і лабіринти для дітей. На високому березі Сіверського Дінця, знаходиться санаторій “Ялинка” (Зміївський район), який славиться лікувально-столовою водою “1500” типу “Миргородська” і “Єсентуки-4”. Недалеко від санаторію – рекреаційні Біле та Чорничне озера, штучні водоймища.

Із різних міст і сіл України приїздять до будинку відпочинку “Північний Донець”, розташований біля селища Есхар Чугуївського району. У соснових лісах Вовчанського району є будинок відпочинку “Верхнє-Писарівський”. Поблизу Харкова, у смт Пісочині – санаторій “Роща” і спеціалізована здравниця “Рай-Оленівка” – це “райські” куточки Слобожанщини. У цих місцях – неповторний ландшафт, листяні і соснові насадження, парк, фруктовий сад. У водоймищах водиться чимало риби, раки, черепахи. Мінеральна вода “Рай-Оленівка” схожа за складом води “Березівська” і трускавецької води “Нафтуся”. Санаторій

“Роща” оточує парк, де ростуть близько 24 тис. дерев та кущів. Центральна алея парку веде до ставка. У санаторії лікують серцево-судинні хвороби. Мінеральна вода, яка є на території здравниці, близька за складом води “Березівська”. У Харківському районі, на околиці м. Люботину, на березі лісового озера, знаходиться будинок відпочинку “Медик”, а поблизу смт Васищево – туристична база.

Бальнеологічний, питний та грязьовий кліматичний курорт “Березівські мінеральні води” (с. Березівське, Дергачівський район) широко відомий в Україні і зарубіжжі як лікувально-оздоровчий заклад. Головний метод оздоровлення людей – мінеральна вода “Березівська”, у складі якої підвищена кількість заліза. Проводяться спеціальні кліматотерапії: аеротерапія, гемотерапія. У парку здравниці ростуть вікові дуби, липи, берези, тополі, горобина.

Серед хвойних і мішаних лісів на околицях м. Балаклії розташувалися санаторій-профілакторій “Факел”, база відпочинку “Перлина”, дитячий оздоровчий табір “Олімп”. На Богодухівщині у колишній дворянській садибі працює з 1925 р. Шаровський санаторій – спеціалізована здравниця.

На Куп'янщині, на березі Чевонооскільського водосховища створено сприятливі умови для літнього відпочинку. Тут діють туристичні бази, працюють дитячий оздоровчий центр “Сосновий”, оздоровчий центр “Прометей”, база відпочинку мисливців і рибалок, база відпочинку “Мрія”. Зони рекреації є на берегах ставків у с. Гусинці, Нечволодівці, Петропавлівці, Кіндрашівці. На березі р. Орель, у сосновому лісі, біля с. Великі Бучки (Сахновщинський район) – чудова зона відпочинку. Тут розташований дитячий оздоровчий табір.

“Альпійська долина” – перший в Харківському регіоні (Зміївський район) гірськолижний центр із системою штучного засніження схилів. Траси довжиною до 400 метрів дуже схожі на карпатські. Сезон в “Альпійській долині” відкривається для туристів навіть при відсутності природного снігу. Катання продовжується до початку квітня.

Пізнавальне, історико-патріотичне, виховне значення

мають туристичні екскурсії по неповторним історичним, пам'ятним місцям Харківщини [463-571]. Про глибокі стародавні корені краю свідчать археологічні знахідки [650-729]. На території області збереглися пам'ятки сарматської культури (могильні кургани) в південних районах, пам'ятки ранньослов'янської культури (Зміївський, Краснокутський райони). Пам'яткою раннього середньовіччя є Салтівська культура. Більша територія Харківщини у X–XIII ст. знаходилася під владою Хазарського каганату. В історико-археологічному музеї-заповіднику "Верхній Салтів", який розташований поблизу с. Верхній Салтів Вовчанського району, представлені археологічні знахідки: останки городища з кам'яною цитаделлю, широкий поділ та посад, чотири катакомбних могильника. Вехнєсалтівське городище є однією з відомих світових пам'яток і входить до Національного реєстру історичних пам'яток України. Матеріали цього музею є базою вивчення нашого регіону, розвитку ранньосередньовічного суспільства народів Євразії. Відвідувачам музею-заповідника пропонуються екскурсії: некрополь (VIII–X ст.), місце колишнього Салтівського городища, старовинне капище біля с. Верхня Писарівка, скіфське підкурганне поховання "Коб'якова могила", останки кам'яного рудника, де видобували камінь для будівництва Салтівської цитаделі, місця, які описані у стародавній пам'ятці писемності "Слово о полку Игореве" (поле Кончакове, річка Каяла, місце городища, де знаходився у полоні князь Ігор, "Озеро Всеволода").

З кінця XI ст. невелике місто Донець, яке засновано на базі Роменського городища у Карачівці, стає форпостом у боротьбі з тюрками-печенігами. Місто Донець було першим пунктом, куди прибув новгород-сіверський князь Ігор Святославович після втечі з половецького полону в 1185 р. Ця унікальна пам'ятка світового рівня, внесена до Національного реєстру історичних пам'яток України. На думку археологів, Донецьке городище поступово переросло у Харківське, що дало початок сучасному Харкову.

Згідно "Повести временних лет" на околиці Ізюму

руські князі на чолі з Володимиром Мономахом, ходили проти половців до “Дону” (Сіверського Дінцю), розгромили ворога на річці Сальниці (сучасна назва Річка). Біля цієї річки 9 травня 1185 р. зупинилося військо Ігоря Святославовича.

Група нерухомих пам'яток Харківщини пов'язана з історією українського козацтва XVII–XVIII ст. На р. Коломак, поблизу смт Коломак у 1687 р. відбулася козацька Рада, на якій отримав гетьманську булаву І.Мазепа. Представляють інтерес такі пам'ятки як міста-центри козацьких полків та сотень: Харків, Ізюм, Валки, Коломак, Люботин, Липці, Балаклія та ін.

Ізюмська оборонна лінія як воєнно-інженерний комплекс була споруджена у 1680 р. на території сучасної Харківської та Бєлгородської областей. Залишки фортеці нагадують про історію заселення, охорону земель краю від татаро-турецьких загарбників.

Місто Ізюм може служити відправним пунктом мандрів вздовж Української укріпленої лінії – пам'ятки воєнно-інженерного мистецтва першої половини XVIII ст. Довжина лінії складала понад 285 км. На території краю залишилися останки 12-ти земляних фортець: Петровська (Балаклійський район), Тамбовська (Барвінківський район), Михайлівська, Олексіївська, Єфремівська (Первомайський район), Парасковіївська (Кегичівський район), Орловська (Нововодолазький район), Іванівська, Більовська (Красноградський район), Козловська, Федорівська (Зачепилівський район).

В містах і селах пам'ятають історичне минуле, внесок окремих особистостей в розвиток краю. Ряд пам'яток монументального мистецтва Харківщини присвячений видатним особистостям козацтва. У с. Бесарабівці Кегичівського району був установлений пам'ятник державному та військовому діячеві Б.Хмельницькому (1954 р.), у м. Барвінковому – легендарному козаку Барвінку (1992 р.), у м. Мерефі – визначному полководцю, кошовому отаману І.Сірку (1993 р.). У м. Харкові на проспекті Леніна, встановлено пам'ятник засновнику міста козаку Харьку (2004 р.), біля

будинку Харківської облдержадміністрації – пам'ятники Євдокиму Щербініну – першому губернатору Слобідської України (2004 р.), засновнику Харківського університету – В.Н. Каразіну (1903 р.).

Харківщина уславлена героїчними подвигами своїх дочок і синів. Вшановується пам'ять героїв-захисників Вітчизни у кожному місті, селі. На фронтах Великої Вітчизняної війни боролися понад 400 тис. наших земляків, понад 70-ти уродженцям і жителям Харківщини присвоєно звання Героя Радянського Союзу. По історичним місцям пропонуються туристам численні воєнно-патріотичні екскурсії, у т. ч. “Шляхами ратної слави”, “Бойовими шляхами Харківщини”, “Харків у роки Великої Вітчизняної війни”, “Меморіали Харкова”, “Соколове – Таранівка”.

На честь визволення Харківщини, м. Харкова створено Меморіальний комплекс “Висота маршала Конєва” у смт Солоницівці Дергачівського району [809-813]. Звідси, з передового командного пункту на висоті 193,7 м командуючий Степовим фронтом І.С.Конєв у серпні 1943 р. наказав штурмувати Харків. На честь визволення Харкова встановлено пам'ятний знак, а у серпні 2003 р. реконструйовано Меморіальний комплекс “Висота маршала Конєва”, у складі якого стела, церква Іоанна-воїна, будівля музею “Харківщина у роки Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.”. У музеї розміщена експозиція з історії Харківської області з 1919 р. по 1945 р.

У м. Харкові на шляху, який веде до Лісопарку, споруджено Меморіальний комплекс, присвячений героям війни 1941–1945 рр.

Місто Ізюм і гора Крем'янець були ареною кровопролитних битв. Ряд монументів нагадують про буремні події 1905–1921 рр. Останки 1559-ти захисників міста у 1941–1943 рр. поховано у братській могилі на схилі Крем'янця і встановлено пам'ятник “Скорботна мати”. До 40-річчя Перемоги встановлено Меморіальний комплекс (1985 р.) на г. Крем'янець.

Два села на Зміївщині – Таранівка і Соколове – символи самовідданої любові до Вітчизни, взаємодопомоги і дружби різних народів у боротьбі з німецькими загарбниками. У Таранівці на місці подвигу 25-ти Гвардійців-Широнінців встановлено пам'ятник, відкрито Таранівський музей Гвардійців-Широнінців (1959 р.), залізничну станцію названо “Широніно”. У пам'ять воїнів-захисників с. Соколове відкрито Музей бойового братерства (1958 р.), де представлено понад 3,5 тис. експонатів, у т. ч. діорама “Бій у селі Соколове 8 березня 1943 р.”. Біля входу музею – монумент “Братерство по зброї”. У парку Дружби поряд з братськими могилами радянських, чеських і словацьких воїнів виситься гранітний обеліск.

З культурною історією Харківщини, місцевими традиціями сивої давнини, досягненнями сьогодення знайомлять екскурсійні тури по різноманітним музеям [730-880]. Найстаріший природничо-науковий музей Європи – Музей природи Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна (1808 р.), основний фонд якого складає близько 500 тис. одиниць збереження. З 1807 р. при цьому ВНЗ існує Музей археології та етнографії Слобідської України (сучасна назва з 1998 р.). Експозиції Харківського історичного музею (створений у 1920 р.) дають уявлення про первісні часи та археологію, етнографію Слобожанщини і сучасні події.

Унікальними історичними пам'ятниками окремих населених пунктів є краєзнавчі музеї (Барвінківський, Балаклійський, Зміївський, Богодухівський, Дворічанський, Золочівський, Первомайський, Лозівський та ін.), де представлені фонди свідчать про події, що відбувалися у районі, місті, селі, про археологічні, етнографічні особливості краю, про визначних людей краю тощо [733, 788-880].

Шанувальники мистецтва можуть ознайомитися з цінними та унікальними колекціями Харківського художнього музею (створений в 1886 р.) – одного із найбільших в Україні. Його фонди налічують понад 10 тис. експонатів, у т. ч. експозиції українського, російського, зарубіжного мистецтва,

унікальні полотна І.Рєпіна, С.Васильківського, колекції порцеляни та декоративно-ужиткового мистецтва часів українського бароко.

Туристичний маршрут “Чугуїв – батьківщина І.Ю.Рєпіна” розпочинається у Чугуївському музеї-заповіднику ім. І.Ю.Рєпіна біля пам'ятника з надписом, що на цьому місці був будинок, в якому народився художник. У музеї-заповіднику головну увагу в експозиції приділено чугуївському періоду життя та творчості І.Ю.Рєпіна, його тісним зв'язкам з Україною. Експонуються чотири оригінали ранніх ікон художника, а також портрет Вєрьовкіної, малюнки, офорти, а також унікальні полотна місцевих живописців та іконописців другої половини XIX ст., картини В.Серова, В.Маковського, П.Верещагіна, М.Пимоненка, І.Пелевина. Вшановуючи пам'ять великого художника, у 1956 р. у центрі Чугуєва був відкритий пам'ятник І.Ю.Рєпіну, а у 1990 р. біля музею-заповідника споруджено ще один пам'ятник славнозвісного майстра.

Понад 50 років у селі Пархомівка існує історико-художній музей як визначний культурно-освітній осередок. Експозиція музею налічує понад 3 тис. експонатів, у т. ч. етюди “Голова старца” до картини І.Іванова “Явление Христа народу”, картини І.Левітана “После дождя”, С.Васильківського “На закате”, малюнки Т.Шевченка, В.Васнецова.

Туристична екскурсія “Сковородинівка” ознайомить з живописним куточком Харківщини, с. Сковородинівкою, де знаходиться Літературно- меморіальний музей Г.С.Сковороди (відкритий у 1972 р.). На будинку музею встановлена меморіальна табличка с надписом, що в цьому будинку жив в останні роки свого життя видатний український просвітник, філософ і поет Григорій Сковорода. За матеріалами музею можна простежити його життєвий шлях. Навколо музею розташований парк-сад, на вході якого – могила Г.С.Сковороди. Біля 750-річного дуба – пам'ятний знак із граніту, на якому встановлено погруддя мислителя.

Харківський регіон – багатий на інші види музеїв. Харківський літературний музей з 1988 р. – центр національної

культури Східної України. На базі музейної експозиції екскурсантам пропонуються тематичні експозиції про українських письменників, виставки робіт художників, віртуальні експозиції про культуру 1910–1930-тих рр. З 1968 р. існує Музей театральних ляльок, у фонді якого понад 11 тис. експозицій: ляльок, афіш, макетів, сувенірів, ескізів ляльок, театральних програм багатьох країн світу. Останнім часом з'явилися нові музеї: меморіальні музеї К.Шульженко, сім'ї Гризодубових, Харківський приватний музей міської садиби, Музей сексуальних культур світу, Церковно-історичний музей Харківської єпархії, музей "Води" та ін.

Велич і неповторну красу Слобожанщини створюють архітектурні пам'ятки [572-649]. Існують численні тури, оглядові екскурсії по історичному центру Харкова, які пропонують ознайомитися з неймовірно різноманітними архітектурними стилями, які характерні для нашого регіону. Найстаріша кам'яна споруда українського бароко – триглавий Покровський собор, який віднесено у комплексі споруд Свято-Покровського монастиря до пам'ятки архітектури загальнодержавного значення. Собор був збудований у 1689 р. на кошти козаків із Клочківської слободи. У XIX ст. на території монастиря збудовані архієрейський будинок (1820–1826 рр.) та Озерянська церква (1896 р.). Золотим вінцем Харкова називають Успенський собор (1777 р.), причому він є останнім із храмів, споруджених в українському стилі. Слід відмітити прекрасний, великого розміру іконостас із дерева, а також інтер'єр собору. На честь перемоги російських військ над Наполеоном була збудована дзвіниця, на відміну від Успенського храму, у стилі класицизму. ЇЇ висота, де було встановлено 12 дзвонів – 84 м, годинник паризької фірми "Борель" діаметром 3,7 м. Привертає увагу комплекс споруд Харківського університету – тепер будівля Української інженерно-педагогічної академії: Губернаторський будинок (1767–1776 рр.), Університетська церква з новим корпусом (1823–1831 рр.), Фізичний, Хімічний корпуси (1777 р.).

Прикрасою природного і міського ландшафту м.

Харкова є Благовіщенський собор (1901 р.), Церква Трьох Святителів (1914 р.), Єврейська синагога (1914 р.), Римсько-католицька церква (1892 р.), будівлі Університетського ботанічного саду (1804 р.), маєток академіка архітектури О.М.Бекетова (1897 р.) – тепер Будинок вчених, Духовне училище (1824–1885 рр.) – нині Харківська академія культури, Торговий дім купчихи Горяїнової (1824 р.), Громадська бібліотека (1906 р.) – нині Державна наукова бібліотека ім. В.Г.Короленка, Управління Південної залізниці (1914 р.), Маєток купця Ігнатищева (1914 р.) – тепер Художній музей, будівля вокзалу Південної залізниці (1952 р.) та ін.

За проектами петербурзьких архітекторів збудовані будівлі на вулиці Сумській, площах Миколаївській (нині Конституції), Рози Люксембург, які створили своєрідний бізнес-центр міста: колишній Купецький банк і готель "Асторія" (1910–1913 рр.) – тепер Промінвестбанк, Палац праці (колишній доходний будинок Всеросійського страхового товариства "Росія"; 1916 р.) та ін. Індивідуальність площі Конституції створюють три будівлі архітектора О.М.Бекетова: Волжсько-Камський банк (1908 р.) – нині Театр ляльок, Торговий банк (1899 р.) – тепер Будинок науки і техніки, Земельний банк (1898 р.) – нині Харківський автотранспортний технікум. Будівля Державного академічного українського драматичного театру ім. Т.Шевченка (1841 р., реконструйовано у 1883 р.) – це не тільки архітектурна прикраса, але пам'ятне місце, збагачене історією театрального і культурного життя Харкова. Знаковими пам'ятками Сумської вулиці є фонтан з альтанкою "Дзеркальний струмінь" (1947 р.) у парку Перемоги, а в Саду ім. Т.Шевченка – пам'ятник Т.Г.Шевченку (1935 р.) – найкращий із 250-ти монументів Великому Кобзарю.

Унікальний архітектурний ансамбль 1920–1930-х рр. найбільшої площі в Європі – "Свободи" відомий навіть за межами України. На незвичайній за формою площі, яка нагадує реторту, знаходиться велична будівля стилю конструктивізму – Будинок державної промисловості

(Держпром; 1928 р.), Будинок проектних та будівельних організацій (1929 р.) – тепер головний корпус Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна, Будинок кооперації (1930 р.) – тепер корпус вищезгаданого ВНЗ та ін.

У різних напрямках Харківського регіону поряд з дивовижними природними ландшафтами можна знайти достойної уваги різноманітні архітектурні пам'ятки. Серед пізнавальних турів по окремим місцям нашого краю, Ізюмщина славиться архітектурною будівлею XVII ст. – п'ятиглавим Преображенським собором. Ця кам'яна споруда збудована у 1684-1685 рр. у стилі українського бароко. Прикрасою м. Ізюму також є Хрестовоздвиженська (Миколаївська) церква (1809–1823 рр), внутрішні стіни її прикрашають фрески художників школи живопису Васнецова. У Вознесенському кафедральному соборі (1819–1826 рр.), збудованому у стилі класицизму, зберігається чудотворна ікона Казанської Піщанської Божої Матері. Недалеко від цієї церкви знаходиться цілюще джерело та часовня-купальня для омовіння віруючих.

Найбільше враження із архітектурних споруд у м. Чугуїві справляє Покровський собор. Навіть після перебудови у 1872 р., храм-будівля видатного архітектора В.П.Стасова є одним із найкрасивіших будинків міста. Сьогодні у ньому експонуються понад 600 картин художників-лауреатів премії ім. І.Ю.Рєпіна. Неповторний краєвид міста утворюють інші пам'ятки архітектури: колишні Міська управа (1820-ті роки), Будинок штабу воєнних поселень (1830-ті роки), Торгові ряди (1835 р.).

Одним із кращих храмів в Україні вважається Йосипо-Обручницька церква (1817 р.; с. Мечебилове, Барвінківський район) завдяки вдалому архітектурному стилю ампір та природному ландшафту.

Перлиною Краснокутчини називають Спаську церкву в с. Володимирівці (збудованої за проектом академіка О.В.Щусева в 1911–1913 рр.), а також Покровський однокупольний храм (1808 р.) – пам'ятка епохи класицизму.

У с. Рокитне Нововодолазького району на території колишньої садиби М.Куликовського знаходяться дві пам'ятки початку XVIII ст.: палац та Миколаївська церква.

Отже, виявлені дані документального масиву свідчать про те, що матеріальна культура кожного району, певної місцевості Харківщини має величезні ресурси для розвитку внутрішнього туризму, забезпечуючи комплексний розвиток всіх видів відпочинку, оздоровлення людей, розвиваючи оглядово-пізнавальні екскурсії, екотури, курортний, спортивно-оздоровчий, мисливський та рибальський туризм. Подальший розвиток регіонального туризму у контексті нових соціально-економічних, географічних умов бачиться у створенні цілісної системи державного управління на обласному та місцевому рівнях, розбудови нових доріг, готелів, туристичних баз та ін. Важливою привабливістю для туристів повинні стати не тільки екзотичні місця, культурно-історичні пам'ятки, музеї, але й специфічні послуги, національні звичаї і обряди, високоякісне обслуговування, спеціалізовані центри, спортивні ігри, лікувально-оздоровчі процедури та багато інших послуг та видовищ, включаючи організовані бізнес тури.

1. ТУРИЗМ НА ХАРКІВЩИНІ. РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ.

1.1 Загальні роботи

1. **Туристична** діяльність : норматив. база / Упоряд. О.М.Роїна. – К. : КНТ, 2005. – 448 с.

2. **Про туризм** : закон 15 верес. 1995 р., № 324/95 // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 31. – С. 241, 705-717.

3. **Про внесення** змін до Закону України “Про туризм” : закон 18 листоп. 2003 р., № 1282 – IY // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 13. – С. 434-452.

4. **Про підтримку** розвитку туризму в Україні : указ Президента України від 2 берез. 2001 р., № 127/2001 // Уряд. кур'єр. – 2001. – 14 берез.

5. **Про основні** напрямки розвитку туризму в Україні до 2010 року : указ Президента України від 10 серп. 1999 р., № 973/99 // Уряд. кур'єр. – 1999. – 29 верес.

6. **Програма** розвитку туризму в Харківській області на 2002–2010 роки : затв. рішенням обл. ради від 24 верес. 2002 р. (4-та сес. 24-го скликання). – Х., 2002. – 12 с.

7. **Регіональна** комплексна програма соціально-економічного розвитку Харківської області до 2010 року “Харківщина – 2010” : (проект) / Харк. облдержадмін. – Х., 1999. – 92 с.

Передбачено визначити туристичні маршрути по Харківщині (транзитні, кільцеві, радіальні та змішані) і розробити проекти заповідних та історико-культурних зон.

***

8. **Бабарицька В.** Екскурсознавство і музеєзнавство : навч. посіб. / В.Бабарицька, А.Короткова, О.Малиновська. – К. : Альтерпрес, 2007. – 464 с. – Із змісту : Музейні скарби України, [у т. ч. харк. музеї]. – С. 123-126 ; Міжнародні правові

акти з регулювання туристичної діяльності : [запроваджено щорічне проведення міжнар. турист. салонів у 5-ти містах, у т. ч. Харкові]. – С. 329 ; Харківська область : [об'єкти екскурс.-турист. відвідування Харківщини ; у регіоні діють 15 держ. музеїв та заповідників, на держ. обліку – 7700 пам'яток історії, культури, містобудування та архіт.]. – С. 442-443.

8а. **Бородулин В.Г.** Харьковщина туристическая. 22 экскурсионных маршрута : путеводитель / В.Г.Бородулин, А.И.Лурье, Н.Н.Саппа. – Х. : Прапор, 1988. – 245 с. : ил. – Из содерж. : Харьков : экскурсии [7] из Харькова. – С. 20-104 ; Богодухов : [2] экскурсии из Богодухова. – С. 105-128 ; Валки : экскурсия из Валок. – С. 129-136 ; Волчанск : [2] экскурсии из Волчанска. – С. 137-158 ; Готвальд [Змиев : 2] экскурсии из Готвальда. – С. 159-184 ; Изюм : [3] экскурсии из Изюма. – С. 185-204 ; Красноград : [2] экскурсии из Красноград. – С. 205-222 ; Купянск : экскурсия из Купянска : вниз по Осколу. – С. 223-228 ; Чугуев : [2] экскурсии из Чугуева. – С. 229-243.

9. **Булашев А.** Полвека по тропам : [к 50-летию харьк. спорт. туризма] / А.Булашев // Веч. Харьков. – 2000. – 23 окт.

10. **Гайдученко И.** Сельский зеленый туризм – альтернативный вид занятости для сельского населения и отдыха для горожан [Электронный ресурс] / И.Гайдученко // Веч. Харьков. – 2005. – 18 апр. – Режим доступа : http ://www. vecherniy.kharkov.ua/news/1849/

11. **Годы** и тропы : к пятидесятилетию харьк. спорт. туризма / Харьк. обл. турист.-спорт. союз ; редкол. : В.В.Абрамов (отв. ред.) [и др.]. – Х. : Кн. реклам. агентство “РА”, 2000. – 332 с. : ил. – (Серия “Харьковский туризм”). – Из содерж. : Абрамов В.В. Краткий очерк по истории развития самодеятельного туризма в Харькове [в 1950–2000 гг.] / В.В.Абрамов. – С. 9-52 ; Червяков А.Т. Туристско-альпинистский клуб “Политехник” (ТАК ХПИ – ХГПУ) : [о развитии пешеход., горн., лыж., велосипед. и вод. туризма] / А.Т.Червяков. – С. 222-224 ; Орлов А.Н. “Волна” продолжает

жить... : [о спорт.-оздоров. турист. деятельности харьк. секц. туризма] / А.Н.Орлов. – С. 225-227 : ил. ; Цебенко О.В. Спелеотуризм в Харькове : [о деятельности харьк. клуба “Вариант” (создан в 1986 г.)] / О.В.Цебенко. – С. 228-230 ; Лидеры харьковского спортивного туризма / сост. : А.А.Булашев, Е.Н.Гончарова, В.В.Абрамов. – С. 232-251 : 76 фот. ; Участие [харьковчан] в чемпионатах и заочных соревнованиях на лучшее туристическое путешествие года : [спорт.-турист. марафоны представителей Харьк. гор. турист. клуба, спорт.-турист. клубов “Металлист”, “Политехник”, “Стресс”, “Горизонт” в 1968–1990 гг.] / сост. : Е.Н.Гончарова, В.В.Абрамов. – С. 252-263 ; Штатный и общественный туристический актив : Харьк. обл. совет по туризму и экскурсиям, Харьк. гор. турист. клуб ; руководство Харьк. обл. федерации спорт. туризма 1976–2000 гг. / сост. В.В.Абрамов. – С. 264-266 : порт.

12. **Голиков А.П.** Рекреация, туризм, краеведение : [о рекреац. возможностях Харьковщины] / А.П.Голиков, В.И.Редин // Харьковская область / авт. : А.П.Голиков [и др.] ; под. ред. А.П.Голикова, А.Л.Сидоренко. – Х., 1993. – С. 91-95.

13. **Заховаева Ю.** Харьков приглашает гостей : [сес. Харьк. горсовета утв. концепцию развития туризма в г. Харькове на 2008–2010 гг. : беседа с зав. сектором туризма Департамента междунар. сотрудничества горсовета Ю.Заховаевой / записала Е.Сахарова] // Харьк. известия. – 2008. – 5 февр. – С. 2.

14. **Климов А.** Сельский туризм и природно-заповедный фонд Харьковщины / А.Климов // Бизнес информ. – 2002. – № 5/6. – С. 41-43.

15. **Климов А.** Создание рекреационной индустрии Харьковской области / А.Климов // Регион. – 1998. – № 4. – С. 80-85.

16. **Леонтьева Ю.Ю**. Стратегические направления развития туризма в Украине / Ю.Ю.Леонтьева // Економіка

розвитку. – 2007. – № 1. – С. 45-46.

В Харьковском регионе в 2004–2005 гг. 172 предприятия оказывали туристические услуги.

17. **Лисенко С.** Перемога Чугуївських туристів : [зліт юних туристів Харківщини] / С.Лисенко // Крас. звезда. – 1997. – 15 июля.

18. **Лысенко С.В.** 5 лет походов тропами туризма и краеведения : [беседа с дир. Чугуев. центра туризма и краеведения С.В.Лысенко / записала С.Гончарова] // Крас. звезда. – 2000. – 29 авг.

19. **Мазница А.** Сельский эрмитаж [Электронный ресурс] / А.Мазница // Зеркало недели. – 2001. – 8-14 сент. – Режим доступа : http://www.zn.ua/3000/3680/32148/

20. **Осадча В.** Мальовнича Харківщина : [турист. маршрути] / В.Осадча // Губернія. – 2005. – № 6. – С. 28-30.

21. **Саппа Н.Н.** Харьковщина заповедная : путеводитель / Н.Н.Саппа. – Х. : Прапор, 1987. – 118, [2] с., [16] л. ил. – Из содерж. : Лаборатории под открытым небом : [о бот., зоол. парках, дендропарках]. – С. 41-70 ; Старинные парки. – С. 71-101 ; Парки-памятники. – С. 101-113.

22. **Редіна В.** Зустріч у Харкові : [14-17 квіт. на базі Харк. обл. станції юних туристів відбулася міжнар. зустріч юних туристів-краєзнавців] / В.Редіна // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2003. – № 24. – С. 17.

23. **Редіна В.** Пізнаємо рідний край : [дир. Харк. обл. станції юних туристів розповідає про обл. зліт юних туристів-краєзнавців] / В.Редіна // Освіта України. – 2006. – 8 верес. – С. 9.

24. **Романенко В.А.** Розвиток ринку екскурсійних послуг як фактор культурно-економічного розвитку України. На прикладі Харківського регіону : [турист.-екскурс. потенціал Харкова та обл., діють понад 40 екскурс. маршрутів] / В.А.Романенко // Культура та інформаційне суспільство XXI

століття : матеріали наук. конф. молодих учених, 25-26 квіт. 2006 р. / Харк. держ. акад. культури ; відп. ред. С.В.Сищенко. – Х., 2006. – С. 56-57.

25. **Рутинський М.Й.** Географія туризму України : навч.-метод. посіб. / М.Й.Рутинський. – 2-ге вид., переробл. і доп. – К. : Центр навч. л-ри, 2004. – 160 с. – Із змісту : Тема 11. Північно-Східний економічний район : краєзнавчо-туристична характеристика... : [Харків – турист. “столиця” Сходу України ; готелі “Ахтамар”, “Національ”, “Київська”, “Харків”, “Мир”, “Асторія” ; архіт. ансамбль вул. Сумської ; 160 парків, садів, скверів, дит. залізниця, планетарій, зоопарк ; бальнеологічні курорти (Бермінводи, Рай-Оленівка, Шарівський, Коробів Хутір, Богодухів, Гайдари, Вовчанськ) ; Харк. обл. центр сприяння розвитку сіл. зелен. туризму “Слобода”, вод. туризм]. – С. 38-39.

26. **Тесля Н.** Туристы пойдут по бабам – Изюмским : [о развитии туризма в Харьк. обл.] / Н.Тесля // Харків'яни. – 2003. – 25 верес. (№ 34). – С. 4.

27. **Третецький В.** Розкриваємо туристичний потенціал : [розвиток краєзн. туризму на Харківщині] / В.Третецький // Губернія. – 2005. – № 6. – С. 15.

28. **Тронько П. “**Туризм без краеведения невозможен” : [беседа с акад. П.Тронько / записала Т.Фесенко] // День. – 2005. – 12 июля.

29. **Туристичний** та курортно-рекреаційний комплекс Харківської області [Електронний ресурс] // Український видавничий портал. – Режим доступу : http://who-is-who/com/ua/bookmaket/ukrtour 2007/27/157. html

30. **Туристичний** та курортно-рекреаційний комплекс Харківської області : [довід. інформація] / Харк. обл. держ. адмін. // Україна туристична : провідні підприємства, особистості / авт.-упоряд. В.Болгов ; відп. за вип. І.Болгов. – К., 2006. – Вип. 1. – С. 182-183 : фотогр.

31. **Туристичні** об'єкти України : [навч. посіб.] / В.М.Лабскір, А.Г.Любієв, О.В.Юшко [та ін.]. – Х. : НТУ “ХПІ”, 2002. – 175 с., [8 арк.] ілюстр.

Відомості про туристичний потенціал Харківщини.

32. **Устименко Л.** Історія туризму : навч. посіб. / Л.Устименко, І.Афанасьєв. – К. : Альтерпрес, 2005. – 319 с. : ілюстр. – Із змісту : Основні тенденції та перспективи розвитку вітчизняного туризму на рубежі XX–XXI століть : [турист. діяльність Харк. регіону у 2000–2004 рр.]. – С. 242-256.

33. **Фролов В.А.** В лодке с удочкой и надеждой : зап. туриста-лодочника / В.А.Фролов. – Х. : Рубикон, 1998. – 160 с. : рис. – Из содерж. : На Северском Донце : [маршруты по реке в р-не Изюм. косы]. – С. 109-113 : рис.

34. **Фролов В.А.** Рыбалка и отдых на водоемах Харьковщины : [рекомендации любителям лодочного туризма и рыб. ловли] / В.А.Фролов. – Х. : Рубикон, 1999. – 106 с. : схемы, фот. – Из содерж. : Северные водоемы : [Лозовеньков., Рогозян., Вяловс., Муром., Травян. водохранилища, пруды]. – С. 6-26 ; Восточные водоемы : [Печенеж., Великобурлуц. водохранилища, пруды]. – С. 27-31 ; Южные водоемы : [оз. Лиман ; Краснооскол., Беркское, Краснопавлов. водохранилища]. – С. 37-50 ; Западные водоемы : [Александров. водохранилище]. – С. 50-57.

34а. **Харьков** и Харьковская область : путеводитель / ред. и сост. А.А.Сайпанова. – Х. : Типогр. “Вокруг цвета”, 2007. – 242 с., 16 с. : ил. – Из содерж.: Туризм : Харьк. обл. федерация спортивного туризма, Харьк. обл. станция юных туристов, Харьк. обл. турист.-спорт. союз ; Экскурсионно-туристические маршруты по Харькову и области. – С. 51-57 ; Районы [Харьковской области : туристам о достопримеч. местах]. – С. 175-223.

35. **Харьковщина.** Четыре удивительных маршрута : путеводитель / авт. экскурс. маршрутов по Харк. обл. В.Иващенко. – Х. : Золотые страницы, 2007. – 168 с. : ил. – Из

содерж. : Прогулка по Харькову. – С. 19-52 ; От Куряжа до Красного Кута. – С. 53-86 ; Дорогами ратной славы. – С. 87-122 ; Путь лежит на восток. – С. 123-144.

35а. **Христоєв В.А.** Вітер близьких і далеких мандрів : [бесіда з нач. упр. з питань фіз. культури, спорту та туризму облдержадмін. В.А.Христоєвим / записав І.Тесло] // Слобід. край. – 2003. – 27 верес.

36*. **Шульженко Л.С.** Слобожанщина як складова частина єдиного туристського простору / Л.С.Шульженко // Зб. наук. пр. Сер. Історія та геогр. / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С.Сковороди. – 2000. – Вип. 4. – С. 237-245.

37. **Эспуар Н.** На седых берегах Северского Донца : [цикл ист.-краеведч. экскурсий в прошлое Слобожанщины] / Н.Эспуар // Зеркал. струя. – 1996. – № 4. – С. 11-12.

1.2 Природні та історико-культурні рекреаційні ресурси окремих районів, міст і сіл Харківщини. Загальна характеристика

38. **Голиков А.П.** Харківська область : [природ., соц.-екон. рекреаційні ресурси, основні об'єкти туризму регіону] / А.П.Голиков, О.І.Коляда // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1993. – Т. 3. – С. 352-356 : фотогр.

39. **Давыскиба Е.В.** Экономическая оценка природно-ресурсного потенциала [Харьковского] региона / Е.В.Давыскиба // Вестн. Междунар. Словян. ун-та. Сер. Экономика. – 2003. – Т. 6, № 1. – С. 34-37.

***

40. **Заповідні** території міста Харкова : [музей природи, ботан. сад Харк. нац. ун-ту ім. В.Н.Каразіна, зоопарк] // Харків – моя мала Батьківщина : навч. посіб. / за заг. ред. І.Ф.Прокопенка. – Х., 2003. – С. 262-269.

41. **Макаров Г**. Харьков – центр паломничества туристов? Почему бы и нет?! [Электронный ресурс] : [о турист. путеводителе “Харьков и Харьковская область” из спец. сер. “Города Украины”, изданном ред. журн. “Туризм без границ”] / Г.Макаров // Веч. Харьков. – 2007. – 5 марта. – Режим доступа : http://www.vecherniu/kharkov/ua/nevs/9417/

41а. **Мачулин Л.** Улицы и площади Харькова : [энцикл. справ. об истории градостр-ва и формирования харьк. улиц] / Л.Мачулин. – Х. : Мачулин, 2007. – 480 с.

42. **Перегон О.** Экскурсия по Харьковским местам : виртуал. путешествие по местам, назван. в честь Харькова... / О.Перегон // Веч. Харьков. – 2004. – 7 авг. – С. 9.

43. **Харьков** : путеводитель / С.Посохов [и др.] ; фот. В.Бысова, Л.Литвина. – Х. : Золотые страницы, 2004. – 176 с., фот. – Из содерж. : Экскурсионные маршруты : [“Старый город”, ул. Сумская, Пушкинская, Полтав. шлях, пл. Свободы]. – С. 16-92 ; Отдых и досуг : [музеи, сады и парки, зоопарк, цирк]. – С. 151-172.

44. **Харьков –** центр туризма? [Электронный ресурс] : [о путеводителе “Харьков и Харьковская область”] // Режим доступа : http://www.ravnopravie.kharkov.ua/2007/2007-03-08.htm

***

45. **Балаклейский** район : [в регионе : памятник архитектуры – Петровская крепость ; краеведч. музей, 68 памятников воинам, погибшим в 1941–1945 гг., мемориал воинам, погибшим в Афганистане] // Украина : регионы. Харьковская область, 1932–2002. 500 влиятельных личностей / Вост.-Укр. биогр. ин-т ; ред. В.Федосова. – Х., 2002. – С. 185 : 3 фот.

46. **Бачинська М.С.** Балаклійський район : [у регіоні – санаторії-профілакторії, спорт.-оздоров. табір, бази відпочинку, Петрівська фортеця (18 ст.)] / М.С.Бачинська // Географічна

енциклопедія України / відп. ред. М.С.Бачинська. – К., 1989. – Т. 1. – С. 67 : фотогр.

47. **Павлова О.Д.** Балаклійський район : [у регіоні краєзн. музей, санаторій-профілакторій “Факел”, дит. оздоров. табір “Олімпія”, 6 баз відпочинку, Петрівська фортеця (18 ст.)] / О.Д.Павлова // Енциклопедія Сучасної України / відп. секр. М.Г.Железняк. – К., 2003. – Т. 2. – С. 131-132 : ілюстр.

48. **Андріївка** : [сел. міськ. типу Балаклійс. р-ну входить до зони відпочинку Харкова] // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1989. – Т. 1. – С. 41.

49. **Екскурсії** вихідного дня : Андріївка : [місця відпочинку – оз. Зимівне та Лиман ; у селі – краєзн. музей при шк. № 1 ; встановлено 2 пам'ятника на брат. могилах] ; Савинці : [місце відпочинку – лівий берег р. Сівер. Донець, Буд. культури ; у с-щі краєзн. музей, 3 двоповерх. буд. другої половини XIX ст., встановлено пам'ят. знаки, пов'язані з історією с-ща] // Гошовська В.А. Балаклія : путівник / В.А.Гошовська, Д.Ф.Клочан. – Х., 1991. – С. 78-87.

50. **Гошовська В.А.** Балаклія : путівник / В.А.Гошовська, Д.Ф.Клочан. – Х. : Прапор, 1991. – 96 с., 19 л. ілюстр.

Рекреаційні місця : водоймища (р. Сіверський Донець, озера Тишкове, Братерське, Леб'яже, Линове) ; лісові масиви в межах Комсомольської Гірки, Лахівки, Лагерських Пісок ; 6 таборів відпочинку, санаторій з використанням місцевої мінеральної води.

51. **Кривобоков Є.М.** Балаклія : [у місті – краєзн. музей, полкова церква (1-ша половина 19 ст.)] / Є.М.Кривобоков // Енциклопедія Сучасної України / відп. секр. М.Г.Железняк. – К., 2003. – Т. 2. – С. 132 : ілюстр.

* * *

52. **Барвенковский** район : [заказники – “Байрак”,

“Бойнево”, “Красногорское”, “Чабанное”, “Куплевацкое”, “Бритай” ; создан мемориал Славы, памятники И.Барвинку, воинам Вел. Отечеств. войны] // Украина : регионы. Харьковская область, 1932–2002. 500 влиятельних личностей / Вост.-Укр. биогр. ин-т ; ред. В.Федосова. – Х., 2002. – С. 182-184 : фот.

53. **Бачинська М.С.** Барвінківський район : [у регіоні заказники місц. значення – ботанічний (Байрак), ентомологічний (Бойнево), Барвінків. іст.-краєзн. музей] / М.С.Бачинська // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1989. – Т. 1. – С. 70-72 : схема.

54. **Вигуляр В.Я.** Барвінківський район : [музеї, 46 пам'ятників, 32 пам'ятки архіт., Тамбов. фортеця Укр. укріпл. лінії 1731 р., Йосипо-Обручин. церква (18 ст.)] / В.Я.Вигуляр // Енциклопедія Сучасної України / відп. секр. М.Г.Железняк. – К., 2003. – Т. 2. – С. 240 : фотогр.

55. **Вигуляр В.Я.** Барвінкове : [у місті краєзн. музей, пам'ятки архіт. – церква Пресвятої Божої Матері (1884 р.), двоповерх. будинок колишньої аптеки (19 ст.) ; два парка, пам'ятник І.Барвінку, меморіал Слави] / В.Я.Вигуляр // Енциклопедія Сучасної України / відп. секр. М.Г.Железняк. – К., 2003. – Т. 2. – С. 240-241 : фотогр.

***

56. **Кожушко В.Г.** Близнюківський район : [у регіоні 3 заказники місц. значення] / В.Г.Кожушко // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1989. – Т. 1. – С .108.

57. **Куликов В.В.** Близнюківський район : [у регіоні заказники місц. значення ; краєзн. музей ; встановлено 66 пам'ятників воїнам, які загинули під час Другої світ. війни] / В.В.Куликов // Енциклопедія Сучасної України / відп. секр. М.Г.Железняк. – К., 2005. – Т. 4. – С. 71-72.

***

58. **Богодухівський** район : [у регіоні Шарівськ. парк загальнодерж. значення, 4 заказника, 2 пам'ятки природи місц. значення, бюро подорожей та екскурсій, санаторії у Шарівці і Ріпці ; зона рекреації – долина р. Мерло і прилеглі до неї ліс. масиви] // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1989. – Т. 1. – С. 111.

59. **Богодуховский** район : [памятники : мемориал Славы, 44 памятника воинам-освободителям, Шаровские дворцово-парк. ансамбль XIX ст., санаторий ; имеется краеведч. музей] // Украина : регионы. Харьковская область, 1932–2002. 500 влиятельных личностей / Вост.-Укр. биогр. ин-т ; ред. В.Федосова. – Х., 2002. – С. 193.

60. **Тризна Д.К.** Богодухівський район : [рекреац. зони регіону] / Д.К.Тризна // Енциклопедія Сучасної України / відп. секр. М.Г.Железняк [та ін.]. – К., 2004. – Т. 3. – С. 138-139.

***

61. **Борівський** район : [на березі Червонооскіл. вдсх – бази відпочинку, у регіоні 3 заказника місц. значення] // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1989. – Т. 1. – С. 120.

62. **Рибалко М.С.** Борівський район : [соц.-екон. рекреац. потенціал регіону] / М.С.Рибалко // Енциклопедія Сучасної України / відп. секр. М.Г.Железняк. – К., 2004. – Т. 3. – С. 318 : фотогр.

***

63. **Валківський** район : [серед. об'єктів туризму – Старомерчин. парк (2-га половина 18 ст.) і палац (1776–1778 рр.), а також 3 заказника, 5 пам'яток природи, пам'ятка сад.-парк. мистецтва, заповідн. урочище місц. значення, музей історії району] // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1989. – Т. 1. – С. 144.

64. **Железняк М.М.** Валківський район : [у регіоні 3 музеї, літній оздоров. табір для дітей, 35 пам'ятників воїнам-

визволителям у 1942–1943 рр.; дендропарк “Литвинівський”; 3 ентомол. та 3 гідролог. заказники, пам'ятки археол., 3 поселення Черняхів. культури] / М.М.Железняк // Енциклопедія Сучасної України / відп. секр. М.Г.Железняк. – К., 2005. – Т. 4. – С. 47-48 : фотогр.

***

65. **Великобурлукский** район : [в регионе – Бурлукский и Екатериновский нац. заказники, ландшафт. парк “Великобурлукская степь”, 2 музея, мемориал. комплекс, памятники воинам-освободителям] // Украина : регионы. Харьковская область, 1932–2002. 500 влиятельных личностей / Вост.-Укр. биогр. ин-т ; ред. В.Федосова. – Х., 2002. – С. 201-203 : фот.

66. **Великобурлукский** район вошел в сотню природных чудес Украины [Электронный ресурс] // Официальный сайт пгт Великий Бурлук. – Режим доступа : http://vburluk/pp/net/ua//news/2008-03=17-13

67. **Голиков А.П.** Великобурлуцький район : [у р-ні Бурлуцький та Катеринівський заказники загальнодерж. значення, 2 заказники, пам'ятка природи – Неруб та 2 заповід. урочища місц. значення, іст.-краєзн. музей] / А.П.Голиков, С.О.Юрченко // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1989. – Т. 1. – С. 156.

68. **Фоменко І.О.** Великий Бурлук : [у ньому знаходяться краєзн. музей, пам'ят. обеліск Г.Сковороді, пам'ятки архіт.: садиба Донець-Захаржевських (1-ша чверть XIX ст.), залізн. вокзал та водонапір. башта (1903 р.) ; встановлено меморіал. комплекс загиблим воїнам під час Другої світ. війни] / І.О.Фоменко // Енциклопедія Сучасної України / відп. секр. М.Г.Железняк. – К., 2005. – Т. 4. – С. 207 : фотогр.

69. **Фоменко І.О.** Великобурлуцький район : [у регіоні загальнодерж. Бурлуц. і Катеринів. заказники ; 2 заказники, пам'ятка природи – Неруб, 2 урочища місц. значення, дит.

оздоров. табір “Ольшанець”, 2 музеї – іст.-краєзн., Приколотнян. Героя Рад. Союзу К.Ольшанського ; Садиба Донець-Захаржевських (1-ша чверть 19 ст.), 20 курганів пам'яток археол. та ін.] / І.О.Фоменко // Енциклопедія Сучасної України / відп. секр. М.Г.Железняк. – К., 2005. – Т. 4. – С. 217-218.

***

70. **Волчанский** район : [край рекреац. лесов и водоемов ; около 60-ти баз отдыха – на берегах Печенеж. водохранилища ; 2 музея, 110 памятников истории и культуры, уникальный Верхнесалтов. археол. музей Салтов. культуры] // Украина : регионы. Харьковская область, 1932–2002. 500 влиятельных личностей / Вост.-Укр. биогр. ин-т ; ред. В.Федосова. – Х., 2002. – С. 204.

71. **Леонович Н.Ю.** Волчанський район : [рекреац. потенціал : іст.-археол. музей-заповідник “Верхній Салтів”, 52 бази відпочинку, пам'ятки архіт.] / Н.Ю.Леонович // Енциклопедія Сучасної України / відп. секр. М.Г.Железняк. – К., 2005. – Т. 4. – С. 686 : ілюстр.

72. **Троценко О.М.** Вовчанський район : [серед об'єктів туризму – городище-могильник 8-10 ст. археол. Салтів. культури (с. Верхній Салтів), 2 заказники, пам'ятка природи та заповід. урочище місц. значення, будинок відпочинку у с. Верхній Писарівці, бази відпочинку на берегах Печеніз. вдсх, а також музей історії р-ну] / О.М.Троценко // Географічна енциклопедія України / відп. ред.О.М.Маринич. – К., 1989. – Т. 1. – С. 198.

***

73. **Бачинська М.С.** Дворічанський район : [у регіоні 11 заказників, пам'ятка природи місц. значення, вздовж р. Осколу – зона відпочинку] / М.С.Бачинська // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1989. – Т. 1. – С. 308.

***

74. **Голиков А.П.** Дергачівський район : [у регіоні 2 заказники та 2 пам'ятки природи місц. значення, курорт Березів. Мінеральні Води, місця відпочинку – уздовж річок і водойм, пам'ятник одному із керівників повстання на броненосці “Потьомкін” П.М.Матюшенку] / А.П.Голиков, С.О.Юрченко // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1989. – Т. 1. – С. 312.

75. **Дергачевский** район : [5 музеев, в т. ч. ист. мемориал А.С.Макаренко ; санаторий “Берминводы” ; памятники : воинам-освободителям, П.Матюшенко] // Украина : регионы. Харьковская область, 1932–2002. 500 влиятельных личностей / Вост.-Укр. биогр. ин-т ; ред. В.Федосова. – Х., 2002. – С. 252.

***

76. **Голиков А.П.** Зачепилівський район : [у регіоні – заказники місц. значення : зоологіч. Російський Орчик та ентомол. Ульяновський] / А.П.Голиков, С.О.Юрченко // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1990. – Т. 2. – С. 39 : фотогр.

77. **Зачепиловский** район : [2 энтомол. заповедника (“Ульяновский”, “Шевченковский Яр”), орнитол. комплекс “Русский Орчик”, Свято-Николаев. деревян. церковь (XIX ст.) ; с. Орчик, памятники : воинам Вел. Отечеств. войны, комп. П.И.Чайковскому] // Украина : регионы. Харьковская область, 1932–2002. 500 влиятельных личностей / Вост.-Укр. биогр. ин-т ; ред. В.Федосова. – Х., 2002. – С. 210 : фот.

***

78. **Знайомтесь –** Зміїв : корот. путівник / ред. О.О.Мужицька ; худож. В.Г.Луньов. – Х. : Обл. вид-во, 1990. – 23 с. : ілюстр.

Вздовж берегів річок Сіверський Донець, Мжа, Уди та озер Лиман, Біле, Чайка розміщено багато баз відпочинку,

туристична база “Лиман”, Будинок відпочинку “Коробів Хутір”, санаторії “Ялинка”, “Занки”, табори відпочинку та оздоровлення. Проводяться екскурсії по музеям у с. Соколове і Таранівці.

79. **Комсомольське** : [у сел. міськ. типу Зміїв. р-ну – турист. база “Лиман” на оз. Лиман] // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1990. – Т. 2. – С. 190.

80. **Соколів** і соколяни. З далекого минулого до сьогодення : (історія, док. спогади) / Зміїв. держ. адмін. ; [авт.-уклад. : Л.П.Хименко, К.М.Коваленко]. – Балаклея : В.Б. “Балдрук”, 2007. – 206 с. : ілюстр. – Із змісту : Історична довідка : [у Зміїв. р-ні – 2 санаторії “Занки” і “Ялинка”, рекреац. ліси і водоймища ; 3 музеї (у т. ч. музей Бойов. Братерства), пам'ят. місця]. – С. 4-5.

***

81. **Голиков А.П.** Золочівський район : [у регіоні ентомол. заказники – Удянський і Чорноглазівський, пам'ятки природи – П'ять братів і Скоринки місц. значення ; літ.-меморіал. музей Г.С.Сковороди у с. Сковородинівці, пам'ятка архіт. 19 ст. (комплекс споруд садиби) у с. Малижиному] / А.П.Голиков, С.О.Юрченко // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1990. – Т. 2. – С. 57-58.

82. **Край** наш Золочівський : краєзн. нарис / уклад. А.Д.Тесло ; редкол. : О.С.Риков (відп. ред) [та ін.]. – Х. : Золоті сторінки, 2000. – 82 с., [32] с. ілюстр.

Про пам'ятні місця краю, музей-заповідник Г.С.Сковороди, історичний. музей у Золочеві, пам'ятки археології, архітектури, пам'ятки природи, рекреаційні лісові ресурси та водоймища.

***

83. **Голиков А.П.** Ізюмський район : [у регіоні 5 заказників, 4 пам'ятки природи та заповід. урочище місц.

значення, архіт. пам'ятки 17 ст. ; місця, пов'язані з перебуванням декабристів у с. Вікниному та Кам'янці] / А.П.Голиков, С.О.Юрченко // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1990. – Т. 2. – С. 74.

84. **Ковальчук Н.** Село Каменка готовится стать туристической меккой : [Изюм. р-н] / Н.Ковальчук // Событие. – 2003. – 3-9 апр. – С. 8.

85. **Мілкін К.** Розвиток туризму в Ізюмі : погляд на проблему / К.Мілкін // Обрії Ізюмщини. – 2003. – 23 верес.

***

86. **Голиков А.П.** Кегичівський район : [у регіоні – Бессарабівський та Вшивий ентомол. заказники місц. значення] / А.П.Голиков, С.О.Юрченко // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1990. – Т. 2. – С. 133.

***

87. **Голиков А.П.** Красноградський район : [у регіоні – Ленінський та Мокрянський ентомол. заказники місц. значення] / А.П.Голиков, С.О.Юрченко // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1990. – Т. 2. – С. 213.

88. **Красноград** : [у місті краєзн. музей, картинна галерея, бюро подорожей та екскурсій] // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1990. – Т. 2. – С. 212-213.

***

89. **Голиков А.П.** Краснокутський район : [у регіоні Краснокут., Наталів. парки-пам'ятки сад.-парк. мистецтва загальнодерж. значення, Краснокут. ентомол. та Мураф. ботан. заказники, 4 пам'ятки природи місц. значення, санаторій у с. Володимірівці, іст.-худож. музей у с. Пархомівці] / А.П.Голиков, С.О.Юрченко // Географічна енциклопедія

України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1990. – Т. 2. – С. 215 : фотогр.

90. **Краснокутский** район : [в регионе – 7 музеев, в т. ч. Пархомовс. ист.-худож. музей, Краснокут. дендропарк, памятники воинам-освободителям, памят. знаки] // Украина : регионы. Харьковская область, 1932–2002. 500 влиятельных личностей / Вост.-Укр. биогр. ин-т ; ред. В.Федосова. – Х., 2002. – С. 226.

91. **Краснокутськ** : [у 1809 р. закладено Краснокут. парк-пам'ятка сад.-парк. мистецтва загальнодерж. значення та ентомол.. заказник місц. значення] // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1990. – Т. 2. – С. 215.

***

92. **Голиков А.П.** Куп'янський район : [у регіоні – рекреаційні ліси, 2 заказники місц. значення] / А.П.Голиков, С.О.Юрченко // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1990. – Т. 2. – С. 251-252.

93. **Кукса М.** Куп'янщина в потоці історії : іст.-краєзн. нарис / М.Кукса. – Х. : Гриф, 2000. – 238 с. : фотогр. – Із змісту : “Паспорт” Куп'янщини : [р. Оскіл, Червонооскіл. вдсх – голов. водоймища відпочинку ; працюють міжрайон. дит. оздоров. табір “Сосновий”, оздоров. центр “Прометей”, база відпочинку мисливців та рибалок ; про пам'ят. місця]. – С. 200-204.

94. **Куп'янськ** : [навколишні ліс. масиви та лугопаркова зона в півн. ч. заплави Осколу – місця відпочинку, у місті – іст.-краєзн. музей, бюро подорожей та екскурсій] // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1990. – Т. 2. – С. 251.

95. **Удовик І.** Україна, Слобожанщина, Куп'янщина. (Кн. 1) : [путівник по пам'ят. місцям краю] / І.Удовик, М.Кукса. – Куп'янськ, 1998. – 198 с. + 4 дод. : 265 пам'ятники історії та культури у м. Куп'янську та р-ні.

***

96. **Голиков А.П.** Лозівський район : [у регіоні – два заказника місц. значення, музей історії району (м. Лозова)] / А.П.Голиков, С.О.Юрченко // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1990. – Т. 2. – С. 288.

97. **Лозовской** район : [в регионе – 3 водохранилища, 47 ист. памятников, действуют 4 храма ; на территории предприятия “Конезавода-124” – зоопарк] // Украина : регионы. Харьковская область, 1932–2002. 500 влиятельных личностей / Вост.-Укр. биогр. ин-т ; ред. В.Федосова. – Х., 2002. – С. 230, 232.

***

98. **Голиков А.П.** Нововодолазький район : [на території регіону – заказники місц. значення Балки і Винники, пам'ятка архіт. – Миколаїв. церква та палац (с. Рокитне)] / А.П.Голиков, С.О.Юрченко // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1990. – Т. 2. – С. 426.

99. **Нововодолажский** район : [в регионе – 3 музея, оздоров. лагерь “Золотой колос” ; десятки памятников воинам, погибшим в 1941–1945 гг.] // Украина : регионы. Харьковская область, 1932–2002. 500 влиятельных личностей / Вост.-Укр. биогр. ин-т ; ред. В.Федосова. – Х., 2002. – С. 233 : фот.

***

100. **Голиков А.П.** Первомайський район : [у районі 2 заказники місц. значення – Орільський і Парижанський ; музеї : історії р-ну у Первомайську, іст.-краєзн. (с. Верхній Бишкин), іст. (с. Олексіївка, Михайлівка, Роздолля, Суданка, Шульське, Ржавчик, Закутнівка, с-ща Правда)] / А.П.Голиков, С.О.Юрченко // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1993. – Т. 3. – С. 16.

***

101. **Зорина И.А.** Актуальные направления культурно-экономического развития Печенежского района : [о рекреац. ресурсах, перспектив. направлениях развития туризма в регионе] / И.А.Зорина // Культура та інформаційне суспільство XXI століття : матеріали наук. конф. молодих учених, 25-26 квіт. 2006 р. / Харк. держ. акад. культури ; відп. ред. С.В.Сищенко. – Х., 2006. – С. 41-42.

102. **Печенежский** район : [берег Печенеж. водохранилища – курорт. зона ; базы отдыха “Ветерок”, “Тюмень” ; зона отдыха – регион. ландшафт. парк “Печенеж. поле” (4,5 тыс. га) ; имеются : лечеб. глины, рекреац. лес. массивы, 9 памятников истории и археологии] // Украина : регионы. Харьковская область, 1932–2002. 500 влиятельных личностей / Вост.-Укр. биогр. ин-т ; ред. В.Федосова. – Х., 2002. – С. 242-243 : фот.

***

103. **Сахновщинский** район : [имеются 4 музея, 3 памятника] // Украина : регионы. Харьковская область, 1932–2002. 500 влиятельных личностей / Вост.-Укр. биогр. ин-т ; ред. В.Федосова. – Х., 2002. – С. 244.

***

104. **Голиков А.П.** Харківський район : [у регіоні 5 заказників, 5 заповід. урочищ, санаторії, будинки відпочинку, бази відпочинку, турбази, садиба-парк 19 ст. у Люботині] / А.П.Голиков, С.О.Юрченко // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1993. – Т. 3. – С. 327.

105. **Медведєва Т.Д.** Буди : [у с-щі міськ. типу – парк, ботан. заказник регіон. значення Савичів Яр, зона відпочинку на березі р. Біла] / Т.Д.Медведєва // Енциклопедія Сучасної України / відп. секр. М.Г.Железняк. – К., 2004. – Т. 3. – С. 521.

106. **Васищеве** : [с-ще міськ. типу входить до зони рекреації Харкова] // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1989. – Т. 1. – С. 148.

107. **Безрукова Т.М.** Високий : [с-ще – відоме місце відпочинку та оздоровлення мешканців Харківщини. Діють 2 санаторії, буд. відпочинку “Високий”, 4 табори відпочинку для дітей, 2 оздоров. закл. поблизу с-ща – пам'ятка культури “Криниця Сковороди”. Відкрито мемор. садибу-музей Г.Хоткевича] / Т.М.Безрукова, В.С.Глуменко // Енциклопедія Сучасної України / відп. секр. М.Г.Железняк. – К., 2005. – Т. 4. – С. 444-445 : фотогр.

108. **Високий** : [у с-щі міськ. типу Харк. р-ну – дит. санаторії, будинок відпочинку, піонер. табори, автотурбаза] // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1989. – Т. 1. – С. 177.

109. **Люботин** у роки незалежності України (1991–2001) : [у місті – парк культури, краєзн. музей, Миколаїв. церква (1843 р.), садиба князя Святополк-Мирського (1820 р.), урочища “Великий ліс” та “Дробенське”, пам'ятники жертвам Голодомору, Чорнобилю, пам'ят. знак Герою Рад. Союзу І.П.Абдулову, 8 брат. могил] // Стрілець В.В. Люботин : іст.-краєзн. нарис / В.В.Стрілець. – Х., 2002. – С. 386-397 : фотогр.

110. **Ломакин В.А.** Город Пивденное : ист. сведения (б. пос. Южный и с. Комаровка) / В.А.Ломакин. – [Х. : Харьк. гор. тип.], 1993. – 244 с. : фот. – Из содерж. : Памятное место “Скорбящая мать” – [монумент, посвящ. землякам, погибшим в годы Граждан. и Вел. Отечеств. войн]. – С. 93-96 ; Город Пивденное – город здравниц : [дома отдыха “Харьков”, “Южный”, санатории, санаторий-профилакторий “Искра”, дет. здравница “Дружба”, оздоров. лагеря “Весна”, “Буревестник”, “Росинка”]. – С. 154-167.

111. **Південне** : [місто Харк. р-ну входить до рекреац. зони Харкова, діють 3 санаторії, 2 будинку відпочинку] // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1993. – Т. 3. – С. 30.

112. **Покотилівка** : [сел. міськ. типу входить до рекреаційної зони Харкова – дит. оздоров. закл.] // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1993. – Т. 3. – С. 54.

***

113. **Голиков А.П.** Чугуївський район : [у регіоні 5 заказників і 1 заповід. урочище місц. значення ; бази відпочинку – на берегах Печеніз. вдсх і Сіверського Дінця, будинок відпочинку – в Есхарі] / А.П.Голиков, С.О.Юрченко // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1993. – Т. 3. – С. 437.

114. **Зинченко А.Я.** Чугуев : путеводитель / А.Я.Зинченко. – 2-е изд., перераб. и доп. – Х. : Прапор, 1990. – 176 с.

115. **Чугуевский** район : [рекреац. сосн., дуб. и смешан. леса ; имеются ист. музей, ист.-культ. заповедник им. И.Е.Репина, картинная галерея] // Украина : регионы. Харьковская область, 1932–2002. 500 влиятельных личностей / Вост.-Укр. биогр. ин-т ; ред. В.Федосова. – Х., 2002. – С. 249 : фот.

116. **Чугуївський** район : [виділено 500 тис. грн. на реалізацію проекту щодо рекреац. використання р. Сівер. Донець і розвитку зеленого туризму] // Що зроблено : Харківщина, 2007 / Харк. держадмін. – [Х., 2008]. – С. 176.

***

117. **Голиков А.П.** Шевченківський район : [рекреац. водоймища – річки басейну Сівер. Дінця ; у регіоні – Мережанський ентомол., Новомиколаїв. ботан. заказники, Шишківська ботан. пам'ятка природи] / А.П.Голиков, С.О.Юрченко // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1993. – Т. 3. – С. 444.

118. **Булига А.** Нижній Бурлук. Новомиколаївка / А.Булига. – Шевченкове, 2007. – 200 с. : ілюстр. – (Населенні пункти Шевченківщини).

У долині р. Великий Бурлук – ботанічна пам'ятка “Шишківська”, ботанічний заказник “Новомиколаївський” (створено у 1995 р.) площею 47,7 га ; у районі – близько 300 курганів.

2. ПРИРОДНІ РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ

2.1 Рекреаційні ресурси природно-заповідного фонду Харківщини

119. **Про природно**-заповідний фонд України : (за станом на 25 листоп. 1999 р.) : закон України. – К. : Парламент. вид-во, 1999. – 44 с.

120. **Атемасова Т.** Парк, де відпочиває природа : [про заказники "Бурлуцький", "Катеринівський" та регіон. ландшафт. парк "Великобурлуцький"] / Т.Атемасова // Рад. патріот. – 2001. – 6 жовт.

121. **2 заказника** созданы в нашей области [решением Харьк. облсовета от 17 апр. 2008 г. объявлены : заказниками ботан. сад "Кудеевский" (с. Кудеевка, Дергачев. р-н) и энтомол. сад "Кравцовский" (с. Кравцовка, Шевченков. р-н), памятником природы – ботан. сад "Шишковский" (с. Шишковка, Шевченков. р-н)] // Комс. правда в Украине. Харьк. вып. – 2008. – 19 апр. – С. 5.

122. **Доспєхова О**. Пошук формули співіснування людини та природи : [про природ.-заповід. фонд Харк. обл.] / О.Доспєхова // Слобід. край. – 2004. – 15 груд.

123. **Екологія** : [введено перший Нац. природ. парк "Гомільшанські ліси" площею 14314,8 га, регіон. ліс. заказник "Старосалтівський" площею 347,4 га, заповід. урочище "Холодноярське" заг. площею 10,0 га у Вовчан. р-ні, заказники : ландшафт. "Піщаний" заг. площею 124,7 га в Чугуїв. р-ні, орнітол. "Пташиний" заг. площею 2 га в Лозів. р-ні, гідролог. "Крюківський" заг. площею 39,3 га на території Харкова] // Що зроблено : Харківщина, 2005–2006 / Харк. облдержадмін. – Х., 2007. – С. 41 : рис.

124.* **Климов А.** Заповедное дело на Харьковщине: проблемы и перспективы / А.Климов // Бизнес информ. – 2002.

– № 1-2.

125. **Климов О.В.** Унікальні багатства Харківщини : [бесіда з зав. лаб. проблем природ. територій та об'єктів особливої охорони О.В.Климовим / записала В.Александрова] // Слобід. край. – 1998. – 19 берез.

126. **Колоніям** бобрів – заповідний статус : [у Харк. обл. оголошено заповід. території, де виявлено колонії бобрів] // Уряд. кур'єр. – 2008. – 9 квіт. – С. 24.

127. **Котляр В.** Орлан белохвостый просит пощады : [о природ. заповед. объектах Харьковщины] / В.Котляр // Время. – 1997. – 8 мая.

128. **Перспективи** оптимізації природно-заповідного фонду України : [про проекти створення Гомільшанського, Слобожанського (околиці Богодухова) нац. парків, регіон. ландшафт. парків Печенізьке поле та Вовчанський] // Розбудова екомережі України / наук. ред. Ю.Р.Шеляг-Сосонко. – К., 1999. – С. 53-55.

129. **Поколодна М.М.** Рекреаційні ресурси природно-заповідного фонду Харківської області / М.М.Поколодна // Людина і довкілля : Проблеми неоекології. Вип. 3. – Х. : Вид-во ХНУ, 2002. – С. 75-79.

130. **Природні** заповідники, парки та пам'ятки природи Харківської області [Електронний ресурс] // Україна Інкогніто. – Режим доступу : http://ukrainainkognita/org/ua/Ukr/HOME%20 UKR/htm

131. **Природно-заповідний** фонд Харківської області [Електронний ресурс] : Офіц. сайт. – Режим доступу : http:// www/pzf/jino-net/ru/index/htm

132. **Природно-**ресурсний потенціал регіону і ефективність його використання : [Харк. обл. посідає 4-е місце щодо природ.-рекреац. ресурсів ; найбільш. забезпечені ресурсами Печеніз., Зміїв., Зачепилів., Балаклійс. р-ни ; найбільш. ефективно використовують ці ресурси в Харк.,

Зміїв., Борів., Чугуїв., Балаклійс. р-нах] // Стратегія соціально-економічного розвитку Харківської області на період до 2011 року : (стислий виклад) / Харк. облдержадмін. ; кол. авт. : В.С.Пономаренко, О.С.Кривцов, М.О.Кизим [та ін.]. – Х., 2003. – С. 47-56, 75-83 : рис.

133. **Сковородиновская** криница. Кочетокский родник. Березовские минеральные воды. Минеральный источник “Мурафа”. Минеральный источник “Харьковская-1” // Саппа Н.Н. Харьковщина заповедная / Н.Н.Саппа. – Х., 1987. – С. 25-31.

134. **Список** територій об'єктів природно-заповідного фонду [Електронний ресурс] // Природно-заповідний фонд Харківської області. – Режим доступу : http://www/pzf/jinj-ntt/ru/index/files/SpisokPZF/htm

135. **Тараненко М.** Захистимо природу, від самих себе : [про природ.-заповід. фонд Харківщини] / М.Тараненко // Слобід. край. – 2001. – 15 берез.

136. **Території** і об'єкти з особливим статусом охорони [Електронний ресурс] // Міністерство охорони навколишнього середовища України. – Режим доступу : http://filt/menr/gov/ua/publ/regob102/dpsir/Harkivska_2003/text/toioso1.htm

137. **Території** та об'єкти природно-заповідного фонду України [у тому числі Харківської області], станом на 1 січня 2006 року / М-во охорони навколиш. природ. середовища, Держ. служба заповід. справи // Екологічна енциклопедія : у 3 т. / редкол. : А.В.Толстоухов (голов. ред.) [та ін.]. – К., 2007. – Т. 2. – С. 404 : табл.

138. **Території**, що призначені для відпочинку та купання : [характеристика Трав'ян., Муром., Рогозян., В'ялів. вдсх, Лозів., Олексіїв., Журавлів., Жовтневого гідропарків] // Комплексні експедиції дослідження екологічного стану водних об'єктів басейну р. Уди (суббасейну р. Сіверський Донець) / кол. авт. : О.Г.Васенко, М.Л.Лунгу, Ю.А.Ільєвська [та ін.] ; Укр.

н.-д. ін-т екол. проблем. – Х., 2006. – С. 85-90 : ілюстр.

139. **Туристичні** ресурси природно-заповідного фонду України : [у Харк. обл. 201 об'єкт, у т. ч. 142 заказника, 42 пам'ятки природи, 6 заповід. урочищ, 5 пам'яток сад.-парк. мистец.] // Любіцева О.О. Туристичні ресурси України : навч. посіб. / О.О.Любіцева, Є.В.Панкова, В.І.Стафійчук. – К., 2007. – С. 89-93, 103, 197-125.

140. **Харьковщина** заповедная : [природ. заповед. фонд "Двуречан. парк", "Гомольшан. леса" ; к созданию Слобожан. нац. парка] // Изюминка. – 2004. – 18 нояб.

141. **Цинклер Е.** Харьковщина заповедная [Электронный ресурс] / Е.Цинклер // Mediapost. – Режим доступа : http://gazeta/media-objektiv/com/pages/php?gazeta_id=136&material_id=15&page=15

2.11 Природні національні парки

Природний національний парк "Гомільшанські ліси"

142. **Про створення** національного природного парку "Гомільшанські ліси" : указ Президента України, 6 верес. 2004 р., № 1047 : [створити на території Зміїв. та Первомайс. р-нів Харк. обл. природ. парк "Гомільшанські ліси"] // Офіц. вісн. України. – 2004. – № 36. – С. 13.

143. **В Змиевском** районе открылась первая в области экологическая тропа для туристов [Электронный ресурс] // Державний комітет лісового господарства.– Режим доступу: http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=40089&cat_id=39780#

144. **Влащенко С.В.** Гомільшанські ліси : [природ. нац. парк у Зміїв. та Первомайськ. р-нах, оголошено заповідним з 2004 р.] / С.В.Влащенко // Екологічна енциклопедія : у 3 т. / редкол. : А.В.Толстоухов (голов. ред.) [та ін.]. – К., 2006. – Т. 1.

– С. 232.

145. **Влащенко С.** Кличуть “Гомільшанські ліси” : [про нац. природ. парк] / С.Влащенко // Слобід. край. – 2007. – 15 верес. – С. 7.

146. **Гомільшанські** ліси [Електронний ресурс] : нац. природ. парк // Природно-заповідний фонд Харківської області. – Режим доступу: http://www.pzf.jino-net.ru/Zmiev/GomolLes216.htm

147. **Доспєхова О.** Про що мовчать Гомільшанські ліси : [про нац. природ. парк] / О.Доспєхова // Слобід. край. – 2004. – 1 груд.

148. **Ковальчук Н.** “Харьковская Швейцария” / Н.Ковальчук // Событие. – 2004. – 16-22 дек. (№ 51). – С. 8.

149. **Національний** природний парк "Гомільшанські ліси" [Електронний ресурс] // Україна Інкогніта. – Режим доступу: http://ukrainainkognita.org.ua/pzf/ZAP_NPP/Gom_lisy NPP.htm

150. **Онищенко В.А.** Національний природний парк : [його площа – 14314,8 га] / В.А.Онищенко, Н.Р.Малишева // Екологічна енциклопедія : у 3 т. / редкол. : А.В.Толстоухов (голов. ред.) [та ін.]. – К., 2007. – Т. 2. – С. 332 : табл.

151. **Пасюта А.** В Гомольшанском парке теперь водят экскурсии / А.Пасюта // Комс. правда. – 2007. – 30 марта-5 апр. (№ 62). – С. 21.

152. **Фурсова Т.** “Гомольшанские леса”, “Изюмская лука” и другие просят защиты : [беседа с рук. сектора заповед. дела госупр. экол. безопасности в Харьк. обл. Т.Фурсовой и гл. охотоведом обл. орг. Укр. о-ва охотников и рыболовов А.Авдеевым / записал А.Ильин] // Время. – 2000. – 12 окт.

153. **Цинклер Е.** Харьковщина заповедная : [о первом нац. парке – Гомольшанские леса, а также о Двуречан. и Слобожан. парках] / Е.Цинклер // Объектив-Но. – 2004. – 8-14

нояб. – С. 11.

154. **Шитова К.** Гомольшанские леса станут национальными? : В [Харьк.] регионе создадут первый природ. парк / К.Шитова // Комс. правда. – 2004. – 17 сент. – С. 17.

Національні природні парки "Дворічанський" та "Слобожанський" (проект)

155. **Про розширення** мережі та територій національних природних парків та інших природно-заповідних об'єктів : [у т. ч. підтримати ініціативу Харк. облдержадмін. щодо створення Слобожан. нац. природ. парку, Харк. обл.] : указ Президента України, 1 груд. 2008 р., № 1129 // Уряд. кур'єр. – 2008. – 20 груд.

155а. **Голіна М.** Заповідників стане більше : [вчені ратують за створення нац. заповід. природ. парку "Дворічанський"] / М.Голіна // День. – 2005. – 4 лют. – С. 6.

156. **Груздь С.** Парк на меловых склонах : [харьк. ученые подготовили для М-ва охраны окруж. среды пакет док., необходимых для создания уник. нац. парка "Двуречанский"] / С.Груздь // Веч. Харьков. – 2004. – 19 окт.

157. **Гуртовий В.** Бути чи не бути національному парку "Дворічанський" / В.Гуртовий // Дворіч. край. – 2006. – 16 верес.

158. **Доспєхова О.** Подорож по дну стародавнього моря : [проект створення природ. нац. парку "Дворічанський"] / О.Доспєхова // Дворіч. край. – 2004. – 4 груд.

159. **Ковальчук М.** Унікальна екосистема буде збережена! : [щодо створення реліктового ландшафт. нац. парку "Дворічанський" та території смт Дворічної, сіл Кам'янки, Петро-Іванівки, Митрофанівки, Червоного...] / М.Ковальчук // Губернія. – 2004. – № 10. – С. 30-32 : фотогр. – Укр. і англ. мовами.

160. **Костин Г.** Пришло время Бобров : [о создании на Харьковщине нац. природ. парка “Слобожанский”] / Г.Костин // Время. – 2005. – 8 апр. – С. 16.

2.12 Регіональні ландшафтні парки

Регіональний ландшафтний парк “Великобурлуцький степ”

161. **Великобурлуцький** степ [Електронний ресурс] : регіон. ландшафт. парк // Природно-заповідний фонд Харківської області. – Режим доступу: http://www.pzf.jino-net.ru/Velikoburluk/VelikoburStep188.htm

162. **Території** та об'єкти, що підлягають особливій охороні : [у 2000 р. створено регіон. ландшафт. парк “Великобурлуцький степ” площею 2042,6 га. Передбачено формування рекреац. р-нів в басейні р. Сівер. Дінця з центром у Харкові] // Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2000 році / М-во екології та природ. ресурсів України ; ред. М.Біляшівський. – К., 2001. – С. 71-72, 74-75.

163. **Токарський В.А.** Великобурлуцький степ : [про створення регіон. ландшафт. парку] / В.А.Токарський // Рад. патріот. – 2000. – 29 квіт.

Регіональний ландшафтний парк “Печенізьке поле”

164. **Андрієнко Т.Л.** Печенізький степ – диво рослинного світу / Т.Л.Андрієнко // Печеніз. край. – 1996. – 12 жовт.

165. **Андрієнко Т.** Регіональний ландшафтний парк “Печенізьке поле” / Т.Андрієнко, М.Клєстов, О.Прядко // Печеніз. край. – 1996. – 26 жовт.

166. **Биденко М.** Человек, который заготовил себе место в раю : [о регион. ландшафт. парке “Печенеж. поле” и его создателе В.Ф.Свинареве] / М.Биденко // Панорама. – 2002. – 4 жовт. – С. 12.

167. **Василенко П.** Всецвіт : [Печеніз. поле] / П.Василенко // Слобода. – 1999. – 18 мая.

168. **Василенко П.** Перші кроки : [про ландшафт. парк] / П.Василенко // Печеніз. край. – 1998. – 11 лип.

169. **Василенко П.** Печенежское поле / П.Василенко // Слобода. – 1998. – 16 июня.

170. **Василенко П**. Розмай-земля : [про регіон. ландшафт. парк] / П.Василенко // Печеніз. край. – 1997. – 16 серп.

171. **Василенко П.** Червона книга за селом... : Печенізьке поле / П.Василенко // Слобода. – 1998. – 6 нояб.

172. **Галаур С.** Гніздитимуться дрохви на Харківщині : [у ландшафт. парку “Печенізьке поле”] / С.Галаур // Уряд. кур'єр. – 2001. – 3 берез. – С. 12.

173. **Грама В.** Дорога до Печенізького поля / В.Грама // Печеніз. край. – 1998. – 29 верес. ; 5 жовт.

174. **Знаковський В.** Зберегти красу і велич рідного краю / В.Знаковський // Слобода. – 1998. – 15 сент.

175. **Клєстов М.** Регіональні ландшафтні парки : [Печеніз. р-н] / М.Клєстов // Печеніз. край. – 1997. – 10 трав.

176. **Криницына Н.** Печенежское поле / Н.Криницына // Офиц. ведомости. – 2005. – 7 апр. (№ 13-14). – С. 26-27.

177. **Логвиненко Л.** Таких птахів немає і в Асканії-Новій / Л.Логвиненко // Слобід. край. – 2003. – 26 лип.

178. **Мазница А.** Печенежское чудо, или Символ степей Украины : [дрофа в Печенеж. заповеднике] / А.Мазница // Зеркало недели. – 2001. – 17 нояб. – С. 14.

179. **Печенізьке** поле [Електронний ресурс] : регіон. ландшафт. парк // Природно-заповідний фонд Харківської області. – Режим доступу: http://www.pzf.jino-net.ru/Pechenegi/PechenPole185.htm

180. **Свинарев В.** Технопарк – это шаг в будущее : [регион. ландшафт. "Печенеж. поле"] / В.Свинарев // Восточ. экспресс. – 1998. – № 16. – С. 3.

181. **Свинарьов В.** Крига скресла : [про створення в Печеніз. р-ні на землях АТ "Арго" комплекс. заказника] / В.Свинарьов // Печеніз. край. – 1997. – 2 серп.

Регіональний ландшафтний парк "Ізюмська лука"

182. **Атемасова Т.** Национальный парк? Смеетесь, товарищи? : [пробл. охраны заповедника "Изюмская излучина" : интервью с науч. сотр. лаб. охраняемых природ. территорий при экол. центре "Озон" Т. Атемасовой / записал Я.Маркевич] // Слобода. – 1992. – 16 мая (№ 39). – С. 3.

183. **Екологія** : [розширені межі регіон. ландшафт. парку "Ізюм. лука" на 2442,0 га в Балаклійс. р-ні] // Що зроблено : Харківщина, 2005-2006 / Харк. облдержадмін. – Х., 2007. – С. 41.

184. "**Изюмская** лука" // Горелова Л.Н. Зачарованная долина : путешествие по Северскому Донцу / Л.Н.Горелова, Т.В.Догадина, И.А.Кривицкий. – Х., 1990. – С. 107-118.

185. **Ізюмська** лука [Електронний ресурс] : регіон. ландшафт. парк // Природно-заповідний фонд Харківської області. – Режим доступу: http://www.pzf.jino-net.ru/Balakleya/IzumLuka212.htm

2.13 Заказники

Бурлуцький загальнозоологічний заказник загальнодержавного значення

186. **Бєлічко В.В.** Бурлуцький заказник : [до його складу входять відокремлені урочища – Копанки та Петрикове] / В.В.Бєлічко // Енциклопедія Сучасної України / відп. секр. М.Г.Железняк. – К., 2004. – Т. 3. – С. 623 : фотогр.

187. **Полуда А.М.** Бурлуцький заказник [Великобурлуц. р-ну : заповідний з 1977 р.] / А.М.Полуда // Екологічна енциклопедія : у 3 т. / редкол. А.В.Толстоухов (голов. ред.) [та ін.]. – К., 2006. – Т. 1. – С. 106 : фотогр.

188. **Ющенко О.К.** Бурлуцький заказник / О.К.Ющенко // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1989. – Т. 1. – С. 136-137 : фотогр.

Вовчанський ботанічний заказник загальнодержавного значення

189. **Коротченко І.А.** Вовчанський заказник : [оголошено заповідним з 1977 р.] / І.А.Коротченко // Екологічна енциклопедія : у 3 т. / редкол. : А.В.Толстоухов (голов. ред.) [та ін.]. – К., 2006. – Т. 1. – С. 152 : фотогр.

190. **Фурсова Т.М.** Вовчанський заказник : [ботан. заказник загальнодерж. значення (1994 р.) розташований у заплаві р. Вовча поблизу с. Мала Вовча, Жовтневе Друге, Єфремівка, Бочкове та Землянки] / Т.М.Фурсова // Енциклопедія Сучасної України / відп. секр. М.Г.Железняк [та ін.]. – К., 2005. – Т. 4. – С. 686 : ілюстр.

Катеринівський загальнозоологічний заказник загальнодержавного значення

191. **Катеринівський** [Електронний ресурс] : загальнозоолог. заказник загальнодерж. значення // Природно-заповідний фонд Харківської області. – Режим доступу : http://www.pzf.jino-net.ru/Velikoburluk/Katerinivsk9.htm

192. **Полуда А.М.** Катеринівський заказник : [під охороною з 1977 р.] / А.М.Полуда // Екологічна енциклопедія : у 3 т. / редкол. : А.В.Толстоухов (голов. ред.) [та ін.]. – К., 2007. – Т. 2. – С. 165 : фотогр.

193. **Ющенко О.К.** Катеринівський заказник [у Великобурлуцькому р-ні : найстаріші поселення бабака на землях яружно-балкової системи] / О.К.Ющенко // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1990. – Т. 2. – С. 129 : фотогр.

Заказники місцевого значення

194. “**Большой** лес” : [в 1984 г. участок леса Рубежанс. лесничества площадью 58 га в Волчан. р-не объявлен заказником мест. значения] // Саппа Н.Н. Харьковщина заповедная : путеводитель / Н.Н.Саппа. – Х., 1987. – С. 111-112.

195. **Де сплять** кажани? : [неподалік с. Липці Харк. обл. створюють заповідник кажанів] // Демокр. Україна . – 2005. – 4 берез.

196. **Екологічний** стан довкілля : [у груд. 2007 р. ботан. заказник “Аркадівський” площею 22,9 га в Шевченків. р-ні введено до природ.-заповід. фонду Харківщини] // Що зроблено : Харківщина, 2007 / Харк. облдержадмін. – [Х., 2008]. – С. 25.

197. **Зеленый** щит : [о лес. заказниках “Скрипаевский” (Змиев. р-н), “Дробянское” (Харьк. р-н), “Шаровский” (Богодух. р-н), “Кочетковская дача” (Чугуев. р-н),

“Печенежская дача” (Волчан. р-н), “Крейдянская дача” (Балаклейс. р-н)] // Саппа Н.Н. Харьковщина заповедная : путеводитель / Н.Н.Саппа. – Х., 1987. – С. 32-37.

198. **Козача** Лопань : [у сел. міск. типу Дергачів. р-ну – ентомол. заказник “Старий сад”] // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1990. – Т. 2. – С. 177.

199. **Лозовеньковский** сосновый бор // Саппа Н.Н. Харьковщина заповедная : путеводитель / Н.Н.Саппа. – Х., 1987. – С. 38-39.

200. **Неудачная В.** Цапле малой – заботу большую : [об утверждении восьми новых гос. заказников мест. значения в Харьк. обл.] / В.Неудачная // Событие. – 1993. – 3 июня.

201. **Природная** тропа “Григоровский лес” [заказник мест. значения в Харькове] : путеводитель / сост. : С.Г.Журавель, Л.И.Сердюк, Я.И.Якушенко. – Х. : Ред.-изд. отд. облполиграфиздата, 1990. – 9 с. : фот.

202.* **Результати** обстеження сучасного стану заказників загальнодержавного значення Харківщини / О.В.Климов [та ін.] // Развитие системы межгосударственных особо охраняемых природных территорий : материалы междунар. семинара. – К., 1996.

203. **Свинарев В.** И не хлебом единым : [о Печенеж. ландшафт. заказнике] / В.Свинарев // Печеніз. край . – 1996. – 5 жовт.

204. **Ткаченко В.С.** Харківський геоботанічний округ : [охорона дібров в заказниках] / В.С.Ткаченко // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1993. – Т. 3. – С. 357.

205. **Цанько С.** Байбак из степной балки : [байбач. заказник в Великобурлуц. р-не] / С.Цанько // Ліки і здоров'я. – 1998. – 26 черв. – С. 13.

206. **Цанько С.** Обитатели степных балок : [о байбач.

заказнике в Великобурлуц. р-не] / С.Цанько // Панорама. – 1995. – Июнь (№ 25). – С. 10.

207. **Цанько С. “**Російський Орчик” потребує захисту : [про заказник в Зачепилів. р-ні] / С.Цанько // Ліки і здоров'я. – 1996. – 30 жовт.

208. **Щитова К.** Под Харьковом появится заказник для летучих мышей : док. о создании первой в Украине природоохран. зоны для этих животных уже находится в М-ве экологии / К.Щитова // Комс. правда. – 2004. – 15 окт. – С. 16.

2.14 Заповідні урочища

209. **Екологічний** стан довкілля : [у груд. 2007 р. заповід. урочище “Тюндик” площею 998,0 га в Балаклійс. р-ні введено до природ.-заповід. фонду Харківщини] // Що зроблено : Харківщина, 2007 / Харк. облдержадмін. – [Х., 2008]. – С. 25.

210. **Панченко М.** Урочище Бондаренкове : [Валків. р-н] / М.Панченко // Сіл. новини. – 2000 – 4 лип.

211. **Саппа Н.Н.** Харьковщина заповедная : путеводитель / Н.Н.Саппа – Х. : Прапор, 1987. – 119 с. : ил. – Из содерж. : Эталоны природы : [урочища : “Пивное” (Волчан. р-н), “Борки” (Нововодолаж. р-н)]. – С. 10, 16 ; Зеленый щит : [урочище “Николаевские посадки” (Чугуев. р-н)]. – С. 36.

2.15 Пам'ятки природи

Комплексна пам'ятка природи місцевого значення “Гора Крем'янець”

212. **Гора** Кременец : [геол. памятник природы, заповед. дендропарк “Кременец” – турист. объект Изюма] // Саппа Н.Н. Харьковщина заповедная / Н.Н.Саппа. – Х., 1987. – С. 105-108.

213. **Гора** Крем’янець [Електронний ресурс] :

комплексна пам’ятка природи місцевого значення // Природно-заповідний фонд Харківської області. – Режим доступу: http://www.pzf.jino-net.ru/Izum/GoraKremenec30.htm

214. **Изюмский** дендропарк “Кременец” / М-во лесного хоз-ва Украины, Гос. лесхоз. об-ния “Харьковлес”. – Х. : Прапор, 1995. – 26 с.

215. **Ізюмський** дендропарк – це рукотворний пам'ятник : [створено у 1965 р., у колекції парку – понад 200 видів екзотич. дерев і кущів] // Изюминка. – 2004. – 18 нояб. – Підгот. за матеріалами міськ. преси.

216. **Рослий І.М.** Крем'янець : [гора (висота 177,3 м) поблизу м. Ізюма – пам'ятка природи з вивчення верхньокрейдових та юрських відкладів] / І.М.Рослий // Географічна енциклопедія України / О.М.Маринич (відп. ред.) [та ін.]. – К., 1990. – Т. 2. – С. 218-219.

Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення “Сад ім. Т.Г.Шевченка”

217. **Атоян Ю.** Будет “хата” у Тараса : [о ген. плане реконструкции Сада] / Ю.Атоян // Гор. газ. – 1999. – 9 дек.

218. **Владимиров К.** Сад и памятник : [из истории стр-ва сада им. Т.Г.Шевченко] / К.Владимиров // Красн. знамя. – 1991. – 16 мая.

219. **Зеленый** пояс Харькова [Электронный ресурс] : [парк им. Т.Г.Шевченко] // Твой любимый Харьков : Харьк. Портал. – Режим доступа: http://tvoj.kharkov.ua/history/hst.php?r=26

220. **Кандауров А.І.** “Зелене серце” першої столиці : [бесіда з дир. реконструкції Саду А.І.Кандауровим / записали А.Тесло, І.Тесло] // Слобід. край. – 2004. – 12 черв.

221. **Корсунский В.** Городской сад имени Шевченко / В. Корсунский // Панорама. – 2001. – 13 квіт. – С. 14.

222. **Корсунский В.** Сад имени Шевченко : настоящее без будущего? / В.Корсунский // Время. – 1999. – 12 июня.

223. **Курдыбайло Г.** Городской сад им. Т.Г.Шевченко / Г.Курдыбайло // Слово ветерана. – 2004. – 17 апр.

224. **Лаврентьев И. “**Я люблю тебя по-прежнему, мой старый парк!...” : [о реконструкт.-восстанов. мероприятиях в парке им. Т.Г.Шевченко] / И.Лаврентьев // Слобода. – 2002. – 5 июля.

225. **Лейбфрейд А.** Имени Великого Кобзаря : [гор. сад : вчера и сегодня] / А.Лейбфрейд // Слобода. – 1996. – 14, 17 авг.

226. **Лисенко Л.** Зелений заповідник харківських традицій / Л.Лисенко // Губернія. – 2005. – № 4. – С. 60-61.

227. **Мирер П**. Тайны сада Шевченко / П.Мирер // Объектив-Но. – 2005. – 19 мая (№ 20). – С. 11.

228. **Можейко И.** Заповедник харьковских традиций : Зеленый остров в самом центре города – сад им. Шевченко через два года отметит свое двухсотлетие / И.Можейко // Событие – 2002. – № 23. – С. 14.

229. **Можейко И.** Заповедник харьковских традиций : [из истории Сада им. Т.Шевченко] / И.Можейко // Веч. Харьков. – 2005. – 2 июня. – С. 6.

230. **Николаев Б.** Парк Шевченко : какой он сегодня и что будет с ним завтра / Б.Николаев // Харьк. губерн. вести. – 1996. – 16 окт.

231. **Овод В.** Сад поета в небезпеці / В.Овод // Слово просвіти. – 2001. – № 3. – С. 10.

232. **Сад** Шевченко [Электронный ресурс] // Добро пожаловать в Харьков. – Режим доступа : http:// kharkov.vbelous.net/shgarden.htm

233. **Сад** Шевченко и слон в клетке : [киноконцерт. зал “Украина”, водный каскад и лестницы, памятник

Т.Г.Шевченко, зоопарк] // Вороной А. Путешествие по Харьковщине : памятники истории и культуры / А.Вороной. – Х., 2005. – С. 204-212.

***

234. **Лапіна Н.** Пам'ятки рослинного світу : [понад 260 р. дубу у лісі біля смт Пересічна, понад 300 р. груші на присадиб. ділянці у смт Мала Данилівка] / Н.Лапіна // Вісті Дергачівщини. – 2006. – 15 квіт. – С. 6 : фотогр.

235. **Моховатое** болото : [гидролог. памятка природы мест. значения] // Саппа Н.Н. Харьковщина заповедная : путеводитель / Н.Н.Саппа. – Х., 1987. – С. 7-9.

236. **Рибальченко Р.** Патріарх нашого лісу: [дуби-патріархи: на ст. Дергачі, у Пересічній, Семенівці; “п'ять братів” – на кордоні Дергачів. і Золочів. р-нів; понад 500 р. двом дубам у Харк. лісопарку; понад 400 р. дубу – біля яру колиш. Харк. лісництва] / Р.Рибальченко // Вісті Дергачівщини. – 2006. – 21 жовт. – С. 11 : 3 фотогр.

237. **Юннатівська** [Електронний ресурс] : комплексна пам'ятка природи місцевого значення // Природно-заповідний фонд Харківської області. – Режим доступу: http://www.pzf.jino-net.ru/Balakleya/Unativsk163.htm

2.16 Парки – пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення

Краснокутський парк – пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення

238. **Александрова В.** Ювілей дендропарку : [парку – 200 р.] В.Александрова // Слобід. край. – 1993. – 13 лип.

239. **Бабак З.** Перлина Слобожанщини / З.Бабак // Маяк. – 2000. – 22 квіт.

240. **Дендропарк** и лягушки : [Краснокут. парк :

история, путеводитель по соврем. дендрарию] // Вороной А. Путешествие по Харьковщине : памятники истории и культуры / А.Вороной. – Х., 2005. – Гл. 3. – С. 15-26 : 11 фот.

241. **Кібкало В.** З історії Краснокутського дендропарку / В.Кібкало // Промінь. – 1993. – 13, 16, 20, 23, 30 лип.

242. **Кібкало В.О.** Краснокутський парк : [парк сад.-парк. мистец. загальнодерж. значення з 1972 р.] / В.О.Кібкало // Екологічна енциклопедія : у 3 т. / редкол. : А.В.Толстоухов (голов. ред.) [та ін.]. – К., 2007. – Т. 2. – С. 212-213 : фотогр.

243. **Краснокутский** дендропарк : [буклет] / [сост.] В.Кибкало. – Х., 1993. – 6 с. : 6 фот.

244. **Логвиненко Л.** Кут Красний, отже красивий : один з найстаріших в Україні дендропарків претендує на статус національного / Л.Логвиненко // Главное. – 2008. – 26 янв. (№ 4).

245. **Логвиненко Л.** Там скарби, де серце ваше... : [Краснокут. дендропарк] / Л.Логвиненко // Губернія. – 2005. – № 7/8. – С. 22-27.

246. **Мазница А.** Жемчужина Харьковщины / А.Мазница // Зеркало недели. – 2003. – 28 июня (№ 24). – С. 23.

247. **Мазница А.** Жемчужина Харьковщины [Электронный ресурс] / А.Мазница // Зеркало недели. – 2003. – 28 июня – 4 июля (№ 24). – Режим доступа : http//www/zn/ua/3000/3900/38956

248. **Мироненко І.** Не зруйнувати б місточки століть : [до 200-річчя Краснокут. дендропарку] / І.Мироненко // Слобід. край. – 1992. – 3 серп.

249. **Пилипенко Л.** Дендропарку – два столетия / Л.Пилипенко // Веч. Харьков. – 1993. – 14 сент.

250. **Салимонович Л.** Остров надежды : парк с потенциалом турист. Мекки / Л.Салимонович // Новый день. –

2007. – 25 июня.

251. **Сергиенко Е.** Краснокутскому дендропарку – два века : [из истории создания] / Е.Сергиенко // Событие. – 1993. – 10 июля.

252.* **Тези** доповідей засідання Ради ботанічних садів України, присвяченого 200-річчю Краснокутського дендропарку (колишнього Основ'янського саду Каразіних). – Краснокутськ, 1993.

253. **Тертишна Л.** Нові сторінки історії дендропарку / Л.Тертишна // Промінь. – 2001. – 2 жовт.

254. **Цанько С.** Беды старого [Краснокутского дендропарка] / С.Цанько // Сіл. журн. – 1996. – № 4. – С. 7-8.

"Литвинівка" – парк–пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення

255. **Вовк В.Ф.** Дендропарку потрібен господар / В.Ф.Вовк // Сіл. новини. – 2000. – 24 жовт.

256. **Кириченко Р.** Потрібен статус національного заповідника : [про надання статусу нац. заповідника Литвинів. дендропарку, Валків. р-н] / Р.Кириченко // Сіл. новини. – 2002. – 11 черв.

257. **Терещенко І.** Є майбутнє в дендропарку / І.Терещенко // Сіл. новини. – 2000. – 4 лип.

Наталіївський парк – пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення

258. **Амирханян Н.** Закат "Натальевского рая" / Н.Амирханян // Веч. Харьков. – 2006. – 18 мая. – С. 10.

259. **Гокова Е.** Блеск и нищета Натальевки / Е.Гокова // Объектив-Но. – 2007. – 12 июля (№ 27). – С. 8.

260. **Кацай В.** К истории бытования Натальевского музея / В.Кацай // Культура та інформаційне суспільство XXI століття : матеріали наук. конф. мол. учених, 16-18 квіт. 2003 р. / М-во культури і мистецтв України, Харк. держ. акад. культури. – Х : ХДАК, 2003. – С. 47.

261. **Клименко Ю.О.** Наталіївський парк : [парк-пам'ятка сад.-парк. мистец. загальнодерж. значення з 1990 р. поблизу с. Володимирівки Краснокут. р-ну] / Ю.О.Клименко // Екологічна енциклопедія : у 3 т. / редкол. : А.В.Толстоухов (голов. ред.) [та ін.]. – К., 2007. – Т. 2. – С. 326 : фотогр.

262. **Ковальчук Н.** Цветущий некогда оазис нуждается в заботе / Н.Ковальчук // Событие. – 2001. – № 37. – С. 10.

263. **Коротаева М.** Спасти Наталиевку! / М.Коротаева, С.Бобок // Объектив-Но. – 2002. – 26 сент. – С. 18.

264. **Курдюк М.** Наталівка : торжество і сум природи : як занепадає пам'ятка садового мистецтва / М.Курдюк // Голос України. – 2004. – 17 квіт. – С. 5.

265. **Логвиненко Л.** Спадщина на глум? : [про стан садиби Харитоненків в Наталіївці] / Л.Логвиненко // Слобід. край. – 2005. – 1 листоп.

266. **Мазница А.** Наталиевка : [об усадьбе И.Харитотенко, основанной в 1884 г. на берегу р. Мерчик] / А.Мазница // Зеркало недели. – 2003. – 20 дек. (№ 49). – С. 23.

267. **Натальевский** парк [Электронный ресурс] // Харьковский Турист. – Режим доступа: http://tourist.kharkov.ua/review_castles/index.php?viewtopic=18

268. **Пасюта А**. Последние каменные бабы исчезли из Натальевки / А.Пасюта // Комс. правда. – 2007. – 12-18 окт. – С. 33.

269. “**Працею** звеличуюсь” // Кушнарьов Є.П. 100 кроків Харківською землею / Є.П.Кушнарьов. – Х., 2004. – С. 150-153.

270. **Тимошенков В.** Средь мощных сосен и дубов заросший парк шуршит листвой // В.Тимошенков // Новый день. – 2007. – 22 авг.

271. **Чурсіна Т.** Як врятувати Наталіївку : [про садибу і парк біля с. Володимирівка] / Т.Чурсіна // Журавлик. – 2003. – Черв. (№ 6). – С. 11.

272. **Шудрик І.** Сьоме чудо Слобожанщини : [архіт. перлина, яка створена на кошти цукрозаводчиків і меценатів Харитоненків, потребує захисту] / І.Шудрик // Главное. – 2007. – 11 авг.

Старомерчинський парк – пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення

273.* **Відродимо** історичну садибу у Старому Мерчику! – Х. : Обл. благодійн. фонд "Культур. спадщина Слобожанщини", 2005.

274. **Дикань Ф.** Каменный гость дворянской усадьбы [Шидловских] / Ф.Дикань // Объектив-Но. – 2005. – 8 сент.

275. **Дикань Ф.** Реквием по Мерчику : [в музее гор. усадьбы состоялась выставка "Похороны Старого Мерчика". Об истории и судьбе уник. усадьбы Шидловских] / Ф.Дикань // Объектив-Но. – 2005. – 10 марта. – С. 6.

276. **Калекин В.Ю.** Проблемы реконструкции памятника садово-паркового искусства "Старомерчинский" / В.Ю.Калекин // Людина і довкілля. Вип. 3. Проблеми неоекології. – Х., 2002. – С. 80-82.

277. **Расстригин А.** Восьмого года может и не быть : [об имении Шидловского в Старом Мерчике] / А.Расстригин // Новый день. – 2005. – 18 апр.

278. **Старий** Мерчик : [у сел. міськ. типу Валків. р-ну об'єктами туризму є пам'ятка архіт. і сад.-парк. мистецтва садиба кінця 18 ст.] // Географічна енциклопедія України / відп.

ред. О.М.Маринич. – К., 1993. – Т. 3. – С. 226.

279. **Шевченко Н.** Знівечена перлина Слобожанщини : [про палац полковника Л.І.Шидловського] / Н.Шевченко // Сіл. новини. – 2005. – 16 квіт.

Шарівський парк – пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення

280. **Вороной А.** Имение, выигранное в карты : [из истории дворца и парка] / А.Вороной // Время. – 1992. – 30 мая.

281. **Зеленина Е.** Воспоминание о Шаровке : [в Прибалтике найдены воспоминания паркостроителя Куфальдта о парке] / Е.Зеленина // Крас. знамя. – 1990. – 20 сент.

282. **Ковальчук Н.** Кусочек Санкт-Петербурга спрятался в Харьковском лесничестве / Н.Ковальчук // Событие. – 2001. – № 31. – С. 8.

283. **Лазаренко С.** Забытые парки Харьковщины : [Шаров. и Натальин. парки] / С.Лазаренко // Гор. газ. – 1998. – Июль (№ 27). – С. 2.

284. **Пархоменко Н.** Палац у Шарівці / Н.Пархоменко // Культура і життя. – 1992. – 29 серп.

285. **Петренко И.** **“**Белый лебедь” – замок разбитых сердец : [о замке в Шаровке] / И.Петренко // Веч. Харьков. – 2005. – 14 июля.

286. **Пугачева Г.** Шаровка : век нынешний и век минувший... / Г.Пугачева // Новый день. – 2007. – 14 сент.

287. **Пугачева Г.** Шаровка [Электронный ресурс] : век нынешний и век минувший… / Г.Пугачева // Новый день. – Режим доступа: http://new-day.com.ua/?id=1355

288. **Родичкина О**. Усадьба в Шаровке / О.Родичкина, И.Родичкин // Деловая Украина. - 1999. - 20 авг. - С. 1.

289. **Салімонович Л.** Магія Шарівського палацу : Харків робить спробу врятувати свою маленьку Швейцарію / Л.Салімонович // Україна молода. – 2004. – 10 листоп. – С. 13.

290. **Салімонович Л.** Магія Шарівського палацу / Л.Салімонович // Слобід. край. – 2004. – 3 листоп.

291. **Сирык С.** Камень любви и забвения плюс туберкулезная палочка : [о поместье Шаровка] / С.Сирык // Объектив-Но. – 2007. – 5 июля (№ 26). – С. 8.

292. **Харківська** рив'єра : [про садибу Шарівка] // Кушнарьов Є.П. 100 кроків Харківською землею / Є.П.Кушнарьов. – Х., 2004. – С. 147-150.

293. **Шарівка** : [у сел. міськ. типу – Шарівський парк (19 ст.), санаторій] // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1993. – Т. 3. – С. 440.

294. **Шарівка** // Україна XXI. – 2006. – № 8. – С. 18.

295. **Шаровский** парк [Электронный ресурс] // Харьков турист. – Режим доступа: http://tourist.kharkov.ua/review_castles/index.php?viewtopic=9

2.17 Дендрологічні парки

Дендрологічний парк загальнодержавного значення Харківського національного аграрного університету ім. В.В.Докучаєва

296. **Дендропарк** : [організатор парку – акад. Б.Ф.Остапенко ; у колекції – близько 12600 екз. дерев. рослин] // Харківський державний аграрний університет ім. В.В.Докучаєва заснований у 1816 році / відп. ред. М.Д.Євтушенко. – Х., 1999. – С. 59.

297. **Дендропарк** [Електронний ресурс] // Харківський Національний аграрний університет ім. В.В.Докучаєва. - Режим доступу : http://doctris.com.ua/hnau/index.php?st=5

298. **Дендропарк** в Рогані : [створений у 1972 р. біля с-ща Комуніст, Харк. р-н.] // Саппа Н.Н. Заповедная Харьковщина / Н.Н.Саппа. – Х., 1987. – С. 63-64.

299. **Дендрологічний** парк Харківського національного аграрного університету ім В.В.Докучаєва [Електронний ресурс] // Природно-заповідний фонд Харківської області. – Режим доступу : http://www.pzf.jino-net.ru/kharkovski/ dendropark7.htm

***

299а. [**Валківський** дендрологічний парк, закладений у 1927–1932 рр.] // Астахова О. Ми – харків'яни, нам є чим пишатися! / О.Астахова, Т.Крупа. – Х., 2003. – С. 21.

Дендрологічний парк "Дружба" місцевого значення

300. **Дружба** [Електронний ресурс] : дендрологічний парк місцевого значення [з 2000 р., м. Лозова] // Природно-заповідний фонд Харківської області. – Режим доступу: http://www.pzf.jino-net.ru/Lozovaya/Dryzhba189.htm

2.18 Ботанічні сади

Ботанічний сад загальнодержавного значення Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна

301. **Алехин А.А.** Ботанический сад Харьковского национального университета им. В.Н.Каразина: история и современность / А.А.Алехин // Биол. вестн. – 2004. – Т. 8, № 1. – С. 104.

302. **Альохін О.О.** Африканський бузок у Ботанічному саду : [бесіда з дир. Ботан. саду ХНУ ім. В.Н.Каразіна О.Альохіним / записав І.Луговий] // Слобід. край. – 2002. – 14 берез.

303. **Галаур С.** Сад надій і сподівань : [до 200-річчя Харк. ботан. саду] / С.Галаур // Уряд. кур'єр. – 2004. – 12 жовт. – С. 9.

304. **Ефанова М.** Блеск и нищета отечественной науки : [пробл. ботан. сада] / М.Ефанова // Веч. Харьков. – 2005. – 19 апр. – С. 6.

305. **Заповідні** території міста Харкова : [музей природи ХНУ ім. В.Каразіна, ботанічний сад Харк. ун-ту, зоопарк] // Харків – моя мала Батьківщина : навч. посіб. / за заг. ред. І.Ф.Прокопенка. – Х., 2003. – С. 262-269.

306. **Минаев В.** Двести лет ботаническому саду / В.Минаев // Слобода. – 2004. – 1 окт.

307. **Салімонович Л.** Зелений куточок надії : цього року Харк. ботан. саду виповнюється 200 р. / Л.Салімонович // Слобід. край. – 2004. – 5 жовт.

308. **Тихонова И.** Зачем родилась елочка? : [об уник. деревьях ботан. сада] / И.Тихонова // Труд. – 2005. – 30 дек. – С. 15.

309. **Черевко Т.М.** Ботанічний сад Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна : [засновано у 1804 р., з 1983 р. – сад загальнодерж. значення] / Т.М.Черевко // Екологічна енциклопедія : у 3 т. / А.В.Толстоухов (голов. ред.) [та ін.]. – К., 2006. – Т. 1. – С. 104.

310. **Що варто** знати про дерибан Харківського ботсаду [Електронний ресурс] // Зелений майдан. – Режим доступу : http://zeleniymaidan.org.ua/news/3001200705.htm

"Кулиничі" – ботанічний сад місцевого значення

311. **Екологічний** стан довкілля : [у груд. 2007 р. ботан. сад "Кулиничі" площею 13,25 га в Харк. р-ні введено до природ.-заповід. фонду обл.] // Що зроблено : Харківщина, 2007 / Харк. облдержадмін. – [Х., 2008]. – С. 25.

2.19 Харківський зоологічний парк загальнодержавного значення

Зоопарк

312. **А животных** все равно будет больше! // Слобода. – 2006. – 23 мая. – С. 5.

313. **Агеева Ю.** В зоопарковом государстве с рождаемостью все в порядке : [в харьк. зоопарке отмечены уник. случаи размножения рептилий и рыб] / Ю.Агеева, В.Крылов // Комс. правда. – 2003. – 7-14 нояб. – С. 15.

314. **Васюта Н.** Зоопарк розпочав новий сезон / Н.Васюта // Слобід. край. – 2006. – 25 трав.

315. **Голина М.** Слоновья радость : старейший зоопарк Украины отмечает юбилей и дни рождения / М.Голина // День. – 2005. – 27 июля. – С. 8.

316. **Григорьев А.** Прогулки по зоопарку : [беседа с дир. зоопарка А.Григорьевым / записала А.Друбач] // Новый день. – 2008. – 4 апр.

317. “**Демографічний** вибух” у Харківському зоопарку // Демокр. Україна. – 2004. – 28 лип.

318. **Звоницкий Э.М.** Секреты зоопарка / Э.М.Звоницкий, Д.Г.Стрелков. – Х. : Лівий берег, 1992. – 94 с. : ил.

319. **Казбан М.** Рыбка, вот твоя улыбка : [в зоопарке открыт обновлен. аквариум] / М.Казбан // Событие. – 1992. – 8 авг.

320. **Колись** акварій, сьогодні – зоопарк // Кушнарьов Є.П. 100 кроків Харківською землею / Є.П.Кушнарьов. – Х., 2004. – С. 34-36.

321. **Косий М.** Беркутеня і сичі сичять на відвідувачів : [у Харк. зоопарку у беркутів та сичів з'явилося потомство] / М.Косий // Голос України. – 2005. – 10 серп. – С. 16.

322. **Крылов В.** В Харьковском зоопарке родилось чудо – пантера! : такое бывает раз в 100 лет – в семье амур. леопардов родилась черная пантера / В.Крылов // Комс. правда. – 2002. – 22 нояб. – С. 15.

323.**Ларина Н.** Новый старый большой пруд : [в зоопарке] / Н.Ларина // Слобода. – 2004. – 27 июля. – С. 6.

324. **Логачева Р.** В зоопарке у слонов / Р.Логачева // Веч. Харьков. – 2005. – 2 апр. – С. 14.

325. **Минаев В.** Первый в Украине : [Харьк. зоопарку 110 лет] / В.Минаев // Слобода. – 2005. – 4 окт.

326. **Осийчук М.** В тесноте, но не в обиде / М.Осийчук // Веч. Харьков. – 2004. – 8 мая. – С. 11.

327. **Поможем** нашему зверью! : [Харьк. горисполком утвердил прогр. развития зоопарка на 1998-2002 гг.] // Грани. – 1998. – 3-9 июля.

328. **Пугачева Г.** Будет у енота новая усадьба? : [о приобретениях и перспективах развития Харьк. зоопарка] / Г.Пугачева // Новый день. – 2006. – 19 мая.

329. **Руденко Е.** Праздник в зоопарке : [110 лет Харьк. зоопарку] / Е.Руденко // Клочок правды. – 2005. – 1-7 окт. (№ 41). – С. А 14.

330. **Санина О.** Выросшие в человечьей стае : [в дек. 2005 г. в Харьк. зоопарке появились новоселы – человекообраз. обезьяны шимпанзе] / О.Санина // Веч. Харьков. – 2006. – 12 янв.

331. **Харьковский** зоопарк // Украина : регионы. Харьковская область, 1932–2002. 500 влиятельных личностей / Вост.-Укр. биогр. ин-т ; ред. В.Федосова. – Х., 2002. – С. 166-167 : 6 фот.

332. **Харьковский** зоопарк [Электронный ресурс] : офиц. сайт. – Режим доступа : http//www.zoo.kharkov.ua/

Додаток 1

Список об'єктів природно-заповідного фонду Харківської області

Назва об'єкта ПЗФ	Тип, категорія, значення	Площа, га	Рік створення	Район розташування
Альошкина балка	Заказник ботанічний місцевого значення	6	1991	Харківський
Аркадівський	Заказник ботанічний місцевого значення	22,9	2007	Шевченківський
Артільнецький	Заказник ботанічний місцевого значення	167,8	2002	Великобурлуцький
Байрак	Заказник ботанічний місцевого значення	1	1984	Балаклійський
Балка Михайлівська	Заказник ботанічний місцевого значення	42	1995	Лозівський
Балки	Заказник ентомологічний місцевого значення	5	1984	Нововодолазький
Бджолиний №2	Заказник ентомологічний місцевого значення	3	1984	Сахновщинський
Берестовий	Заказник ентомологічний місцевого значення	3	1984	Лозівський
Берестовий	Заказник гідрологічний місцевого значення	87,5	1998	Нововодолазький та Зміївський
Берецький	Заказник ботанічний місцевого значення	74,7	1998	Первомайський
Бесарабівський	Заказник ентомологічний місцевого значення	5,6	1984	Кегичівський
Бір	Заповідне урочище	734	1984	Балаклійський
Божкове	Заповідне урочище	79	1984	Великобурлуцький

Бойневе	Заказник ентомологічний місцевого значення	17,3	1984	Балаклійський
Борисоглібський	Заказник ботанічний місцевого значення	2,9	1998	Балаклійський
Борівський	Заказник ботанічний місцевого значення	18	1984	Борівський
Ботанічний сад Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна	Ботанічний сад загальнодержавного значення	41,9	1804 (в ПЗФ з 1998)	м. Харків
Бритай	Заказник орнітологічний місцевого значення	158	1992	Барвінківський
Бугаївський	Заказник ботанічний місцевого значення	47	1984	Ізюмський
Будинок вчених	Пам'ятка природи ботанічна місцевого значення	0,1	1984	м. Харків
Бурбулатівський	Заказник ботанічний місцевого значення	99,1	1998	Близнюківський
Бурлуцький	Заказник загальнозоологічний загальнодержавного значення	326	1977	Великобурлуцький
Варварівський	Заказник ентомологічний місцевого значення	3	1984	Близнюківський
Василівський	Заказник ентомологічний місцевого значення	5,5	1984	Вовчанський
Великий ліс	Заказник лісовий місцевого значення	58	1984	Вовчанський
Великий ліс	Пам'ятка природи ботанічна місцевого значення	0,1	1984	Харківський
Великобурлуць-кий степ	Регіональний ландшафтний парк	2042,6	2000	Великобурлуцький

Великоярузький	Заказник ентомологічний місцевого значення	56	1998	Дергачівський
Верхньобишкин-ський	Заказник ботанічний місцевого значення	138,8	1998	Первомайський
Веселий	Заказник ентомологічний місцевого значення	3,9	1984	Шевченківський
Вінники	Заказник ентомологічний місцевого значення	7,5	1984	Нововодолазький
Вовчанський	Заказник ботанічний загальнодержавного значення	185	1994	Вовчанський
Вовчий яр	Заказник ентомологічний місцевого значення	5	1984	Великобурлуцький
Володимирівсь-ка дача	Заказник лісовий місцевого значення	699	2003	Краснокутський
Вшивий	Заказник ентомологічний місцевого значення	5,8	1984	Кегичівський
Гірчаківський	Заказник ентомологічний місцевого значення	5	1993	Красноградський
Гнилицький	Заказник гідрологічний місцевого значення	175,8	1999	Великобурлуцький
Гомільшанська лісова дача	Заказник ландшафтний місцевого значення	1062	1984	Зміївський
Гомільшанські ліси	Національний природний парк	14314,8	2004	Зміївський, Первомайський
Гора Городовище	Заказник ботанічний місцевого значення	7	1995	Лозівський
Гора Крем'янець	Пам'ятка природи комплексна місцевого значення	176	1984	Ізюмський

Григорівський бір	Заказник лісовий місцевого значення	76	1999	м. Харків
Гришкове	Заказник ботанічний місцевого значення	30	1995	Коломацький
Гуртовівка	Пам'ятка природи ботанічна місцевого значення	2	1995	Коломацький
Гутянський	Заказник ботанічний місцевого значення	134	1984	Богодухівський
Гутянський дуб-велетень	Пам'ятка природи ботанічна місцевого значення	0,1	1984	Богодухівський
Данилівський	Заказник ботанічний місцевого значення	20,5	2002	Барвінківський
Два дуби-велетні	Пам'ятка природи ботанічна місцевого значення	0,2	1984	Харківський
Дворубчине	Заказник ботанічний місцевого значення	68	1984	Дворічанський
Дегтярне	Заповідне урочище	179	1984	Великобурлуцький
Дендрологічний парк Харк. нац. аграрного ун-ту ім. В.В.Докучаєва	Дендрологічний парк загальнодержавного значення	22,8	1972 (в ПЗФ з1991)	Харківський
Дерева гінкго	Пам'ятка природи ботанічна місцевого значення	0,1	1984	м. Харків
Джерело Г.С.Сковороди	Пам'ятка природи гідрологічна місцевого значення	6,3	1984	Харківський
Джерельне	Заказник загальнозоологічний місцевого значення	21	1998	Богодухівський
Добровільський	Заказник ентомологічний місцевого значення	5	1984	Близнюківський
Довжик	Заповідне урочище	27,5	1984	Валківський

Дроб'янське	Заказник ботанічний місцевого значення	12,6	1984	Харківський
Дружба	Дендрологічний парк місцевого значення	51,5	2000	м. Лозова
Дуб Бабушкін	Пам'ятка природи ботанічна місцевого значення	0,1	1984	м. Харків
Дуб Петра І	Пам'ятка природи ботанічна місцевого значення	0,1	1984	Краснокутський
Дуб-велетень №1	Пам'ятка природи ботанічна місцевого значення	0,1	1984	Валківський
Дуб-велетень №2	Пам'ятка природи ботанічна місцевого значення	0,1	1984	Валківський
Дуб-велетень №3	Пам'ятка природи ботанічна місцевого значення	0,1	1984	Валківський
Дуб-велетень №4	Пам'ятка природи ботанічна місцевого значення	0,1	1984	Валківський
Дуб-велетень №5	Пам'ятка природи ботанічна місцевого значення	0,1	1984	Валківський
Дубові Гряди	Заповідне урочище	129,7	2002	Сахновщинський
Єфремівський	Заказник гідрологічний місцевого значення	28	1998	Первомайський
Займанський	Заказник орнітологічний місцевого значення	157,1	2001	Зачепилівський
Залютинська	Пам'ятка природи ботанічна місцевого значення	3	1999	м. Харків
Запилювач	Заказник ентомологічний місцевого значення	5	1984	Ізюмський

Івани	Заказник орнітологічний місцевого значення	128,6	1993	Нововодолазький
Ізюмська дача	Пам'ятка природи ботанічна місцевого значення	30	1984	Ізюмський
Ізюмська лука	Регіональний ландшафтний парк	2560	2003	Балаклійський
Іллюхівський	Заказник гідрологічний місцевого значення	110	1998	Валківський
Інститутська	Пам'ятка природи ботанічна місцевого значення	0,35	1984	м. Харків
Каніцевський	Заказник ентомологічний місцевого значення	5	1984	Валківський
Караван	Заказник ботанічний місцевого значення	308	1991	Ізюмський
Катеринівський	Заказник загальнозоологічний загальнодержавного значення	527	1977	Великобуруцький
Кицівський	Заказник ботанічний місцевого значення	65	1998	Печенізький
Ковиловий	Заказник ботанічний місцевого значення	3	1991	Балаклійський
Ковиловий	Заказник ботанічний місцевого значення	136,4	1993	Кегичівський
Ковиловий степ	Заказник ботанічний місцевого значення	78	1993	Харківський та Чугуївський
Козіївська №2	Пам'ятка природи ботанічна місцевого значення	3,9	1984	Краснокутський
Козіївська№1	Пам'ятка природи ботанічна місцевого значення	4,2	1984	Краснокутський

Колодязнянський	Заказник ботанічний місцевого значення	94,5	2002	Дворічанський
Коломачки	Заказник гідрологічний місцевого значення	68,7	2001	Валківський
Коновалове	Заказник ботанічний місцевого значення	25	1984	Дворічанський
Конопляне	Заказник ботанічний місцевого значення	315,9	1998	Дворічанський
Коробочкине	Заказник ботанічний місцевого значення	29,1	1984	Дворічанський
Коханівський	Заказник гідрологічний місцевого значення	110,6	1999	Кегичівський
Кочетоцька лісова дача	Заказник ландшафтний місцевого значення	2160,3	1991	Чугуївський
Кочетоцький	Заказник ентомологічний місцевого значення	50	1992	Чугуївський
Красногірський	Заказник ентомологічний місцевого значення	2,5	1984	Барвінківський
Краснокутський	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення	13,6	1809 (в ПЗФ з 1990)	Краснокутський
Краснокутський	Заказник ентомологічний місцевого значення	4	1984	Краснокутський
Красношахтарсь-ка	Пам'ятка природи ботанічна місцевого значення	71,9	1984	Ізюмський
Крейдяний	Заказник ботанічний місцевого значення	36,9	1984	Дворічанський
Крейдянська лісова дача	Заказник ландшафтний місцевого значення	1477,7	2001	Балаклійський

Криничанський	Заказник ентомологічний місцевого значення	18	1984	Дворічанський
Круглий	Заказник ентомологічний місцевого значення	3,7	1984	Ізюмський
Крюківський	Заказник гідрологічний місцевого значення	39,3	2005	м. Харків
Кудіївський сад	Заказник ботанічний місцевого значення		2008	Дергачівський
Кукилівський	Заказник ентомологічний місцевого значення	5	1984	Зміївський
Кулаківський	Заказник лісовий місцевого значення	455	1997	Печенізький
Кулиничі	Ботанічний сад місцевого значення	13,25	2007	Харківський
Куплеватське	Заказник орнітологічний місцевого значення	40	1992	Барвінківський
Куп'янський	Заказник ботанічний місцевого значення	57	1984	Куп'янський
Кущувате	Заказник ентомологічний місцевого значення	5,6	1984	Дергачівський
Лаптєве	Заказник ентомологічний місцевого значення	5	1984	Харківський
Ленінський	Заказник ентомологічний місцевого значення	2	1984	Красноградський
Лиман	Заказник загальнозоологічний місцевого значення	131,2	1993	Балаклійський
Литвинівка	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення	10,8	1984	Валківський

Личане	Заказник ботанічний місцевого значення	36	1996	Дергачівський
Лісосмуга №65	Пам'ятка природи ботанічна місцевого значення	0,4	1984	Харківський
Лозівський	Заказник загальнозоологічний місцевого значення	50	1993	Лозівський
Лозовеньківський	Заказник лісовий місцевого значення	50,5	1996	Дергачівський
Любівська	Пам'ятка природи гідрологічна місцевого значення	5,8	2003	Краснокутський
Малинівський	Заказник ландшафтний місцевого значення	2256,7	1997	Чугуївський та Зміївський
Малобурлуцький	Заказник гідрологічний місцевого значення	50	1998	Великобурлуцький
Мальцівський	Заказник ботанічний місцевого значення	8,3	1993	Лозівський
Мартинівський	Заказник орнітологічний місцевого значення	160	1993	Красноградський
Мерехнянський	Заказник ентомологічний місцевого значення	7	1984	Шевченківський
Мерешкувата дача	Заказник ентомологічний місцевого значення	2	1984	Великобурлуцький
Мерчицький	Заказник гідрологічний місцевого значення	37	1998	Валківський
Миколаївський	Заказник ботанічний місцевого значення	17,6	2002	Куп'янський
Миколаївські насадження	Заповідне урочище	248	1984	Чугуївський

Мирчакова балка	Заказник ентомологічний місцевого значення	6,1	1993	Нововодолазький
Михайлівський	Заказник ентомологічний місцевого значення	5,6	1984	Чугуївський
Михайлівський	Заказник ентомологічний місцевого значення	3	1984	Лозівський
Міловський	Заказник ботанічний місцевого значення	38,7	2002	Великобурлуцький
Мокрянський	Заказник ентомологічний місцевого значення	3	1984	Красноградський
Мосьпанівський	Заказник ентомологічний місцевого значення	5	1984	Чугуївський
Мохначанський	Заказник лісовий місцевого значення	104,9	1984	Зміївський
Мохувате болото	Пам'ятка природи гідрологічна місцевого значення	1,7	1984	Дергачівський
Мурафа	Пам'ятка природи гідрологічна місцевого значення	0,6	1984	Краснокутський
Мурафська дача	Пам'ятка природи ботанічна місцевого значення	5,2	1984	Краснокутський
Мурафський	Заказник ботанічний місцевого значення	223	1984	Краснокутський
Наталіївський	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення	48	Кінець XVIII ст. (в ПЗФ з 1990)	Краснокутський
Неруб	Пам'ятка природи ботанічна місцевого значення	6,2	1984	Великобурлуцький

Нижнє-Журавський	Заказник ентомологічний місцевого значення	3	1984	Борівський
Новодмитрівсь-кий	Заказник ландшафтний місцевого значення	209,2	2002	Барвінківський
Новодонівський	Заказник ландшафтний місцевого значення	197	2002	Вовчанський
Новоєгорівська	Пам'ятка природи ботанічна місцевого значення	2,5	1984	Дворічанський
Новомиколаївсь-кий	Заказник ботанічний місцевого значення	47,7 23	1993	Куп'янський та Шевченківський
Новоплатонівсь-кий	Заказник ентомологічний місцевого значення	4	1984	Борівський
Нурівський	Заказник ботанічний місцевого значення	36,6	2002	Балаклійський
Оберіг	Заказник загальнозоологічний місцевого значення	84,2	2001	Краснокутський
Озерний	Заказник ботанічний місцевого значення	44	1984	Дворічанський
Озеро Борове	Заказник ботанічний місцевого значення	25,1	2003	Зміївський
Олександрівсь-кий	Заказник ботанічний місцевого значення	170	2001	Кегичівський
Орільський	Заказник ентомологічний місцевого значення	5	1984	Первомайський
Орільський	Заказник гідрологічний місцевого значення	196	2001	Зачепилівський
Осинник	Заказник ентомологічний місцевого значення	20	1984	Дворічанський

Осоківський	Заказник ентомологічний місцевого значення	25	1984	Дворічанський
Острівщанський	Заказник ентомологічний місцевого значення	5	1984	Близнюківський
Павлівський	Заказник ландшафтний місцевого значення	108,5	2001	Кегичівський
Парижанський	Заказник ентомологічний місцевого значення	5	1984	Первомайський
Пересіл	Заказник ентомологічний місцевого значення	12,2	1984	Нововодолазький
Пересічанський дуб	Пам’ятка природи ботанічна місцевого значення	0,1	1984	Дергачівський
Петрівський дуб-велетень	Пам’ятка природи ботанічна місцевого значення	0,1	1984	Ізюмський
Печенізька лісова дача	Заказник ландшафтний місцевого значення	5298,8	1984	Печенізький
Печенізьке поле	Регіональний ландшафтний парк	4997,6	1999	Печенізький
Печенізький	Заказник ландшафтний місцевого значення	365,7	2001	Печенізький
Пивне	Заповідне урочище	142	1984	Вовчанський
Південне	Пам’ятка природи ботанічна місцевого значення	14,7	2001	Дергачівський
Підлимансь-кий	Заказник гідрологічний місцевого значення	43,1	1999	Борівський
Пісківська	Пам’ятка природи ботанічна місцевого значення	0,1	1984	Ізюмський

Піщаний	Заказник ентомологічний місцевого значення	15	1984	Дворічанський
Піщаний	Заказник ландшафтний місцевого значення	124,77	2005	Чугуївський
Полянський дуб-велетень	Пам’ятка природи ботанічна місцевого значення	0,1	1984	Богодухівський
Помірки	Пам’ятка природи ботанічна місцевого значення	120,4	1972	м. Харків
Попова дача	Заказник ентомологічний місцевого значення	1,5	1984	Харківський
Прогін	Заказник ентомологічний місцевого значення	6	1984	Зміївський
Просіки	Пам’ятка природи ботанічна місцевого значення	4,2	1984	Харківський
Протопопівсь-кий	Заказник геологічний місцевого значення	14,6	1998	Балаклійський
Пташиний	Заказник орнітологічний місцевого значення	2	2005	Лозівський
Пушкінська	Пам’ятка природи ботанічна місцевого значення	0,2	1984	м. Харків
П'ять братів	Пам’ятка природи ботанічна місцевого значення	0,15	1984	Золочівський
Рибчине	Заказник ентомологічний місцевого значення	9,4	1984	Балаклійський
Рогозянський	Заказник гідрологічний місцевого значення	40	1999	Золочівський

Родничок	Заказник ботанічний місцевого значення	15,3	2001	Сахновщинський
Роздольний	Заказник ентомологічний місцевого значення	5	1984	Зміївський
Російський Орчик	Заказник загальнозоологічний місцевого значення	1006	1984	Зачепилівський
Рязанова балка	Заказник ботанічний місцевого значення	10	1984	Харківський
Савинська лісова дача	Заказник ландшафтний місцевого значення	1711	1996	Балаклійський
Савичів яр	Заказник ботанічний місцевого значення	31,5	1998	Харківський
Савранський	Заказник ентомологічний місцевого значення	5	1984	Валківський
Сад ім. Т. Г. Шевченка	Пам’ятка природи ботанічна місцевого значення	0,8	1984	м. Харків
Сад “Кравцівка”	Заказник ентомологічний місцевого значення		2008	Дергачівський
Сад “Шишківський”	Пам’ятка природи ботанічна місцевого значення		2008	Шевченківський
Семенівський	Заказник гідрологічний місцевого значення	185,6	1998	Барвінківський та Близнюківський
Сербівський	Заказник ботанічний місцевого значення	2	1984	Балаклійський
Середньодонецький	Заказник лісовий місцевого значення	1389	2001	Зміївський
Сіверськодонецький	Заказник ландшафтний місцевого значення	2531	2001	Вовчанський

Скорики	Пам'ятка природи ботанічна місцевого значення	5	1984	Золочівський
Скрипаївський	Заказник лісовий місцевого значення	27,3	1984	Зміївський
Слатінський	Заказник ботанічний місцевого значення	18,9	2001	Дергачівський
Смородський	Заказник ентомологічний місцевого значення	3	1984	Харківський
Сокольники-Помірки	Пам'ятка природи ботанічна місцевого значення	163,1	1972	м. Харків
Соколята	Заказник ландшафтний місцевого значення	501	1992	Вовчанський
Старий сад	Заказник ентомологічний місцевого значення	5	1984	Дергачівський
Старомерчиць-кий	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення	69	Початок XVIII ст. (в ПЗФ з1990)	Валківський
Старосалтівсь-кий	Заказник лісовий місцевого значення	347,4	2005	Вовчанський
Степовий	Заказник ентомологічний місцевого значення	5	1984	Богодухівський
Стінки	Заказник ентомологічний місцевого значення	7	1984	Куп'янський
Строївський	Заказник ентомологічний місцевого значення	28	1984	Дворічанський
Студенок	Заказник ентомологічний місцевого значення	4,9	1984	Чугуївський

Тюндик	Заповідне урочище	988,0	2007	Балаклійський
Удянський	Заказник ентомологічний місцевого значення	3	1984	Золочівський
Ульянівський	Заказник ентомологічний місцевого значення	8,4	1984	Зачепилівський
Ханделіївський	Заказник ентомологічний місцевого значення	5	1984	Валківський
Харківський зоологічний парк	Зоологічний парк загальнодержавного значення	14,9	1895 (в ПЗФ з1993)	м. Харків
Холодноярське	Заповідне урочище	10	2005	Вовчанський
Цибівський	Заказник ботанічний місцевого значення	68	2002	Куп'янський
Цикалове	Заказник ботанічний місцевого значення	10	1984	Зміївський
Чабанне	Заказник ентомологічний місцевого значення	5	1984	Барвінківський
Чаплі	Заказник орнітологічний місцевого значення	142,2	1993	Нововодолазький
Червоний	Заказник ботанічний місцевого значення	49,8	1984	Дворічанський
Чорноглазівська	Пам'ятка природи ботанічна місцевого значення	0,2	1984	м. Харків
Чорноглазівсь-кий	Заказник ентомологічний місцевого значення	2,9	1984	Золочівський
Чорноглазівські дуби	Пам'ятка природи ботанічна місцевого значення	0,2	1984	м. Харків
Шарівський	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва	39,3	Почато к XVIII с	Богодухівський

	загальнодержавного значення		т. (в ПЗФ з 1960)	
Шарівський	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення	39,3	Початок XVIII ст. (в ПЗФ з 1960)	Богодухівський
Шарівський	Заказник ботанічний місцевого значення	146	1984	Богодухівський
Шевченків яр	Заказник ентомологічний місцевого значення	10,1	1993	Зачепилівський
Шейчина балка	Заказник ентомологічний місцевого значення	4	1984	Богодухівський
Юннатівська	Пам'ятка природи комплексна місцевого значення	0,3	1998	м. Балаклія

2.2 Рекреаційні ліси, зелені зони міст та приміських територій. Загальна характеристика

333. **Зеленый** щит : [леса, лес. заповедники] // Саппа Н.Н. Харьковщина заповедная : путеводитель / Н.Н.Саппа. – Х., 1987. – С. 32-39.

334. **Коротаева М.** Между прошлым и будущим : [об усилиях лесоводов, природоохран. орг. и экологов, направленых на то, чтобы увеличить площадь харьк. лесов] / М.Коротаева // Объектив-Но. – 2003. – 25 сент. (№ 39). – С. 19.

335. **Крикливий Ю.** Хто подбає про "зелені легені" планети? : [об-ня "Харківліс"] / Ю.Крикливий // Слобід. край. – 2003. – 20 верес.

336. **Манойло В.А.** Лесные богатства нашего края требуют общей заботы : [беседа с ген. дир. гос. лесохоз. об-ния "Харьковлес" В.А.Манойло / записала Р.Кравченко] // Панорама. – 2001. – 12 янв. – С. 5.

337. **Овчаренко Д.О.** Зелена скарбниця Харківщини : [інтерв'ю з голов. лісничим держ. лісгосп-ва "Харківліс" Д.О.Овчаренком / записала В.А.Александрова] // Слобід. край. – 1992. – 19 верес.

338. **Овчаренко Д.** Наш лісовий фонд / Д.Овчаренко // Солидарность. – 2000. – 30 серп.

339. **Сошина А.** Нам завещали казаки... : [из истории лесонасаждений на Харьковщине] / А.Сошина // Харьк. пожар. вестн. – 2002. – 12 апр. – С. 7.

340. **Тихая И.** Если бы лес мог говорить : ["Харьковлес"] / И.Тихая // Голос України. – 2002. – 23 лип. – С. 12.

***

341. [**Балаклейский** лесхоз : в лес. фонде – ботан. заказники "Сербовский", "Борисоглебовский бор", "Байрак",

ландшафт. заказники “Крейдяновская лесная дача”, “Савинская лесная дача”] // Украина : регионы. Харьковская область, 1932–2002. 500 влиятельных личностей / Вост.-Укр. биогр. ин-т ; ред. В.Федосова. – Х., 2002. – С. 189 : 3 фот.

342. **Киктьов М.І.** Балаклійським лісам жити / М.І.Киктьов // Вісті Балаклійщини. – 2002. – 14 верес.

***

343. **Мицай В.О.** Ліс – то надбання багатьох поколінь : [бесіда з лісничим Дергачів. лісництва В.О.Мицаєм] // Вісті Дергачівщини. – 2004. – 18 верес.

***

344. **Власенко М.** Ліси Зміївщини – в них праця і досвід поколінь / М.Власенко // Вісті Зміївщини. – 2002. – 14 верес.

345. **Ліси –** зелене багатство Зміївщини // Вісті Зміївщини. – 2003. – 27 верес.

346. **Попов О.** Ліси – одне з найбільших багатств Зміївщини / О.Попов // Вісті Зміївщини. – 2000. – 16 верес.

***

347. **Бондаренко І.** Перлина Ізюмських лісів / І.Бондаренко // Рад. життя. – 1994. – 12 листоп.

348. **Кучинський Ю.** Лісу – наш спільний захист : [зелене багатство Ізюм. краю] / Ю.Кучинський // Обрії Ізюмщини. – 2000. – 1 серп.

349. **Ночовка В.** Багатство і краса рідного краю : [ліси Ізюмщини] / В.Ночовка // Рад. життя. – 1988. – 17 верес.

350. **Салімонович Л.** Ізюмський ліс. Оаза на піску / Л.Салімонович // Слобід. край. – 2004. – 14 квіт.

***

351. **Єніна К.** Зелене мереживо Красноградщини /

К.Єніна // Вісті Красноградщини. – 2001. – 15 верес.

***

352. **Сургай С.** Охороняють, примножують, зберігають : [ліси Краснокут. р-ну] / С.Сургай // Промінь. – 2001. – 15 верес.

***

353. **Бабаї** : [у сел. міськ. типу Харк. р-ну парк і сквер заг. площею 11 га] // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1989. – Т. 1. – С. 63.

354. **Логачова Р.** Чтобы лес шумел : [Васищев. лес] / Р.Логачова // Веч. Харьков. – 2002. – 1 июня.

***

355. **Андрушко М.І.** Наше багатство – наша краса : [ліси біля с. Студенок Чугуїв. р-ну : бесіда з кер. лісництва М.І.Андрушком / записав М.Чепкий] // Рад. життя. – 1994. – 17 верес.

356. **Марчук Ю.** Создаем дубраву Чугуевщины / Ю.Марчук // Крас. звезда. – 1993. – 18 сент.

357. **Свитайло С.Ф.** Зеленое богатство : [Чугуев. р-н] / С.Ф.Свитайло // Демокр. Чугуевщина. – 2000. – 16 сент.

Парки, сквери м. Харкова

358. **Зеленые** легкие города [Электронный ресурс] // Добро пожаловать в Харьков. – Режим доступа : http://kharkov.vbelous.net/parks.htm

359. **Зеленые** легкие Харькова // Харьков и Харьковская область : путеводитель / ред.-сост. А.А.Сайпанова. – Х., 2007. – С. 37-39 : ил.

359а. **Кобченко Ю.** Комплексная микроклиматическая характеристика парков и скверов г. Харькова при различных

условиях погоды / Ю.Кобченко, З.Ковалевская, А.Роман // Вестн. Харк. ун-та. – 1983. – № 239. – С. 47-49 ; № 341. – С. 78-82.

360. **Парки.** Гидропарки [Электронный ресурс] // Наш Харьков. – Режим доступа : http://www.kharkov.com/news/?p=21

361. **Парки** Харкова [Электронный ресурс] // Asinfo : Всеукр. турист. портал. – Режим доступа : http://www.asinfo.com.ua/kharkov/park.php

362. **Салімонович Л.** Влада Харкова знищує центральні парки міста [Електронний ресурс] / Л.Салімонович // Україна молода. – 2007. – 27 жовт. – Режим доступу : http://www.umoloda.kiev.ua/number/1029/208/37133/

363. **Субота В.** Парки : якими їм бути в Харкові / В.Субота // Культура і життя. – 2002. – 25 верес.

***

364. **Бабенко И.** Аллея за Зеркальной струей : [из истории создания сквера Победы] / И.Бабенко // Событие. – 2003. – 3-9 июля (№ 27). – С. 19.

***

365. **Знаковский В.** Я люблю тебя, мой старый парк... с новым названием : [о парке “Зеленый гай” (ранее парк им. 40-летия ВЛКСМ, г. Харьков)] / В.Знаковский // Слобода. – 1962. – 22 авг. – С. 6.

***

366. **Стегній В.** Ковток чистого повітря : [про Лісопарк] / В.Стегній // Панорама. – 2002. – 27 верес. – С. 5.

367. **Лесопарк** Померки – Сокольники : [ландшафт.-планиров. орг. парка площадью 184 га] // Сади, парки и заповедники Украинской ССР / И.Д.Родичкин [и др.]. – К., 1985. – С. 70-72 : схем., 2 фот.

Центральний парк культури і відпочинку ім. О.М.Горького

368. **Васильева Н.** Парадный вход в парк будет праздничным и светящимся : [о реконструкции парка] / Н.Васильева // Слобода. – 1998. – 11 авг.

369. **Диденко И.** А в нашем парке старом... : [парку им. А.М.Горького – 100 лет] / И.Диденко // Слобода. – 1992. – 15 февр.

370. **Можейко И.** Как разбойное место стало центром культури и отдыха : [из истории парка] / И.Можейко // Веч. Харьков. – 2005. – 3 марта. – С. 5.

371. **Парк** Горького [Электронный ресурс] // Добро пожаловать в Харьков. – Режим доступа : http://kharkov.vbelous.net/gorkpark.htm

372. **Проскурнин А.** Старый парк : [история парка] / А.Проскурнин // Гор. газ. – 1997. – 13 нояб.

373. **Старый** новый парк [Электронный ресурс] // Объектив. – 2007. – 20 сент. – Режим доступа : http://www.objectiv.tv/gazeta/38_(342)/680.html

2.3 Водні рекреаційні ресурси Харківської області

374. **Александрова Ю.** Течет речка-невеличка... : [экол. состояние рек Харькова] / Ю.Александрова // Событие. – 2003. – 6-12 нояб. (№ 45). – С. 7.

375. **Водні** туристичні ресурси : [Сівер. Донець з його голов. притоками (Лопань і Оскіл) та водосховищами] // Любіцева О.О. Туристичні ресурси України : навч. посіб. / О.О.Любіцева, Є.В.Панкова, В.І.Стафійчук. – К., 2007. – С. 82-85.

376. **Водоемы** Харьковской области : [56 водохранилищ, 2538 прудов, 584 озера, 131 река] // Харьков и Харьковская область : путеводитель / ред.-сост. А.А.Сайпанова. – Х., 2007. – С. 36 : ил.

377. **Голиков А.П**. Географическое положение: Реки, озера, водохранилища / А.П.Голиков, И.Г.Черванев // Харьковская область / под ред. А.П.Голикова, А.Л.Сидоренко. – Х., 1993. – С. 11-18 : табл.

378. **Дрозд Н.** Реки взывают о помощи / Н.Дрозд // Слобода. – 2000. – 6 июня.

379. **Листопад Л.** Блакитний скарб Ізюмщини : [про річки р-ну] / Л.Листопад // Обрії Ізюмщини. – 2005. – 30 серп.

380. **Погорелова С.М.** Природа Харківщини / С.М.Погорелова, В.А.Тетьоркіна, Л.І.Прокопенко. – Х. : Ранок, 2003. – 191 с. : ілюстр. – Із змісту : Водоймища : [р. Сівер. Донець та її притоки – місця відпочинку ; На берегах оз. Лиман – пансіони, бази відпочинку ; У регіоні 50 вдсх – місця туризму]. – С. 33-38.

381. **Ченко М.** Джерела нашої долі : [про річки Слобожанщини] / М.Ченко // Вісті Зміївщини. – 1991. – 3 груд.

***

382. **Лиман** : [озеро у Зміїв. р-ні] // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1990. – Т. 2. – С. 266.

***

383. **Новиченко Л.** На синіх просторах Печенізького водосховища / Л.Новиченко // Печеніз. край. – 2003. – 22 берез.

384. **Печенежское** водохранилище : [история создания] // Время. – 1992. – 7 авг.

385. **Русинов О.О.** Печенізьке водосховище : [на його берегах – численні бази відпочинку] / О.О.Русинов,

Л.А.Сіренко // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1993. – Т. 3. – С. 28 : фотогр.

***

386. **Салімонович Л.** Невтрачений рай : [Червонооскіл. вдсх] / Л.Салімонович // Україна молода. – 2006. – 17 трав. – С. 10.

387. **Сіренко Л.А.** Червонооскільське водосховище : [на р. Оскіл (Ізюм., Борів., та Куп'янс. р-ни) – рекреац. зони] / Л.А.Сіренко, О.О.Русинов // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1993. – Т. 3. – С. 396.

388. **Сосков А.В.** Краснооскольское водохранилище / А.В.Сосков // Изюминка. – 2004. – 23 дек.

***

389. **Горелова Л.Н.** Зачарованная долина : путешествие по Северскому Донцу / Л.Н.Горелова, Т.В.Догадина, И.А.Кривицкий. – Х. : Прапор, 1990. – 119 с. : ил. – Из содерж. : Чаша, из которой мы пьем : [Печенеж. водохранилище]. – С. 31-43 : ил. ; Свидетели былых эпох : [долина р. Великий Бурлук]. – С. 52-56.

390. **Замковий В.П.** Сіверський Донець : [на берегах річки – численні місця відпочинку] / В.П.Замковий // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1993. – Т. 3. – С. 187-188.

391. **Левченко В.** Річка нашого краю : [Сівер. Донець] / В.Левченко // Демокр. Чугуївщина. – 2000. – 12 серп.

392. **Мелихов В.** Течет речка... наша? : [о р. Север. Донец] / В.Мелихов // Харків'яни. – 2001. – № 12. – С. 3.

393. **Сіверський** Донець : проблеми і перспективи : з точки зору еколога // Изюминка. – 2003. – 4 дек. (№ 27). – С. 9.

***

394. **Берека** : [на берегах річки – місця рекреації у

Первомайс., Лозів. та Барвінків. р-нах] // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1989. – Т. 1 – С. 88.

***

395. **Бритай** : [місця відпочинку на берегах річки та Бритайськ. вдсх у Лозів. і Близнюків. р-нах] // Там само. – С. 127-128.

***

396. **Великий** Бурлук : [на берегах річки (Великобурлуц., Шевченків., Чугуїв., Печеніз. р-ни) – місця відпочинку і туризму] // Там само. – С. 152.

397. **Степанян С.В.** Великий Бурлук : [зони відпочинку на берегах річки у Великобурлуц., Шевченків., Печеніз., та Чугуїв. р-нах] / С.В.Степанян // Енциклопедія Сучасної України / відп. секр. М.Г.Железняк. – К., 2005. – Т. 4. – С. 207.

398. **Тройнер В.** Річка Великий Бурлук / В.Тройнер // Печеніз. край. – 2001. – 4, 11, 18, 24 серп. ; 18 верес.

***

399. **Попова Е.А.** Вовча : [на берегах річки у Вовчан. р-ні – бази відпочинку] / Е.А.Попова // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1989. – Т. 1. – С. 197 : фотогр.

***

400. **Перехрест В.С.** Ізюмець : [річка в Ізюм. р-ні] / В.С.Перехрест // Там само. – 1990. – Т. 2. – С. 74.

***

401. **Попова Е.А.** Лопань : [на берегах річки у м. Харкові, Дергачів. і Харк. р-нах – місця відпочинку] / Е.А.Попова // Там само. – С. 289-290 : фотогр.

***

402. **Попова Е.А.** Мож, Мжа : [на берегах річки у Валків., Нововодолаз., Харк. і Зміїв. р-нах – місця відпочинку] / Е.А.Попова //Там само. – С. 381.

***

403. **Єрьомін Г.** Річка Мжичка та її доля / Г.Єрьомін // Вісті Зміївщини. – 2001. – 5 трав.

***

404. **Тройнер В.** Річка Гусочка : [Шевченків. р-н] / В.Тройнер // Краєвид. – 2001. – 22 вер.; 27 жовт.

***

405. **Попова Е.А.** Мерло (Мерла) : [на річці – Забродівське вдсх] / Е.А.Попова // Географічна енциклопедія України / відп. ред.О.М.Маринич – К., 1990. – Т. 2. – С. 343 : фотогр.

***

406. **Попова Е.А.** Муром : [на берегах річки – Муромське вдсх, Харків. р-н] / Е.А.Попова // Там само. – С. 396.

***

407. **Попова Е.А.** Оріль : [річка у Первомайс. р-ні має рекреац. значення] / Е.А.Попова // Там само. – С. 466 : фотогр.

***

408. **Попова Е.А.** Орілька : [в ниж. течії річки розташоване Орільс. вдсх] / Е.А.Попова // Там само. – С. 466.

***

409. **Попова Е.А.** Орчик : [річка у Валків., Красноград. і Зачепилів. р-ні, є Михайлівське вдсх] / Е.А.Попова // Там само. – С. 467.

***

410. **Святицька Є.С.** Самара : [річка у Близнюків. р-ні] / Є.С.Святицька // Там само. – 1993. – Т. 3. – С. 158 : фотогр.

***

411. **Святицька Є.С.** Сухий Торец : [річка в Близнюків., Барвінків. р-нах : місця відпочинку] / Є.С.Святицька // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1993. – Т. 3. – С. 255.

***

412. **Попова Е.А.** Уда, Уди : [на берегах річки – зона відпочинку] / Е.А.Попова // Там само. – С. 318.

***

413. **Попова Е.А.** Харків : [на берегах річки – місця відпочинку] / Е.А.Попова // Там само. – С. 350.

***

414. **Попова Е.А.** Хотімля : [місця відпочинку і туризму на берегах річки у Великобурлуц., Вовчан. та Чугуїв. р-нах] / Е.А.Попова // Там само. – С. 380.

Додаток 2

Список основних водних рекреаційних ресурсів (водосховищ, гідропарків, озер та річок) Харківської області

Беркське водосховище – південний схід від м. Первомайська

Бідилівське водосховище – Краснокут. р-н

Британське водосховище – Близнюків., Лозів. р-ни

Великобурлуцьке водосховище – Великобурлуц. р-н

В'ялівське водосховище – виток р. В'ялий, притока р. Харків, біля с. Циркуни, Харк. р-н

Забродівське водосховище – р. Мерло

Комправдинське водосховище – Первомайс. р-н

Краснопавлівське водосховище – 5 км від смт Краснопавлівки, Лозів. р-н

Курахівське водосховище – Вовчан. р-н

Морозівське водосховище – р. Теплянка, Балаклійс. р-н

Муромське водосховище – р. Муром, притока р. Харків, с. Борщове, Руськи тишки, Харк. р-н

Олександрівське водосховище – Богодухів. р-н

Орільське водосховище – Лозів. р-н

Печенізьке водосховище – Вовчан., Чугуїв., Печеніз. р-ни

Рогозянське водосховище – р. Уди, біля с. Феськи, Золочів. р-н

Трав'янське водосховище – с. Липці, Глибоке, Харк. р-н ; с. Малі Проходи, Дергачів. р-н

Трудолюбівське водосховище – Краснокут. р-н

Червонооскільське водосховище – Ізюм., Борів., Куп'янс. р-ни

***

Жовтневий гідропарк – р. Уди, м. Харків

Журавлівський гідропарк – р. Харків, притока р. Уди, м. Харків

Лозовеньківський гідропарк – р. Лозовенька, біля с. Руська Лозова, Дергачів. р-н

Олексіївський гідропарк – р. Лопань, м. Харків

***

Біле озеро – м. Балаклія

Борове озеро – Зміїв. р-н

Братерське озеро – Балаклійс. р-н

Гниле озеро – Зачепилів. р-н

Д'якунове озеро – м. Балаклія

Жукове озеро – м. Балаклія

Євашинівське озеро – м. Барвінкове

Зимівне озеро – Балаклійс. р-н

Кругле озеро – Зачепилів. р-н

Леб'яже озеро – Балаклійс. р-н

Лиман (озеро) – Зачепилів. р-н

Лиман (озеро) – Зміїв. р-н

Лиман (озеро) – м. Балаклія

Линове озеро – Балаклійс. р-н

Тишкове озеро – Балаклійс. р-н

***

Басейн р. Дон:

р. Сіверський Донець – Вовчан., Печеніз., Чугуїв., Балаклійс., Зміївс. Ізюм. р-ни

р. Оскіл – Куп'ян., Борів., Ізюм. р-ни

р. Уди (Уда) **–** м**.** Харків, Дергачів., Золочів. р-ни

р. Берека – Первомайс., Лозів., Барвінків. р-ни

р. Великий Бурлук – Великобурлуц., Шевченків., Печеніз., Чугуїв. р-ни

р. Вовча – Вовчан. р-н

р. Бритай – Лозів., Близнюків. р-ни

р. Гусочка – Шевченків. р-н

р. Мжа (Мож) **–** Валків., Нововодолаз., Харків., Зміїв. р-ни

р. Сухий Торец – Близнюків., Барвінків. р-ни

р. Харків – м. Харків, Харк. р-н

р. Лопань – м. Харків, Харк., Дергачів., Золочів. р-ни

р. Муром – Харк. р-н

р. Балаклійка – Балаклійс. р-н

р. Хотімля – Великобурлуц., Вовчан., Чугуїв. р-ни

р. Ізюмец – Ізюм. р-н

р. Нижня Дворічна – Дворічан. р-н

р. Середня Балаклійка – Шевченків., Балаклійс. р-ни

р. Волоська Балаклійка – Шевченків., Балаклійс. р-ни

Басейн р. Дніпро:

Дніпро – Донбас канал – південь Сахновщин., північ Барвінків. р-нів

р. Оріль – Первомайс., Сахновщин., Кегичів., Зачепилів. р-ни

р. Орілька – Первомайс., Лозів., Сахновщин. р-ни

р. Самара – Близнюків. р-н

р. Мерло (Мерла, Мерля) – Краснокут., Богодухів., Золочів. р-ни

р. Берестова – Красноград., Кегичів., Зачепилів., Нововодолаз. р-ни

р. Орчик – Зачепилів., Валків., Красноград. р-ни

р. Коломак – Валків. р-н

415. **Про курорти** : закон України, 5 жовт. 2000 р., № 2026-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 50. – С. 1026-1037.

416. **Культура**, відпочинок і туризм : [у 2004/2005 р. в регіоні налічувалось 96 санатор.-курорт. закл. тривалого перебування, 10 санаторіїв-профілакторіїв, 1 буд. відпочинку, 3 пансіони відпочинку, 67 баз та ін. закл. відпочинку, 1430 дит. оздоров. закл.] // Харківська область у 2005 році : (стат. щорічник) / Голов. упр. статистики у Харк. обл. ; за ред. М.Л.Чмихало. – Х., 2006. – С. 513-514, 524-528 : табл.

417. **Любіцева О.О.** Туристичні ресурси України : навч. посіб. / О.О.Любіцева, Є.В.Панкова, В.І.Стафійчук. – К., Альтер-прес, 2007. – 369 с. : табл., рис., фотогр. – Із змісту : Бальнеологічні ресурси : [курорти ”Бермінводи”, “Рай-Оленівка”]. – С. 67-68, 71-72 ; Санаторно-курортне господарство : [санаторії “Бермінводи”, “Роща”, “Рай-Оленівка”, “Ялинка”, “Високий”. На Харківщині 82 санаторію та буд. відпочинку]. – С. 336-337.

418. **Оздоровчо-**курортна зона Харківського регіону : [турист. база “Васищиве”, автотурбаза “Кемпінг”, пансіонат “Дубрава”, санаторії “Роща”, “Рай-Оленівка”, “Високий”] // Перлина землі Слобожанської. Харківський район : історія та сучасність / за ред. М.М.Денисенка. – Х., 2003. – С. 209-210 : фотогр.

“Березівські мінеральні води” – курорт загальнодержавного значення

419. **Косий М.** Шукайте зцілення в рідній природі : [курорту “Березів. мінер. води” – 140 років] / М.Косий // Голос України. – 2002. – 20 лют. – С. 13.

420. **Кривошлыков Ф.И.** Жемчужина на Харьковщине : [беседа с зам. гл. врача санатория “Берминводы” Ф.И.Кривошлыковым / записал И.Тимченко] // Слово ветерана.

– 1998. – 6 июня.

421. [**Курорт** **“**Березовские минеральные воды”] // Харькову – 350. 500 влиятельных личностей / Вост.-Укр. биогр. ин-т ; гл. ред. А.Серебряков. – Х., 2004. – С. 380-381.

422. **Курорт** **“**Березовские минеральные воды” // Солидарность. – 2003. – 15 апр. (№ 7).

423. **Лапіна Н.** Курорт “Березівські мінеральні води” / Н.Лапіна // Вісті Дергачівщини. – 2005. – 27 серп.

424. **Славится** Харьковщина “Березовской минеральной водой ” : [об уник. свойствах воды] // Деловая жизнь. – 1999. – № 6. – С. 14.

425. **Степанов Е.Г.** Курорт “Березовские минеральные воды” / Е.Г.Степанов. – Х. : Основа, 2003. – 503 с. : ил.

426. **Степанов Е.Г.** Работа отмечена по достоинству : [о санатории “Берминводы” : беседа с гл. врачом Е.Г.Степановым / записал Е.Игнаков] // Солидарность. – 2003. – 15 сент.

427. **Три** відродження “Березівських мінеральних вод” // Кушнарьов Є.П. 100 кроків Харківською землею / Є.П.Кушнарьов. – Х., 2004. – С. 154-156.

428. **Целебная** **“**жемчужина” Харьковщины : [о санатор.-курорт. услугах] // Слобода. – 2004. – 8 окт.

429. **Чернова Н.** Про що шумить березовий гай... : [санаторій “Бермінводи”] / Н.Чернова // Слобід. край. – 2004. – 11 груд.

430. **Шеин Н.** Оазис здоровья / Н.Шеин // Ліки і здоров'я. – 1997. – 26 листоп.

Санаторій “Рай-Оленівка”

431. **Ворощук С.** Бережіть, поки воно є... : [санатор. лікування] / С.Ворощук // Трибуна трудящих. – 2000. – 14 жовт.

432. **Дмитрієва К.** Історія сягає в давнину... / К.Дмитрієва // Трибуна трудящих. – 2004. – 18 серп.

433. **Жикол О.** Приїздить – не пожалкуєте : [про лікув. властивості місц. мінер. кремнієвої води] / О.Жикол // Трибуна трудящих. – 1997. – 14 черв.

434. **Журавлева И.** Санаторий "Рай-Еленовка" / И.Журавлева // Мед. газ. – 2004. – Листоп. (№ 21).

435. **Пархоменко М.** Перлина України / М.Пархоменко // Трибуна трудящих. – 2000. – 4 берез.

436. **Пісочин** : [у сел. міськ. типу Харк. р-ну функціонують санаторії "Рай-Оленівка" і "Гай"] // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1993. – Т. 3. – С. 42.

Санаторій "Роща"

437. **Барканов Л.** Тільки до "Рощі" : [про роботу санаторію] / Л.Барканов // Трибуна трудящих. – 1998. – 28 листоп.

438. **Міндель Й.** Не упустіть шансу : [про санатор. лікування] / Й.Міндель // Трибуна трудящих. – 1997. – 12 квіт.

439. [**Санатории** "Роща", "Елочка"] // Украина : регионы. Харьковская область, 1932–2002. 500 влиятельних личностей / Вост.-Укр. биогр. ин-т ; ред. В.Федосова. – Х., 2002. – С. 80-81 : фот.

440. **Толмачев В.** Мы оставим след на земле / В.Толмачев // Ліки і здоров'я. – 1996. – 16 жовт.

Санаторій "Ялинка"

441. **Кривошликов Ф.І.** Санаторій "Ялинка" : [кліматичний, питний і бальнеологічний курорт] / Ф.І.Кривошликов // Україна туристична : провідні підприємства, особистості / авт.-упоряд. В.Болгов ; відп. за

вип. І.Болгов. – К., 2006. – Вип. 1. – С. 184 : фотогр.

442. [**Санаторий** “Елочка” для взрослых и детей в 60 км от Харькова] // Украина : регионы. Харьковская область, 1932–2002. 500 влиятельних личностей / Вост.-Укр. биогр. ин-т ; ред. В.Федосова. – Х., 2002. – С. 107 : 4 фот.

443. [**Санаторий** “Елочка”, Змиевской район] // Харькову – 350. 500 влиятельних личностей / Вост.-Укр. биогр. ин-т ; гл. ред. А.Серебряков. – Х., 2004. – С. 410 : 3 фот.

***

444. **Байбакова Н.П.** Курорт в Липцях : [інтерв'ю з головою Харк. обкому профспілки працівників АПК Н.П.Байбаковою / записав М.Гук] // Трибуна трудящих. – 1992. – 14 лип.

445. **Гук Н.** Курорт в Липцах : [в селе обнаружены источники минер. воды] / Н.Гук // Время. – 1992. – 2 июня.

446. **Кравченко Н.** Мінеральні води Липців / Н.Кравченко // Наш край. – 1992. – 24 квіт. – (Багатство рідного краю).

***

447. **Пилипенко Л.** Не захолустье – санаторий : [создан дет. санаторий в пос. Новая Водолага] / Л.Пилипенко // Веч. Харьков. – 1992. – 28 авг.

448. **Пятигорская В.** Разрушать – не строить : [история санатория “Шаровка”] / В.Пятигорская // Время. – 1992. – 16 сент.

***

449. **Барвінківський** район : [діє заміськ. оздоров. табір “Барвінок”] // Що зроблено : Харківщина, 2007 / Харк. облдержадмін. – [Х., 2008]. – С. 93.

Додаток 3

Список основних санаторно-курортних, туристично-оздоровчих закладів Харківської області

“Азон” – база відпочинку, с. Крейдянка, Балаклійс. р-н

База відпочинку ім. Соїча – с. Хотомля, Вовчан. р-н

“Березівські мінеральні води” – курорт загальнодержавного значення, с-ще Березівське, Дергачів. р-н

“Берізка” – дитячий оздоровчий табір, с. Березівка, Золочів. р-н

“**Берізка” –** дитячий оздоровчий табір, с. Верхня Писарівка, Вовчан. р-н

“**Біла лелека” –** база відпочинку, с. Крейдянка, Балаклійс. р-н

“**Високий” –** санаторій ЗАТ “Укрпр офздравниця”, смт Високий, Харк. р-н

“**Вітерець” –** база відпочинку, с. Мартове, Печеніз. р-н

“**Дружба” –** база відпочинку, с-ще Старий Салтів, Вовчан. р-н

“**Дубрава” –** пансіонат, с-ще Липці, Харк. р-н

“**Елат” –** база відпочинку, с. Мартове, Печеніз. р-н

“**Занки” –** база відпочинку заводу ім. В.О.Малишева, с. Якубино, Зміїв. р-н

“**Затишок”** --база відпочинку, с. Мартове, Печеніз. р-н

“**Затишок” –** оздоровчий комплекс, с. Колонтаїв, Краснокут. р-н

“**Золотий колос**” – обласний дитячий оздоровчий табір, с. Павлівка, Нововодолаз. р-н

“**Зоря” –** база відпочинку, с. Крейдянка, Балаклійс. р-н

“**Капітан Морган” –** база відпочинку, с. Задонецьке, Зміїв. р-н

“**Караван” –** база відпочинку, с-ще Старий Салтів, Вовчан. р-н

“**Карнавал” –** санаторій, с. Коропове, Зміїв. р-н

“**Кемпінг” –** автотурбаза, смт Високий, Харк. р-н

“**Козацький хутір” –** дитячий спортивно-оздоровчий комплекс

Центру відпочинку для дітей та молоді “Відродження”, с. Дачне, Зміїв. р-н

“**Коробови Хутори”** – будинок відпочинку, с. Коробови Хутори, Зміїв. р-н

“**Лиман”** – турбаза, смт Лиман, Зміїв. р-н

“**Лісна”** – база відпочинку АТ “Бізнес-сервіс”, с. Червоний Оскіл, Ізюм. р-н

“**Металург”** – база відпочинку, с-ще Старий Салтів, Вовчан. р-н

Обласний багатопрофільний санаторій для дітей, м. Харків

“**Олімпія”** – дитячий оздоровчий табір, урочище Крейдянка, м. Балаклея

“**Ольшанець”** – дитячий оздоровчий табір, Великобурлуц. р-н

“**Пароплав”** – спортивно-оздоровчий комплекс, острів посеред р. Сіверського Дінця, Зміїв. р-н

“**Парус”** – база відпочинку, с-ще Старий Салтів, Вовчан. р-н

“**Рай-Оленівка”** – санаторій ЗАТ “Укрпрофздравниця”, смт Пісочин, Харк. р-н

“**Ріпки”** – санаторій, с. Ріпки, Богодухів. р-н

“**Роща”** – санаторій ЗАТ “Укрпрофздравниця”, смт Пісочин, Харк. р-н

“**Світанок”** – база відпочинку, с-ще Старий Салтів, Вовчан. р-н

“**Сокольники”** – база відпочинку, с-ще Старий Салтів, Вовчан. р-н

“**Сонячна Галявина”** – оздоровчий комплекс, с. Лісне, Дергачів р-н

“**Чайка”** – турбаза, с-ще Старий Салтів, Вовчан. р-н

“**Червоний Оскіл”** – база відпочинку ОАТ “ХТЗ”, с. Червоний Оскіл, Ізюм. р-н

“**Шарівка”** – санаторій, смт Шарівка, Богодухів. р-н

“**Ялинка”** – санаторій ЗАТ “Укрпрофздравниця”, с. Дачне, Зміїв. р-н

4 ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ РЕСУРСИ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ

450. **Борисова Т.М.** Дослідження знов виявлених пам'яток культури [та мистецтва у м. Харкові, Харк., Дергачів., Чугуїв., Печеніз. р-нах : за період з 1996 по 2002 рр.] / Т.М.Борисова // Дев'яті Сумцовські читання : зб. матеріалів наук. конф. “Музей і сучасність”, 11 квіт. 2003 р. / Харк. іст. музей. – Х., 2004. – С. 89-90.

451. **Вороной А.И.** Путешествия по Харьковщине : памятники истории и культуры [XVII – начала XX ст.] / А.И.Вороной. – Х. : Майдан, 2005. – 224 с., ил., карты-схем. – Из содерж. : Богодуховская пастораль. – С. 7-54 ; Золочевская старина. – С. 55-58 ; Вторая Швейцария : [Коробовы Хутора, Гайдары]. – С. 74-96 ; На родине Ильи Репина. – С. 97-111 ; Екатериненские времена : [Старый Мерчик, Красноград]. – С. 112-139 ; В поисках реки Каялы. – С. 140-199.

452. **Івах О.** Зруйновані шедеври : [пам'ятки історії, культури й архіт. у Краснокут., Великобурлуц. і Нововодолаз. р-нах] / О.Івах // Рад. патріот. – 1996. – 21 серп.

453. **Краснова Т.** Символи слави, героїзму й доблесті : [про пам'ятки історії та культури Харківщини] / Т.Краснова // Краєвид. – 2004. – 17 лип.

453а. **Те саме** // Вісті Красноградщини. – 2004. – 31 лип.

454. **Культурно**-історичні ресурси : [у Харк. обл. 653 історико-архіт. пам'ятки, у т. ч. 73 загальнодерж. значення ; 16 іст. міст і селищ (м. Харків, Ізюм, Чугуїв, Мерефа, Люботин, с. Володимирівка, смт Старий Мерчик та ін.)] // Любіцева О.О. Туристичні ресурси України : навч. посіб. / О.О.Любіцева, Є.В.Панкова, В.І.Стафійчук. – К., 2007. – С. 139-141, 233-236 : фотогр.

455. **Пам’ятки** містобудування і архітектури, історії, монументального мистецтва, археології та історико-культурні заповідники Харківської області [Електронний ресурс] //

Україна Інкогніто. – Режим доступу: http://ukrainainkognita.org.ua/Ukr/HOME%20UKR.htm

456. **Подкур Р.Ю.** Золочів : [пам'ятки : археол. – поселення Черняхівської культури, архіт. – Свято-Вознесенська церква ; пам'ятник Т.Шевченку] / Р.Ю.Подкур // Енциклопедія історії України / редкол. : В.А.Смолій [та ін.]. – К., 2005. – Т. 3. – С. 383.

457.* **Романовський В.** Нерухомі пам'ятки історії та культури XVII–XIX ст. на Харківщині : історіографія другої половини XIX – початку XX ст. / В.Романовський // Вісн. Харк. держ. акад. культури. – Х., 2001. – Вип. 4 : Музеєзнавство. – С. 112-120. – (Зб. наук. праць “Пам'ятки історії та культури”).

458. **Степанова Т.М.** Васищеве : [функціонує музей бойової слави, встановлено пам'ятник загиблим воїнам під час війни 1941–1945 рр. ; поблизу с-ща знайдено 4 неоліт. поселення, 2 поселення періоду пізньої бронзи та 4 поселення скіф. часу] / Т.М.Степанова, О.С.Свириденко // Енциклопедія Сучасної України / відп. секр. М.Г.Железняк. – К., 2005. – Т. 4. – С. 144 : фотогр.

459. **Федосеєнко А.І.** До проблеми збереження нерухомих пам'яток Слобожанщини, [у т. ч. Мерчинс. Палац, Шаровс. парк, Пархомів. худож. музей, археол. пам'ятки (залишки Пеньків. культури, Ромен. культури)] / А.І.Федосеєнко // Шості Сумцовські читання : зб. матеріалів наук. конф..., 14 квіт. 2000 р. / Харк. іст. музей. – Х., 2000. – С. 116-118.

460. **Харківська** область : [пам'ят. місця історії, культури, мистецтва краю] // Україна : повна енцикл. / авт.-упоряд. В.М.Скляренко [та ін.] – Х., 2007. – С. 175-181 : фотогр.

461. **Харьковская** область : [памятники истории, археологии, градостроительства и архитектуры монумент. искусства] // Памятники истории и культуры Украинской ССР : кат.-справ. / гл. ред. П.Т.Тронько. – К., 1987. – С. 489-518 : ил.

4.1 Історико-культурні заповідники

Історико-археологічний музей-заповідник "Верхній Салтів"

462. **Бородулин В.** Сберечь для потомков : [об археол. музее в пос. Верхний Салтов] / В.Бородулин // Веч. Харьков. – 1995. – 18 мая.

463. **Бражник Н.М.** "Верхній Салтів" : іст.-археол. заповідник : [у фондах музею 4 тис. од. зберігання археол., етногр., краєзн. експонатів] // Енциклопедія Сучасної України / відп. секр. М.Г.Железняк. – К., 2005. – Т. 4. – С. 284 : фотогр.

464. **Масленникова Ю.** Кувшины и ожерелье, которым более 1000 лет... найдены на территории Харьковской области : [Верхнесалтов. археол. комплекс] / Ю.Масленникова // Комс. правда. – 2003. – 8 авг. – С. 15.

465. **На территории** заповедника "Верхний Салтов" начали работу туристические маршруты [Электронный ресурс] // Лента новостей. – Режим доступа : http://www.ukrindustrial.com/news/index.php?newsid=222339

466. **Приходнюк О.М.** Верхній Салтів : [археол. пам'ятка розташована на околиці с-ща Верхній Салтів Вовчан. р-ну] / О.М.Приходнюк // Енциклопедія Сучасної України / відп. секр. М.Г.Железняк. – К., 2005. – Т. 4. – С. 284 : фотогр.

467. **Хоружа М.В.** Про кількість могильників Верхньо-Салтівського археологічного комплексу / М.В.Хоружа // Десяті Сумцовські читання : зб. матеріалів Всеукр. наук. конф., присвяч. 150-річчю з дня народж. видат. укр. вченого, акад. АН України М.Ф.Сумцова, 16 квіт. 2004 р. – Х., 2005. – С. 85-87.

468. **Шевардин Р.** Огораживание земли как способ сохранить историю : [об открытии Верхнесалтов. заповедника] / Р.Шевардин // Харьк. губерн. вести. – 1996. – 5-11 февр. – С. 15.

Чугуївський історико-культурний заповідник ім. І.Рєпіна

469. **Александрова Н.** Истинное служение искусству : [о краеведч., картин. галерее и худож.-мемор. музее И.Е.Репина] / Н.Александрова // Новости Чугуева. – 2002. – 23 марта. – С. 2.

470. **Бучаста С.** Про свято і не тільки... : [про історію та сьогодення худож.-мемор. музею І.Ю.Рєпіна] / С.Бучаста // Новости Чугуева. – 2004. – 22 мая.

471. **Бучастая С.** Музейный комплекс под открытым небом : [о создании муз. комплекса под открытым небом на родине И.Репина в с. Осиновка] / С.Бучастая // Новости Чугуева. – 2004. – 31 июля.

472. **Гончарова Н.** Картина Репина : приплыли? : [о судьбе картин. галереи, которая находится в здании Покровского собора, Чугуев] / Н.Гончарова // Объектив-НО. – 2005. – 24 марта (№ 12). – С. 6.

473. **Зинченко А.** Музей на родине великого художника / А.Зинченко // Красная звезда. – 2002. – 7 авг.

474. **Фисун Л.А.** Репин – гордость Чугуева : [беседа с дир. ист.-культ. заповедника им. И.Е.Репина Л.Фисун / записала А.Мрачковская] // Демокр. Чугуївщина. – 2000. – 5 серп.

475. **Ходун Є.** Наш Рєпін : [Чугуїв. худож.-мемор. музей] / Є.Ходун // Губернія. – 2005. – № 10. – С. 38-41.

476. **Шевченко О.** Краеведческому музею – 20 лет! : [о краеведч. отд. Чугуев. худож.-мемор. музея И.Е.Репина] / О.Шевченко // Новости Чугуева. – 2004. – 18 дек.

4.2 Пам'ятки історії та монументального мистецтва

477. **Борисенко К.Г.** Пам'ятки історії українського козацтва на Харківщині / К.Г.Борисенко, О.Д.Івах // Треті Сумцовські читання : матеріали наук. конф., присвяч. 95-річчю XII Археол. з'їзду, 18 квіт. 1997 р. – Х., 1998. – С. 10-13.

478. **Борисова Т.М.** Пам'ятні місця Великої Вітчизняної війни на Харківщині / Т.М.Борисова // Шості Сумцовські читання : зб. матеріалів наук. конф., присвяч. 80-річчю Музею Слобід. України ім. Г.С.Сковороди, 14 квіт. 2000 р. – Х., 2000. – С. 118-123.

479. **Івах О.** Земля козацька Слобожанщина : [про пам'ятки, пов'язані з історією козацтва у краї] / О.Івах // Слобід. край. – 1995. – 18 квіт.

480. **Івах О.** Пам'ятні місця Слобожанщини / О.Івах, К.Борисенко // Укр. культура. – 1996. – № 7. – С. 27.

481. **Історичні** та пам'ятні місця [Харківщини] // Історія міст і сіл Харківської області : бібліогр. покажч. Ч. 1 Харків і Харківська область / Харк. держ. наук. б-ка ім. В.Г.Короленка, Харк. обл. універс. наук. б-ка ; уклад. : Т.В.Гологорська, Н.Л.Манова, Н.І.Полянська. – Х., 2004. – С. 56-58.

482. **Корсунский В.** Шестнадцать исторических мест Харьковщины / В.Корсунский // Панорама. – 2001. – 7 верес. – С. 12.

483. **На пам'ять** про наші часи : [пам'ятники Харківщини] // Кушнарьов Є.П. 100 кроків Харківською землею / Є.П.Кушнарьов. – Х., 2004. – С. 183-186.

484. **Панашенко В.В.** Ізюмська оборонна лінія, Нова лінія, Новозбудована лінія : [воєн.-інж. спорудження 1679–1680 рр. на території Ізюм., Коломац., Балаклійс., Куп'ян., Дворічан., Валків., Зміїв. р-нів] / В.В.Панашенко // Енциклопедія історії України / редкол. : В.А.Смолій (голова)

[та ін.]. – К., 2005. – Т. 3. – С. 248 : рис.

485. **Парки**-памятники : Лесопарк. Сквер Победы : [г. Харьков]. Парк Дружбы : [с. Соколове, Змиев. р-н]. Парк Победы : [пгт Бабаи, Харьк. р-н] // Саппа Н.Н. Харьковщина заповедная : путеводитель / Н.Н.Саппа. – Х., 1987. – С. 101-105, 109-111.

486. **Рудько В.П.** Пламя подвига святого : памятники Вел. Отечеств. войны на Харьковщине : путеводитель / В.П.Рудько – Х. : Прапор, 1987. – 150 с.

487. **Цанько С.** Запряжу коні – та прямісінько в Харків : [про пам'ятники Т.Г.Шевченку на Слобожанщині] / С.Цанько // Слобода. – 1996. – 28 авг.

488. **Чернова Н.** Тут голос століть до нас долина : [про місця Харківщини, пов'язані з іменами відомих українців : Г.Сковороди, Лансере-Бенуа-Серебрякових, Д.Яворницького, Г.Хоткевича] / Н.Чернова // Слобід. край. – 2004. – 17 квіт.

***

489. **Андреєва В.** Жертвам голодомору : [про спорудження “Пагорба скорботи” в Харкові] / В.Андреєва // Слобід. край. – 1993. – 12 січ.

490. **Атоян Ю.** На вокзале у фонтана : [открытие фонтан. комплекса на Привокзал. площади] / Ю.Атоян // Харьк. телеграф. – 2002. – № 31. – С. 9.

491. **Бєжина Н.** Людство згадує тих, хто творить, а не тих, хто руйнує : [про відкриття першого в СНД пам'ятника Ісусу Христу] / Н.Бєжина // Панорама. – 2001. – 17 серп. – С. 1.

492. **Бєлєй О.** Харківський області – 70 : [про відкриття мемор. дошки на честь 70-річчя Харк. обл.] / О.Бєлєй // Панорама. – 2002. – 1 берез. – С. 2.

493. **Биденко М.** В Харькове воздвигнут мемориал памяти : [в лесопарк. зоне Харькова открыт польский мемориал в память о военнопленных растрелян. в 1941 г.] /

М.Биденко // День. – 2000. – 21 июня. – С. 2.

494. **Борисова Т.М.** Пам'ятки культури Харкова 20-40 рр. : [пам'ят. місця, пов'язані з життям і творч. діяльністю О.М.Бекетова, М.С.Самокиша, С.М.Прохорова, М.Г.Бурачека та ін. митців ХХ ст.] / Т.М.Борисова // Другі Сумцовські читання : тези наук. конф., 18 квіт. 1996 р. / Харк. іст. музей. – Х., 1996. – С. 63-64.

495. **Боровик Е.** Благодаря вам – мы есть! : [25 апр. в микрорайоне Сев. Салтовка-3 состоялось открытие памятника “Героям-чернобыльцам”] / Е.Боровик // Слобода. – 2006. – 28 апр. – С. 1.

496. **Буряковская Т.** В чьих руках Знамя революции? : [о памятнике в сквере на ул. Университетской героям, погибшим за власть Советов] / Т.Буряковская // Время . – 2002. – 2 июля.

497. **Відкриття** у Харкові пам'ятника на честь 10-річчя Незалежності України : [24 серп. 2001 р.] // Віра і розум. – 2001. – № 2. – С. 273.

498. **Галаур С.** Вдивляється Кобзар в обличчя харків'ян : [про пам'ятник Т.Шевченку] / С.Галаур // Губернія. – 2004. – № 9. – С. 52-54.

499. **Гончарова С.** Отметили День города : [открытие монумента-мемориала в память о погибших при исполнении интернац. долга в Афганистане и пострадавших от чернобыл. трагедии] / С.Гончарова // Красная звезда. – 1997. – 12 авг.

500. **Забужко Е.** А кому памятник? : [о новых памятниках Харькова] / Е.Забужко // Пятница. – 2005. – 15 сент. (№ 37). – С. 15.

501. **Знаковський В.** Став Сковорода на Кобзарській кручі : [про відкриття пам'ятника Г.Сковороді у Харкові] / В.Знаковський // Слобода. – 1992. – Сент. (№ 71). – С. 2.

502. **Кириллов Д.** Казак Харько приехал в Харьков на трейлере : [о памятнике извест. монументалиста З.Церетели] / Д.Кириллов // Комс. правда. – 2004. – 14 авг.

503. **Корсунский В.** Встретимся у пушки на Панасовке : [о памятнике выпускникам харьк. артил. спецшкол, которые погибли в боях за Родину] / В.Корсунский // Время. – 1995. – 16 нояб.

504. **Косий М.** Дробицький Яр у Харкові – це Бабій Яр у Києві / М.Косий // Голос України. – 2006. – 16 груд.

505. **Косий М.** У Харкові бум пам'ятників : [нові пам'ятники у місті] / М.Косий // Голос України. – 2006. – 1 серп.

506. **Логачева Р.** Синий платочек сберечь : [об открытии в Харькове памятника К.И.Шульженко] / Р.Логачева // Веч. Харьков. – 2001. – 29 сент.

507. **Медвідь В.** Нова ознака шани І.І.Мечникову : [в Харкові відкрито пам'ятник вченому] / В.Медвідь // Слобід. край. – 2005. – 3 груд.

508. **Мелихов В.** Первый Харьковский... : (к 100-летию открытия в Харькове памятника А.С.Пушкину) / В.Мелихов // Слобід. край. – 2004. – 5 черв.

509. **Мерзликина М.** Сто лет ... И такой молодой : [о памятнике В.Каразину, основателю Харьк. ун-та] / М.Мерзликина // Слобода. – 2002. – 12 февр.

510. **Падалка Л.** Это кто там из камня и бронзы поселился в городе нашем? : [о новых памятниках города] / Л.Падалка // Веч. Харьков. – 2001. – 10 нояб.

511. **Перегон О.** Экскурсия по Харьковским местам : виртуал. путешествие по местам, назван. в честь Харькова, провел кор. “Вечерки” / О. Перегон // Веч. Харьков. – 2004. – С. 9.

512. **Проненко В.** Повернення мандрівного філософа : [щодо відкриття пам'ятника Г.С.Сковороді у Харкові] / В.Проненко // Событие. – 1991. – 6 марта.

513. **Ремизова О.** О нашей монуМентальности : [о новых памятниках и скульптурах] / О.Ремизова // Время. – 2003. – 24 апр.

514. **Романовський В.** Живий і в бронзі перший повістяр : [про відкриття пам'ятника Г.Ф.Квітці-Основ'яненку в Харкові] / В.Романовський // Вечір. Харків. – 1993. – 21 жовт.

515. **Романовський В.** Пам'ятники Тарасові Шевченку в нашому місті / В.Романовський // Слобід. край – 2004. – 10 черв.

516. "**Сооружен** к 100-летию университета" : [к истории создания памятника основателю Харьковского университетата В.Н.Каразину] // Харківський університет : іст. екскурс за арх. док. : наук.-довід. вид. / Центр. держ. наук.-техн. арх. України. – Х., 2004. – С. 161-165.

517. **Сухарев Е**. Шестьдесят пять лет общей памяти : [история создания Мемориала в Дробицком Яру] / Е.Сухарев // Нова демократія. – 2006. – 22 груд.

518. **Тышкул Е.** Бронзовая Дарина : [об открытии триумф. колонны на пл. Розы Люксембург] / Е.Тышкул // Киев. ведомости. – 2001. – 4 сент. – С. 4.

519. **Харків –** історія, яка залишилася у віках : [знакові, доленосні дати в житті міста] // Офиц. ведомости. – 2004. – 19 авг. (№ 33/34). – С. 4-11.

520. **Харькова А.** Кого прославит Аллея Славы? : [о создании в Харькове Аллеи Славы, где будут увековечены имена героев города] / А.Харькова // Слобода. – 2003. – 5 сент. – С. 4.

521. **Ходун Є.** Яр. Земля, що стогне : [мемор. комплекс “Дробицький Яр”] / Є.Ходун // Губернія. – 2005. – № 7/8. – С. 46-47.

522. **Чепалов А.** Со Швейком на брудершафт? : [скульптуры лит. и ист. героев в Харькове] / А.Чепалов // Восток-Запад. – 2004. – 16-23 июля (№ 27). – С. 12.

523. **Чернова Н.** Великий Кобзар : [24 берез. 1935 р. в Харкові було відкрито пам'ятник Великому Кобзареві] / Н.Чернова // Слобід. край. – 2005. – 26 берез.

524. **Чистилин В.** По памятнику на историю... : [о памят. и ист. местах города] / В.Чистилин // Гор. газ. – 2001. – 23 авг.

525. **Яницький В.** ... А пам'ять живе : [пам'ятники, пам'ят. місця, пов'язані з іменами відомих харків'ян] / В.Яницький // Слобід. край. – 1995. – 23 лют.

***

526. **Балаклійський** район : [під охороною перебувають 108 пам'яток архіт. та історії] // Що зроблено : Харківщина, 2007 / Харк. облдержадмін. – [Х., 2008]. – С. 90.

527. **Краснова Т.** Заповідники, фортеці, обеліски... Робота продовжується / Т.Краснова // Вісті Балаклійщини. – 2004. – 9 лип.

528. **Логвиненко Л.** У Балаклії присів Кобзар відпочити : [відкрито пам'ятник Т.Г.Шевченку] / Л.Логвиненко // Слобід. край. – 2003. – 28 серп.

***

529. **Бабенко И.** В Барвенково помнят козака Ивана : [о памятнике основателю города И.Барвинку] / И.Бабенко // Событие. – 1992. – 29 авг.

530. **Осадчий А.** Пам'ятник чорнобильцям у Барвінковому / А.Осадчий // Слово ветерана. – 2004. – 22 мая (№ 41).

***

531. **Тронько П.Т.** Богодухів : [у місті – мемор. комплекс героям ВВВ] / П.Т.Тронько // Енциклопедія історії України / редкол. : В.А.Смолій [та ін.]. – К., 2003. – Т. 1. – С. 314-315.

***

532. **Базій І.** Подвиг твій – безсмертний : [про відкриття в с. Широке Близнюків. р-ну пам'ятника Герою Рад. Союзу, льотчику А.О.Єлохіну] / І.Базій // Нове життя. – 1991. – 1 черв.

***

533. **Валковский** район : [памят. места края, памятники воинам- освободителям, мемориал Славы ; 3 музея] // Украина : регионы. Харьковская область, 1932–2002. 500 влиятельных личностей / Вост.-Укр. биогр. ин-т ; ред. В. Федосова. – Х., 2002. – С. 199 : 6 фот.

534. **Железняк М.М.** Валки : [у місті діє краєзн. музей, встановлено пам'ятник П.Грабовському, меморіал. комплекс жертвам воєн. подій 1918–1920 рр., меморіали Слави воїнам-визволителям у 1943 р.] / М.М.Железняк // Енциклопедія Сучасної України / відп. секр. М.Г.Железняк. – К., 2005. – Т. 4. – С. 46-47 : фотогр.

***

535. **Бєжина Н.** Великий Кобзар “оселився” у Дергачах : [про відкриття пам'ятника Т.Шевченку] / Н.Бєжина // Панорама. – 2001. – 24 серп. – С. 5.

536. **Гречаникова Б.** В Гавриловке открыта мемориальная памятная доска герою-партизану [Н.Д.Пархоменку] / Б.Гречаникова // Вісті Дергачівщини. – 2002. – 28 верес.

***

537. **Логвиненко Л.** Монумент з Росії : [про відкриття пам'ятника П.І.Чайковському в с. Олександрівка Зачепилів. р-ну] / Л.Логвиненко // Слобід. край. – 1993. – 11 листоп.

538. **Чепалов А.** Танец лебедей у реки Орчик : [о памятнике П.И.Чайковскому (открыт в 1993 г.) в с. Александровка Зачепилов. р-на] / А.Чепалов // Время. – 2000. – 8 июня.

***

539. **Аксенов В.** Вырастет мемориал : [о создании в Змиеве мемориала в память о погибших в годы Вел. Отечеств. войны] / В.Аксенов // Время. – 1992. – 3 окт.

540. **Можейко И.** Музей под открытым небом : [на окраине с. Тарановка находятся остатки оборонит. сооружений Изюм. черты] / И.Можейко // Веч. Харьков. – 2005. – 6 авг.

***

541. **Дудко Д.М.** Грицьків Яр – сковородинівське місце в с. Малижине на Золочівщині / Д.М.Дудко // Культурна спадщина Слобожанщини. Історія та краєзнавство. – Х., 2005. – Чис. 3. – С. 166-169.

***

542. **Маляров Г.** Визначні місця Ізюмщини : [про пам'ятник ген.-лейт. П.В.Волоху у м. Ізюмі] / Г.Маляров // Обрії Ізюмщини. – 1997. – 26 берез.

***

543. **Цимбаленко Л.** Відкрито пам'ятник Богдану Хмельницькому : [с. Бесарабівка Кегичів. р-ну] / Л.Цимбаленко, Б.Карпенко // Наш край. – 1995. – 25 листоп.

***

544. **Борисова Т.М.** Історичні пам'ятки Краснокутчини : [біля с. Городне – пам'ят. знак на місці бойових дій рос. військ зі швед. загарбниками (січ. 1709 р.), у с. Основинцях –

дендрол. парк.-архіт. пам'ятка XIX ст., у с-щі Володимирівка – санаторій, парк, заснований у 1884 р., Спаська церква (1911–1913 рр.) ; мемор. комплекс, Братські могили, мемор. дошки, що увічнюють пам'ять рад. воїнів 1941–1945 рр. у Краснокутську, Качалівці, Пархомівці, В'язовій, Колонтаєві, Мурафі, Каплунівці, Степанівці] / Т.М.Борисова // Восьмі Сумцовські читання : зб. матеріалів наук. конф..., 12 квіт. 2002 р. / Харк. іст. музей. – Х., 2003. – С. 117-120.

***

545. **Вспомним** о советском Ренесансе в Купянске : [о памятниках на Купянщине] // Вісн. Куп'янщини. – 2002. – 18 квіт.

546. **Куп'янський** район : [у регіоні 41 пам'ятка історії та 197 пам'яток археол.] / Харк. облдержадмін. – [Х., 2008]. – С. 152.

547. **Косий М.** Пам'ятник через 60 років після подвигу : [перший в Україні пам'ятник мед. сестрі відкрито в Куп'янську] / М.Косий // Голос України. – 2004. – 8 верес.

***

548. **Живагін А.** Перемога святкує Перемогу : [відкрито Меморіал Слави у Лозів. р-ні] / А.Живагін // Рад. слово. – 1992. – 13 трав.

***

549. **Первомайский** район : [в крае – 33 памятника истории и культуры, музей истории в с. Верхній Бишкин] // Украина : регионы. Харьковская область, 1932–2002. 500 влиятельных лиц / Вост.-Укр. биогр. ин-т ; В.Федосова. – Х., 2002. – С. 236, 238.

***

550. **Биденко М.** На Харьковщине открыт памятник автору модерна : [в пгт Печенеги открыт памятник худож.

Г.Семирадскому ; авт. – харьк. скульптор С.Гурбанов и архит. Ю.Шкодовский] / М.Биденко // День. – 2002. – 4 дек. – С. 6.

551. **Известный** художник возвратился на родину через 100 лет : [об открытии памятника Г.Семирадскому в пгт Печенеги] // Голос України. – 2002. – 15 жовт. – С. 3.

***

552. **Жикол О.** Збережемо одвічні цінності : [на території Харк. р-ну існують 178 пам'яток історії, 26 – археології, 9 – архітектури, 7 – мистецтва] / О.Жикол // Трибуна трудящих. – 2003. – 16 квіт.

553. **Пархоменко М.** “Чия правда, чия кривда і чиї діти” : [про відкриття пам'ятника Великому Кобзареві в смт Кулиничі Харк. р-ну] / М.Пархоменко // Трибуна трудящих. – 2003. – 12 берез.

554. **Петренко В.** Пам'ятник Івану Сірку : [Мерефа] / В.Петренко // Слобід. край. – 1993. – 3 черв.

555. **Салімонович Л.** Друге пришестя отамана Сірка : [з історії відкриття пам'ятника І.Сірку в Мерефі] / Л.Салімонович // Україна молода. – 1993. – 11 черв.

556. **Те саме** // Панорама. – 1993. – Июнь (№ 26). – С. 5.

***

557. **Зинченко А.Я.** “Памятники Чугуевщины рассказывают” : [о наиболее значимых памятниках края рассказывает пред. район. орг. о-ва охраны памятников А.Зинченко / записала З.Волик] // Красная звезда. – 2003. – 17 апр.

558. **Левченко А.** История одного камня : загадоч. мемориал поведал немало интересного : [о мемориале Киев. гусарам в Чугуеве] / А.Левченко // Веч. Харьков. – 2006. – 24 янв.

***

559. **Апазіді Ю.** Хутір Затишок поповнюється : [відновлення садиби М.Кропивницького в Шевченків. р-ні] / Ю.Апазіді, В.Гунько // Слобід. край. – 1994. – 31 берез.

560. **Булига А.** Гроза, Волоська Балаклія / А.Булига. – Х. : Райдер, 2007. – 296 с. – Із змісту : Маршрут Ігоревого війська : [Шевченків. р-н]. – С. 211-223.

561. **Логвиненко Л.** Хутір надихав корифея : [про садибу М.Кропивницького на хуторі Затишок] / Л.Логвиненко // Слобід. край. – 2000. – 3 черв.

562. **Чепалов О.** Там, де щебетав "Соловейко" Кропивницького : [відкриття садиби-музею М.Кропивницького на хуторі Затишок Шевченків. р-ну] / О.Чепалов // Укр. театр. – 1997. – № 4. – С. 32.

Українська укріплена лінія – історична пам'ятка інженерного мистецтва XVIII ст.

563. **Буланов Ю.** Залінійне, залишки Федорівської фортеці Української укріпленої лінії [на території Зачепилів. р-ну] / Ю.Буланов // Перемога. – 1997. – 29 берез.

564. **Буланов Ю.** Скалонівка, залишки Козловської фортеці Української укріпленої лінії [в Зачепилів. р-ні] / Ю.Буланов // Перемога. – 1997. – 1 лют.

565. **Волов Т.** Украинская укрепленная линия : [юг Харьк. обл.] / Т.Волов // Непоседа. – 1994. – № 3/4. – С. 29-30.

566. **Заповедная** линия : [Укр. укреплен. линия – комплекс. памятник истории и природы XVIII ст.] // Саппа Н.Н. Харьковщина заповедная : путеводитель / Н.Н.Саппа. – Х., 1987. – С. 22-25.

567. **Краснoград :** экскурсии из Красноградa : вдоль Укр. укреплен. линии : [протяженность турист. маршрута 130-150 км] // Бородулин В.Г. Харьковщина туристическая. 22 экскурсионных маршрута : путеводитель / В.Г.Бородулин,

А.И.Лурье, Н.Н.Саппа. – Х., 1988. – С. 213-222.

568. **Мільчев В.І.** Українська укріплена лінія [на території Слобожанщини] / В.І.Мільчев, В.О.Пірко // Українське козацтво : мала енцикл. / Н.-д. ін-т при Запоріз. держ. ун-ті ; редкол. : С.Р.Лях (відп. ред.) [та ін.]. – К. ; Запоріжжя, 2002. – С. 491-492.

569. **Памятники** градостроительства и архитектуры Украинской ССР : (ил. справ.-кат.) / редкол. : Г.Н.Логвин (отв. ред.) [и др.]. – К. : Будівельник, 1986. – Т. 4. – 375 с. : ил. – Из содерж. : Харьковская область : [крепости Укр. линии: Петровская, Тамбовская, Федоровская, Козловская, Белевская, Ивановская, Слободская, Орловская, Парасковская, Ефремовская, Алексеевская, Михайловская]. – С. 104-122 : планы.

570. **Украинская** укрепленная линия : [история стр-ва (1731–1742 гг.) на Красноградщине, остатки Белевской, Ивановской крепостей] // Вороной А. Путешествие по Харьковщине : памятники истории и культуры / А.Вороной. – Х., 2005. – Гл. 4. – С. 131-139 : 8 фот.

571. **Швидько Г.** Українська лінія : [система прикордон. укріплень 1730–1760-х рр.] / Г.Швидько // Довідник з історії України / за загал. ред. І.Підкови, Р.Шуста. – 2-ге вид., доопрац. і допов. – К., 2002. – С. 923.

Додаток 4

Список основних пам'яток історії та монументального мистецтва Харківської області

Могила Г.Квітки-Основ'яненка (1843 р.) – м. Харків, вул. Пушкінська, 102

Могила П.Гулака-Артемовського (1865 р.) – м. Харків, вул. Пушкінська, 87

Могили вченого-мовознавця О.Потебні та його родини А.Потебні та О.Потебні (1891, 1919, 1935 рр.) – м. Харків, вул Пушкінська, 108

Будинок, у якому працював театр "Березіль" під керівництвом Леся Курбаса (кінець XIX – початок XX ст.) – м. Харків, вул. Сумська, 9

Могила М.Кропивницького (1910 р.) – м. Харків, вул. Пушкінська, 87

Могила художника С.Васильківського (1917 р.) – м. Харків, вул. Пушкінська, 87

Могила архітектора О.Бекетова (1941 р.) – м. Харків, вул. Пушкінська, 108

Могили родичів Леся Курбаса: В.Чистякової та В.Курбас-Яновичевої (1984, 1950 рр.) – м. Харків, вул. Пушкінська, 108

Пам'ятник О.Пушкіну (1904 р.) – м. Харків, пл. Поезії

Пам'ятник вченому В.Каразіну (1906 р.) – м. Харків, пл. Свободи

Пам'ятник письменнику М.Гоголю (1909 р.) – м. Харків, пл. Театральна

Пам'ятник поету Т.Шевченку (1935 р.) – м. Харків, вул. Сумська, 35

Пам'ятник біологу І.І.Мечникову (2005 р.) – м. Харків, на розі вул. Пушкінської і Мечнікова

***

Петрівська фортеця Української лінії (1731 р.) – с. Петрівське, Балаклійс. р-н

Пам'ятник письменнику Г.П.Данилевському (1962 р.) – с. Пришиб, Балаклійс. р-н

Пам'ятник Т.Г.Шевченку (2003 р.) – м. Балаклія

***

Тамбовська фортеця Української лінії (1731 р.) – с. Секретарівка, Барвінків. р-н

***

Будинок, де проживав Г.С.Сковорода (1780-ті рр.) – смт Великий Бурлук, околиця

Пам'ятник Т.Г.Шевченку (2001 р.) – м. Дергачі

***

Козловська фортеця Української лінії (1731 р.) – с. Скалонівка, Зачепилів. р-н

Федорівська фортеця Української лінії (1731 р.) – с. Залінійне, Зачепилів. р-н

Пам'ятник композитору П.І.Чайковському (1993 р.) – с. Олександрівка, Зачепилів. р-н

***

Пам'ятник Т.Г.Шевченку (1964 р.) – смт Золочів, парк ім Т.Шевченка

Садиба та місце поховання Г.Сковороди (друга половина XVIII ст., 1794 р.) – с. Сковородинівка, Золочів. р-н

***

Місце битви дружини князя Володимира Мономаха з половцями (1111 р.) – м. Ізюм

Місце розташування дружини Ігоря, князя Новгород-

Сіверського – м. Ізюм

***

Парасковіїська фортеця Української лінії (1731 р.) – с. Парасковія, Кегичів. р-н

***

Більовська фортеця Української лінії (1731–1742 рр.) – м. Красноград

Іванівська фортеця Української лінії (1731–1742 рр.) – с. Жовтневе, Красноград. р-н

***

Могила художника П.Д.Мартиновича (1933 р.), пам'ятник йому (1959 р.) – м. Красноград, вул. Полтавська

***

Слобідська фортеця Української лінії (1731 р.) – с. Павлівка-Друга, Лозів. р-н

***

Орловська фортеця Української лінії (1731–1742 рр.) – с. Дячківка Нововодолаз. р-н

***

Єфремівська фортеця Української лінії (1731–1742 рр.) – с. Єфремівка, Первомайс. р-н

Михайлівська фортеця Української лінії (1731–1742 рр.) – с. Михайлівка, Первомайс. р-н

Олексіївська фортеця Української лінії (1731–1742 рр.) – с. Олексіївка, Первомайс. р-н

***

Пам'ятник художнику Г.Семирадському (2002 р.) – смт Печеніги

***

Будинок, де проживав Г.С.Сковорода (1780-ті рр.) – меморіальна дошка (1970 р.) ; місце, де працював Г.С.Сковорода (1774 р.) – пам'ятний знак (1970 р.), – смт Бабаї, Харк. р-н

Пам'ятник Т.Шевченку (2003 р.), смт Кулиничі, Харк. р-н

***

Місце, де народився художник І.Ю.Рєпін – пам'ятний знак (1944 р.) – м. Чугуїв, вул. Рєпіна

Пам'ятник художнику І.Ю.Рєпіну (1956 р.) – м. Чугуїв, вул. Гоголя

4.3 Пам'ятники архітектури та містобудування

572. **Архітектура** // Рідний край : навч. посіб. з народознавства / за заг. ред. І.Ф.Прокопенка. – Х., 1999. – С. 356-363 : фотогр.

573. **Архітектурні** пам'ятки : [у Харк. р-ні 9 пам'яток архіт., у т. ч. 6 діючих храмів : Свято-Покровський, Свято-Тихонівський, Свято-Дмитрівський, Свято-Архангело-Михайлівський, Свято-Василівський, Різдво-Богородицький] // Перлина землі Слобожанської. Харківський район : історія та сучасність / за ред. М.М.Денисенка. – Х., 2003. – С. 223-224.

574. **Кодин В.А.** Храмы Слобожанщины : формирование архит.-худож. и градостроит. традиций / В.А.Кодин, Е.А.Ерошкина. – Х. : РИП “Оригинал”, 1998. – 181 с. : ил.

575. **Пам'ятки** архітектури та містобудування України : довід. Держ. реєстру нац. культ. надбання / за ред. А.П.Мардера та В.В.Вечерського. – К. : Техніка, 2000. – 664 с. : ілюстр. – Із змісту : Харківська область : [Собор Покрова Богородиці (м. Харків); Спаська церква (с. Володимирівка, Краснокут. р-н), Спасо-Преображенський Собор (м. Ізюм)]. – С. 237-281.

576. **Памятники** градостроительства и архитектуры : (ил. справ.-кат.) / редкол., Г.Н.Логвин (отв. ред.) [и др.] – К. : Будівельник, 1986. – Т. 4. – 375 с. : ил. : Из содерж. : Харьковская область. – С. 92-121 : ил., планы.

577. **Памятники** градостроительства и архитектуры Украинской ССР [Электронный ресурс] : [Харьк. обл.] // Фотопрогулки по Украине и вокруг. – Режим доступа : http://ua.vlasenko.net/_pgs/kharkivska.html

578. **Существующие** и утраченные памятники архитектуры Харьковской области [Электронный ресурс] // Харьков. – Режим доступа : http://www.kharkov.ua/culture/6.html

579. **Усадьбы** (Пархомовка, Глобовка, Натальевка, Шаровка) [Электронный ресурс] // Дали зовут**.** – Режим доступа : http://dalizovut.narod.ru/usadby/usadby.html

580. **Усадьбы** Харьковской губернии [Электронный ресурс] : [Шаровка, Натальевка, Старый Мерчик, Поющие террассы (Глобовка), усадьба в Глевке (Люботин), Ракитное, усадьба в Малижино] // Алпклуб Универ. КЛАСС. – Режим доступа : http://www.univer-clas.com/sosnytskiy/us.html

***

581. **Андрущенко М.П.** Будинок Державної промисловості (Держпром). Палац робітника / М.П.Андрущенко // Пам'ятки архітектури та містобудування України : довід. Держ. реєстру нац. культ. надбання / за ред. А.П.Мардера та В.В.Вечерського. – К., 2000. – С. 244-246.

***

582. **Анничев А.** Прогулки с Лейбфрейдом : [из истории архит. памятников Харькова] / А.Анничев // Время. – 2004. – 17 авг.

583. **Архітектурні** стилі Харкова // Астахова О. Ми – харків'яни, нам є чим пишатися! / О.Астахова, Т.Крупа. – Х., 2003. – С. 163-167.

584. **Боровик Е.** “Саламандра” : догорающая не в огне : [об архит. жемчужине нач. XX в., г. Харьков] / Е.Боровик // Слобода. – 2006. – 18 апр. – С. 10.

585. **Васюта Н.** Харьков – столица юмора? : [о разнообраз. скульптурах, бюстах и монументах лит. героям, выдающимся личностям] / Н.Васюта // Новый день. – 2006. – 25 окт.

586. **Вечерський В.В.** Собор Покрова Богородиці (м. Харків) / В.В.Вечерський // Пам'ятки архітектури та містобудування України. – К., 2000. – С. 246-247.

587. **Видатні** архітектори та їх творіння // Астахова О. Ми – харків'яни, нам є чим пишатися! / О.Астахова, Т. Крупа. – Х., 2003. – С. 146-163.

588. **Генкин А.** Символ Харькова : исполнилось 80 лет со дня торжеств. закладки центр. корпуса Госпрома / А.Генкин // Время. – 2006. – 23 нояб.

589. **Дом** госпромышленности в Харькове // Шедевры архитектуры. – М. : Вече, 2002. – С. 174.

590. **Дрозд Н.** Сверяйте время по часам на Успенском : [часам на Успен. соборе исполнилось 140 лет] / Н.Дрозд // Объектив-Но. – 2002. – № 31/32. – С. 11.

591. **Євсюков Ю.** Бекетовський оазис : [Будинок вчених, м. Харків] / Ю.Євсюков // Слобід. край. – 2006. – 19 серп.

592. **Ижицкий**, капитан. Старый Харьковъ : [история зданий: Харьк. ж.-д. вокзала, особняка фабриканта Игнатищева (1914 г.) – теперь Харьк. худож. музей, Дома “Слово” (1927 г.)] // Мегаполис. – 2006. – 12 окт. (№ 6). – С. 20 ; 19 окт. (№ 7). – С. 20 ; 30 нояб. (№ 13). – С. 20. – Подпись : Капитан Ижицкий.

592а. **Историко**-статистическое описание Харьковского Кафедрального Успенского Собора / авт.-сост. Т.И.Буткевич ; предисл. А.Парамонова и А. Парийского. – Х. : Харьк. част. музей гор. усадьбы, 2006. – 386 с. : ил. – Переизд. 1894 г.

593. **Кириченко А.С.** Здание художественного промышленного института : уникальный памятник украинского модерна [в Харькове] / А.С.Кириченко // Культура та інформаційне суспільство XXI століття : матеріали наук. конф. молодих учених ; 25-26 квіт. 2006 р. / Харьк. держ. акад. культури ; відп. ред. С.В.Сищенко. – Х., 2006. – С. 58.

594. **Клейн Б.** Будинок Алчевських / Б.Клейн / Слобід. край. – 1993. – 7 груд.

595. **Клейн Б.Г.** Кам'яний літопис : [пам'ятки архіт. м. Харкова] / Б.Г.Клейн // Слобід. край. – 1992. – 18 лют.

596. **Ковалева Г.** Каскад моей памяти : [архит. сооружение “Каскад” в Харькове] / Г.Ковалева / Слобода. – 2003. – 2 дек. – С. 6.

597. **Ковальчук М.** Харківські фонтани / М.Ковальчук // Губернія. – 2004. – № 5. – С. 80-82 ; № 7/8. – С. 136-139.

598. **Кодін В.** Архітектурний символ Харкова : [Покров. собор Харк. Свято-Покров. монастиря] / В.Кодін // Губернія. – 2004. – № 7/8. – С. 75-78.

599. **Кодін В.** Харків – колиска українського модерну / В.Кодін // Губернія. – 2005. – № 9. – С. 26-28.

600. **Корсунский В.** Успенский собор, украшение Харькова / В.Корсунский // Время. – 1997. – 3 мая.

601. **[Куранова С.]** Старий Харків : [архіт. вул. Університетської] / [С.Куранова] // Позиція. – 1991. – № 1. – С. 111-113.

602. **Лейбфрейд А.** Особняки А.Н.Бекетова в Харькове / А.Лейбфрейд // Особняк. – 1998. – № 1. – С. 12-14.

603. **Лейбфрейд А.Ю.** Харьков. От крепости до столицы : заметки о старом городе / А.Ю.Лейбфрейд, Ю.Ю.Полякова. – Х. : Фолио, 1998. – 334 с. : ил.

604. **Те саме. –** 2001. – 333 с. : ил.

605. **Майская Т.** Киноконцертный зал “под седлом” : [о киноконцерт. зале “Украина”] / Т.Майская // Событие. – 2002. – № 32. – С. 14.

606. **Мачулин Л.И.** Улицы и площади Харькова : [справ. изд. по истории градостроительства и формированию улиц города] / Л.И.Мачулин. – Х. : Мачулин, 2007. – 480 с., 28 ил. – (Серия “Харьковская старина”).

607. **Новгородов В.Е.** Золотой венец старого Харькова. Успенский собор – памятник архитектуры XVIII в. : ист.-архит. очерк / В.Е.Новгородов. – Х. : Прапор, 1990. – 48 с. : ил.

608. **Новгородов В.Е.** Харьковский Свято-Покровский монастырь / В.Е.Новгородов // Віра і розум. – 2000. – № 1. – С. – 162-168.

609. **Питя И.** Госпром – харьковское чудо № 1 / И.Питя // Время. – 2008. – 8 февр.

610. **Полякова Ю.** Архитектура доходных домов [Харькова: беседа с краеведом Ю.Поляковой / записал А.Анничев] // Веч. Харьков. – 2003. – 2 авг.

611. **Проскурин С.** Силуэты Харькова : [Успенский собор] / С.Проскурин // Время. – 1992. – 11 марта : фот.

612. **Пугачева М.А.** Колористика Покровской церкви в г. Харькове / М.А.Пугачева // Культурна спадщина Слобожанщини. Культура і мистецтво : зб. наук.-попул. ст. / Харьк. худож. музей ; голов. ред. Л.Г.Морозко. – Х., 2005. – Чис. 3. – С. 162-169 : ілюстр.

613. **Савйовський В.В**. “Сабурова дача” в Харкові : [пам'ятка архіт. XIX ст.] / В.В.Савйовський // Буд-во України. – 1995. – № 4. – С. 16-17.

614. **Харьков** архитектурный // Харьков и Харьковская область : путеводитель / ред. и сост. А.А.Сайпанова. – Х., 2007. – С. 62-73 : 25 фот.

615. **Харьков** вчера, сегодня, завтра : [архит.-ист. альбом] / Ю.М.Шкодовский [и др.]. – 2-е изд., испр. и доп. – Х. : Фолио, 2002. – 207 с., [17 л.] ил., портр.

616. **Хорошковатый А.** Благовещенский собор / А.Хорошковатый // Слобода. – 1999. – 9 апр.

617. **Хорошковатый А.** Мироносицкая церковь / А.Хорошковатый // Слобода. – 1997. – 22 июля.

618. **Шедеври** банківської архітектури Харкова : [Буд. Укр. Нац. банку України, споруджено у 1901 р.] // Вісн. Нац. банку України. – 2003. – № 4. – С. 59.

***

619. **Стегній В.** Архітектурна окраса Балаклії : [комплекс пл. Центральної] / В.Стегній // Демокр. Україна. – 1997. – 1 листоп.

***

620. **Тронько П.Т.** Барвінкове : [пам'ятки архіт.] / П.Т.Тронько // Енциклопедія історії України / редкол. : В.А.Смолій [та ін.]. – К., 2003. – Т. 1. – С. 187-188.

***

621. **Черкасова Е.Т.** Архитектура дворцово-паркового ансамбля Шаровка / Е.Черкасова // Харьков. – 2004. – № 1. – С. 15-19.

622. **Шарівське** диво : [про архіт. стиль замку] // Таран В. Богодухівська симфонія : худож.-іст. нариси / В.Таран, Н.Могилевська. – Х., 1997. – С. 125-129.

***

623. **Точка В.А.** Архітектура району – це... : [Валків. р-н] / В.А.Точка // Сіл. новини. – 2000. – 1 лип.

***

624. **Ольшаны** : [здание б. Земельного банка (1907–1912 гг.) в стиле модерн] // Харьков и Харьковская область : путеводитель / ред. и сост. А.А.Сайпанова. – Х., 2007. – С. 73 : фот.

625. **Рыбальченко Р.** Ровесник Харькова – Куряжский монастырь / Р.Рыбальченко // Харьк. епарх. ведомости. – 1999. – Янв. (№ 1). – С. 7.

626. **Юхно В.** Есть в Куряже монастырь / В.Юхно //

Вісті Дергачівщини. – 2003. – 16, 30 серп. ; 20 верес. ; 11, 18 жовт.

***

627. **Буланов Ю.** Орчик, пам'ятка архітектури XIX століття – Миколаївська церква : [Зачепилів. р-н] / Ю.Буланов // Перемога. – 1997. – 15 берез.

***

628. **Гайдученко И.** Второе рождение : [в с. Первомайском Змиев. р-на на месте крушения царского поезда в 1888 г. была открыта часовня Спаса Нерукотворного] / И.Гайдученко // Веч. Харьков. – 2003. – 5 июля.

629. **Салімонович Л.** Врятувати церкву допомогла залізниця : [про каплицю Спаса Нерукотворного у с. Першотравневе Зміїв. р-ну] / Л.Салімонович // Україна молода. – 2003. – 9 лип. – С. 7.

630. **Шамрай Л.** ...І залунали дзвони над Геніївкою : [Храм Серафима Саровського, Зміїв. р-н] / Л.Шамрай // Вісті Зміївщини. – 2004. – 7 серп.

***

631. **Версальская Р.В.** Архитектурные памятники Изюма / Р.В.Версальская // Изюминка. – 2003. – 10 июля (№ 6). – С. 8.

632. **Вечерський В.В.** Спасо-Преображенський собор (м. Ізюм) / В.В.Вечерський // Пам'ятки архітектури та містобудування України. – К., 2000. – С. 248-249.

633. **Изюмщина** : [архит. жемчужина г. Изюма] // Харьков и Харьковская область : путеводитель / ред.-сост. А.А.Сайпанова. – Х., 2007. – С. 74.

634. **Козоріз О.** Архітектура Ізюма / О.Козоріз // Рад. життя. – 1991. – 15 жовт.

635. **Швець О.** “Міст кохання” в Ізюмі : [архіт. мосту,

що об'єднав береги Сівер. Дінця] / О.Швець // Губернія. – 2004. – № 10. – С. 58.

***

636. **Мельниченко І.** Німі свідки історії : [архіт. пам'ятки Красноградщини] / І.Мельниченко // Вісті Красноградщини. – 1999. – 10 листоп.

637. **Подольська Є.** Архітектурна скарбниця міста [Красноград] / Є.Подольська // Вісті Красноградщини. – 2001. – 30 черв.

***

638. **Иванченко Г.** 120 лет Свято-Архангело-Михайловскому Храму : [Краснокут. р-н] / Г.Иванченко // Харк. епарх. ведомости. – 2002. – № 10. – С. 10.

639. **Столярова Н.** Із ріки забуття : [церква Спаса у с. Володимирівка Краснокут. р-ну – пам'ятка архіт.] / Н.Столярова // Соціаліст. Харківщина. – 1988. – 12 серп.

640. **Тиманович Є.В.** Спаська церква, с. Володимирівка Краснокутського району / Є.В.Тиманович // Пам'ятки архітектури та містобудування України : довід. Держ. реєстру нац. культ. надбання / за ред. А.П.Мардера та В.В.Вечерського. – К., 2000. – С. 247-248.

***

641. **Ревуцька Л.** Петропавлівському храму – 160 років / Л.Ревуцька // Вісн. Куп'янщини. – 1997. – 30 лип.

642. **Удовик І.** Миколаївському храму – 145 / І.Удовик // Вісн. Куп'янщини. – 1997. – 29 берез.

***

643. **Покровская** церковь села Безлюдовки // Харківський район : зб. арх. док. і матеріалів. – Х., 1994. – С. 53-55.

***

644. **Зеленина Е.** Три лика древнего Чугуева : [об архит. памятниках] / Е.Зеленина // Красная звезда. – 1990. – 1 сент.

645. **Лейбфрейд А.** Уникальный памятник старины : [о церкви Введения во Храм Пресвятой Богородицы в пгт Введенка Чугуев. р-на] / А.Лейбфрейд // Слобода. – 1996. – 4 дек.

646. **Покровский** собор [1824–1834 гг.] // Харьков и Харьковская область : путеводитель / ред.-сост. А.А.Сайпанова. – Х., 2007. – С. 74.

647. **Фисун Л.** Архитектура Чугуева / Л.Фисун // Демокр. Чугуївщина. – 2000. – 12 серп.

648. **Фисун Л.** Покровский Собор [в Чугуеве] / Л.Фисун // Демокр. Чугуївщина. – 2000. – 16 верес.

649. **Чугуїв** : [об'єкти туризму – пам'ятки архіт., зокрема Торгові ряди (початок 19 ст.), Покровський Собор (1824–1834 рр.), Будинок штабу воєнних поселень (1830-ті рр.)] // Географічна енциклопедія України / відп. ред. О.М.Маринич. – К., 1993. – Т. 3. – С. 434.

Додаток 5
Список основних пам'яток архітектури та містобудування Харківської області

Комплекс споруд Свято-Покровського монастиря (1689–1826 рр.): Покровський Собор (1689 р.), Архієрейський будинок (1820–1826 рр.) – Харків, вул. Університетська, 8

Успенський Собор (1771-1777 рр.), дзвіниця Успенського собору (1821–1844 рр.) – Харків, вул. Квітки-Основ'яненка, 2

Комплекс споруд університету (1767–1831 рр.) – Харків: Губернаторський будинок (1767–1776 рр.) – вул. Університетська, 4; Університетська церква з новим корпусом (1823–1831 рр.) – вул. Університетська, 25; Хімічний корпус університету (1777 р.) – вул. Університетська, 12; Фізичний корпус (1777 р.) – вул. Університетська, 16; Брама (1820–1823 рр.) – вул. Університетська, 4/6

Провіантський склад (1785–1787 рр.) – Харків, вул. Чернишевського, 1

Житловий будинок (кінець XVIII ст.) – Харків, вул. Пушкінська, 6

Садибний будинок (кінець XVIII ст.) – Харків, вул. К.Маркса, 26

Садибний будинок (кінець XVIII – початок XIX ст.) – Харків, вул. Дмитрівська, 14

Університетський ботанічний сад (1804 р.) – Харків, вул. Клочківська, 52

Садибний будинок (1808–1814 рр.) – Харків, вул. Чернишевського, 14

Перша чоловіча гімназія (1814–1848 рр.) – Харків, просп. Московський, 24

Духовне училище (1824–1885 рр.) тепер Академія культури – м. Харків

Торговий дім купчихи Горяїнової (1824 р.) – м. Харків

Міський будинок (1885–1950 рр.), тепер Міська Рада – м. Харків

Римсько-католицька церква (1892 р.) – м. Харків

Маєток акад. архіт. О.М.Бекетова (1897 р.), тепер Будинок вчених – м. Харків

Громадська бібліотека (1901 р.), тепер Державна наукова бібліотека ім. В.Г.Короленка – м. Харків

Благовіщенський Собор (1901) – м. Харків

Церква Трьох Святителів (1914 р.) – м. Харків

Єврейська синагога (1914 р.) – м. Харків

Державний банк (1900–1932 рр.) – м. Харків

Художнє училище (1913р.), тепер Академія дизайну та мистецтв – м. Харків

Управління Південної залізниці (1914 р.) – Харків, пл. Привокзальна

Будівлі банків: Азовсько-Донський (1914 р.), Петербурзький міжнародний (1913 р.), Волжсько-Камський (1907 р.), Торговий Московський (1899 р.), Земельний (1898 р.), тепер Педагогічний університет, Будинок науки і техніки, Автотранспортний технікум – м. Харків

Маєток купця Ігнатищева (1914 р.), тепер Художній музей – м. Харків

Палац Робітника **(**Робітничий дім) (1928–1932 рр.), тепер Палац залізничників – Харків, вул. Котлова, 81

Будинок Державної промисловості – Держпром (1928 р.) – м. Харків

Будівля вокзалу Південної залізниці (1952 р.) – м. Харків, пл. Привокзальна

***

Полкова церква (1-ша половина XIX ст.) – м. Балаклія

***

Два житлові будинки (XIX ст.) – м. Барвінкове

Йосипо-Обручницька церква (1817 р.) – с. Мечебилове, Барвінків. р-н

Церква Успіння Пресвятої Божої Матери (1884 р.) – м. Барвінкове

***

Палацо-парковий ансамбль: Палац (початок XIX ст.), Будинок варти (1910 р.), Будинок господарського двору (1910 р.), Будинок лісничого (XIX ст.), Парк (XIX ст.) – смт Шарівка, Богодухів. р-н

***

Заміська садиба: Палац (1776–1778 р.), Службовий будинок (кінець XVIII ст.), Флігель західний (кінець XVIII ст.), Флігель східний (кінець XVIII ст.), Амбар (кінець XVIII ст.), Криниця (кінець XVIII ст.), Парк (1770-1780 рр.) – смт Старий Мерчик, Валків. р-н

***

Залізничний вокзал та водонапірна башта (1903 р.) – смт Великий Бурлук

Церкви: Воздвиженська (1908 р.) та Іоанна Предтечі (1907–1913 рр.) – с. Гнилиця, Великобурлуц. р-н

Комплекс споруд садиби (початок XIX ст.) – смт Великий Бурлук, околиця

***

Будинок Вовчанської семінарії (кінець XVIII ст.) – м. Вовчанськ, вул. Пушкінська, 1

Садиба, Палац (початок XIX ст.) – с. Василівка, Вовчан. р-н

Водяний млин (1900 р.) – с. Волохівка, Вовчан. р-н

Корпус цукрового заводу (1904 р.) – смт Білий Колодязь, Вовчан. р-н

Будинок земського народного училища (1912 р.) – с.

Вовчанські Хутори, Вовчан. р-н

***

Свято-Миколаївська церква (1740-і рр.) – смт Вільшани, Дергачів. р-н

Будинок колишнього земельного банку (1910-1912 рр.) – смт Вільшани, Дергачів. р-н

***

Свято-Миколаївська церква (пам'ятник дерев'яного зодчества XIX ст.) – с. Орчик, Зачепилів. р-н

***

Церкви (початок XIX ст.) – с. Борова, Водяне, Зміїв. р-н

***

Садиба (1820-ті роки): Садибний будинок (1823 р.), Амбар (1823 р.), Флігель (початок XIX ст.), Успіння Богородиці церква (1823-1833 рр.) – с. Малижине, Золочів. р-н

Свято-Вознесенська церква (початок XIX ст.) – смт Золочів

***

Спасо-Преображенський собор (1684 р.) – м. Ізюм, вул. Старопоштова, 12

Іоанна Предтечі церква (1776 р.) – с. Іванівка, Ізюм. р-н

Миколаївська церква (1809–1823 рр.) – м. Ізюм, вул. Свердлова, 5

Свято-Вознесенська церква (1819–1926 рр.) – м. Ізюм, вул. Комсомольська, 2

***

Покровська церква (1808–1809 рр.) – с. Пархомівка, Краснокут. р-н

Архангело-Михайлівська церква (1880 р.) – м. Краснокутськ

Заміська садиба **“**Наталіївка”, Спаська церква (1911–1913

рр.), Парк (1884 р.) – с. Володимирівка, Краснокут. р-н

***

Миколаївський храм (1823 р., відбудовано у 1991 р.) – м. Куп'янськ

Будинок духовної семінарії (1-ша половина XIX ст.) – м. Куп'янськ

***

Миколаївська церква (1805 р.) – с. Рокитне, Нововодолаз. р-н

Палац (початок XIX ст.) – с. Рокитне, Нововодолаз. р-н

***

Свято-Василівський храм (1828 р.)–смт Пісочин, Харків. р-н

Різдво-Богородицький храм (1830 р.) – с. Черкаські Тишки, Харк. р-н

Заміська садиба : Палац (1840-ті рр.), Службовий корпус (1820–1870 рр.) – м. Люботин, пл. Жовтнева, Миколаївська церква (1843 р.), – вул. Садова, 29-а, Парк (початок XIX ст.) – мікрор-н Гиївка

Свято-Дмитріївська церква (1849 р.) – смт Васищеве, Харків. р-н

Свято-Покровський храм (1861 р.)–смт Безлюдівка, Харків. р-н

Свято-Тихонівський храм (1867 р.) – с. Борщова, Харків. р-н

Хорошівський монастир (кінець XIX ст.) – смт Хорошеве, Харків. р-н

Присадибний комплекс (кінець XIX ст.) – с. Руські Тишки, Харків. р-н

Свято-Архангело-Михайлівський храм (1908 р.) – с. Кірсанове, Харків. р-н

Будинок “Споживче товариство” (1910 р.) – м. Мерефа, Харків. р-н

***

Церква Введення до храму Пресвятої Богородиці (дерев'яна, 1777 р.) – смт Введенка, Чугуїв. р-н

Міська управа (1820-ті рр.) – м. Чугуїв, вул. Харківська, 112

Волосна управа (приблизно 1823 р.) – с. Коробочкине, Чугуїв. р-н

Покровський собор (1824–1834 рр.) – м. Чугуїв, пл. Леніна, 5

Будинок штабу воєнних поселень (1830-ті рр.) – м. Чугуїв, пл. Леніна, 2

Торгові ряди (1835 р.) – м. Чугуїв, вул. Р.Люксембург, 25

Троїцька церква (1859 р.) – с. Гракове, Чугуїв. р-н

4.4 Пам'ятки археології

650. **Археологічні** пам'ятки // Перлина землі Слобожанської. Харківський район : історія і сучасність. – Х., 2003. – С. 222-223.

651. **Бабенко Л.** Скарби слобожанських курганів / Л.Бабенко // Губернія. – 2005. – № 6. – С. 36-37.

652. **Бородулин В.** Одна баба... рассказала : [о камен. идолах на Харьковщине] / В.Бородудин // Веч. Харьков. – 1995. – 16 февр.

653. **Бородулин В.** Спят курганы темные, тайной напоенные : [о курганах в Харьк. обл.] / В.Бородулин // Веч. Харьков. – 1995. – 17 янв.

654. **Зинченко А.** Плавали ли акулы в реках Харькова? : [об археол. находках на Харьковщине] / А.Зинченко // Событие. – 2002. – № 26. – С. 14.

655. **Криганов А.В.** Археологічні пам'ятники на Харківщині – проблеми дослідження і охорони / А.В.Криганов // Сьомі Сумцовські читання : зб. матеріалів наук. конф. “Історія та археологія Слобожанщини в музеях Харківщини. До 100-річчя відкриття Салтівської культури”, 12 квіт. 2001 р. – Х., 2002. – С. 21-23.

656. **Логвиненко Л.** Що залишимо нащадкам? : [про археол. дослідж. на Харківщині] / Л.Логвиненко // Слобід. край. – 2001. – 27 листоп.

657. **Любичев М.В.** Памятники Черняховской культуры на Харьковщине / М.В.Любичев // Харьковский исторический альманах. Зима 2002 года / Харьк. част. музей город. усадьбы. – Х., 2002. – С. 3-7.

658. **Мачулін Л.** Підземні ходи Слобожанщини / Л.Мачулін // Обрії Ізюмщини. – 2006. – 8 серп.

659. **Мызгин К.** Памятники Черняховской культуры на территории Слободской Украины / К.Мызгин // Слобода. –

2000. – 4, 7 июля.

660. **Падалка Л.** Археологи в поисках Салтовской культуры / Л.Падалка // Веч. Харьков. – 2001. – 13 окт.

661. **Парамонов А.** Бабы из далекого прошлого : [камен. бабы на Харьковщине] / А.Парамонов, Н.Ковальчук // Событие. – 2003. – 15-21 мая (№ 20) – С. 19.

662. **Ревенко В.І.** Про етнокультурну та хронологічну атрибуцію курганних могильників Харківщини : [у регіоні близько 8 тис. цього типу археол. пам'яток] / В.І.Ревенко // Шості Сумцовські читання : зб. матеріалів наук. конф..., 14 квіт. 2000 р. / Харк. іст. музей. – Х., 2000. – С. 80-83.

663. **Сыткин А.** Биография народов : [об археол. памятниках Харьковщины] /А.Сыткин // Время. – 1992. – 18 апр.

664. **Ходун Є.** І готи побували тут... : [археол. дослідж. на Харківщині] / Є.Ходун // Губернія. – 2005. – № 10. – С. 58-59.

***

665. **Дьяченко А.** Сколько лет тебе, Харьков? : [беседа с харьк. археологом и историком А.Дьяченко / записала И.Можейко] // Событие. – 2004. – 4-10 нояб. (№ 45) – С. 19.

666. **Зинченко А.** Харьков – Третий Рим?! : [об археол. находках, подтверждающих, что Харьков соприкоснулся с культурой антич. Рима] / А.Зинченко // Событие. – 2002. – № 50. – С. 22.

667. **Тесля Н.** День рождения Харькова под сомнением : [об археол. раскопках, которые начаты в Харькове] / Н.Тесля // Харьк. окна. – 2003. – 24 июля (№ 25). – С. 5.

***

668. **Ісаїв Л.** Першопочатки : [археол. знахідки часів бронзового віку на території Борів. р-ну] / Л.Ісаїв // Труд.

слава. – 1991. – 7, 17, 21 груд.

669. **Подкур Р.Ю.** Борова : [на території райцентру пам'ятки – стародав. кургани] / Р.Ю.Подкур // Енциклопедія історії України / редкол. : В.А.Смолій [та ін.]. – К., 2003. – Т. 1. – С. 348.

***

670. **Алешин А.** Не скифы мы? : [об археол. экспедиции вблизи пгт Старый Мерчик] / А.Алешин // Веч. Харьков. – 1999. – 21 авг.

671. **Зинухов А.** Старомерчанская Богиня : [камен. изваяние в Валков. р-не] / А.Зинухов // Время. – 2005. – 10 сент.

672. **Зинухов А.Н.** Старомерчанская Венера и древнейший камень – жертвенник : [скифо-половец. камен. изваяния в пгт Старый Мерчик Валков. р-на, возле Змиев. краевед. музея, Харьк. музея природы, в Харькове по ул. Дмитриевской] / А.Н.Зинухов // Культурна спадщина Слобожанщини. Історія та краєзнавство : зб. наук.-попул. ст. / Харк. держ. акад. культури. – Х., 2005. – Чис. 4. – С. 48-72 : фотогр.

673. **Панченко М.** Тіні забутих предків : [археол. розкопки у Валків. р-ні] / М.Панченко // Сіл. новини. – 2001. – 13 жовт.

674. **Степанчук І.** Докопалися до аристократів : [біля с. Войтенки (Валків. р-н) знайдено поселення готів, які жили у 17 ст.] / І.Степанчук // Україна молода. – 2004. – 18 серп.

675. **Цинклер Е.** Находки, сделанные археологами в Харьковской области, могут изменить мнение ученых о древних германцах : [о раскопках поселения готов-аристократов недалеко от с. Войтенки, Валків. р-н] / Е.Цинклер // Факты и комментарии. – 2004. – 27 авг. – С. 28.

***

676. **Аксьонов В.С.** Попередні підсумки дослідження Верхньосалтівського-IV катакомбного могильника / В.С.Аксьонов // Шості Сумцовські читання : матеріали наук. конф., присвяч. 80-річчю Музею Слобідської України ім. Г.С.Сковороди. – Х., 2001. – С. 78-80.

677. **Белоусова Ж.** Харьковские студенты нашли хазарский меч : [раскопки в Волчан. р-не, Михайлов. могильник] / Ж.Белоусова // Комс. правда. – 2002. – 9 авг.

678. **Бородулин В.** Тайны Верхнесалтовских катакомб / В.Бородулин // Вестн. Междунар. Славян. ун-та. – 1998. – № 3. – С. 53-55.

679. **Ильин А.** Древняя Леведия располагалась на Харьковщине? : [об исслед. Верхнесалтовс. катакомб. могильника 9-10 вв. эпохи Хазарского каганата] / А.Ильин // Время. – 2000. – 28 сент.

680. **Місця** з давньоруських літописів : [Донецьке городище, могильник неподалік с-ща Верхній Салтів та ін.] // Кушнарьов Є.П. 100 кроків Харківською землею / Є.П.Кушнарьов. – Х., 2004. – С. 241-243.

681. **Пилипенко Л.** Археологічний музей в селі [Металівка Вовчан. р-ну] / Л.Пилипенко // Хлібороб. – 1996. – 17 січ.

682. **Тронько П.Т.** Вовчанськ : [давні заселення території міста (неолітичні поселення), кургани ранньобронзового віку, поселення Черняхів. та Салтів. культури] / П.Т.Тронько // Енциклопедія історії України / редкол. : В.А.Смолій [та ін.]. – К., 2003. – Т. 1. – С. 590.

683. **Фалько О.** Легенда, що стала дійсністю : [у с. Михайлівка знайдено і дослідж. с-ще Салтівсько-Маяцької археол. культури хазарських часів (VII-X ст.)] / О.Фалько // Вечір. Харків. – 1990. – 4 серп. – С. 13-15.

***

684. **Вальчак А.** Тайны древних земледельцев : [об археол. раскопках возле с. Протопоповка Дергачев. р-на] / А.Вальчак // Новый день. – 2005. – 6 июля.

***

685. **Григорьянц М.Н.** Находка памятника христианского культа эпохи Киевской Руси на древнерусском побережье : [археол. находки на террит. славянс. городища возле с. Гайдары Змиев. р-на] / М.Н.Григорьянц, Г.В.Бейдин // Культурна спадщина Слобожанщини. Історія та краєзнавство : зб. наук.-попул. ст. – Х., 2005. – Чис. 3. – С. 104-109.

686. **Дьяченко А.** Городище раскрывает тайны : [об археол. раскопках в с. Гайдары] / А.Дьяченко, Д.Дудко // Время. – 1994. – 24 февр.

687. **Зміїв** : [на території міста – залишки ранньослов'ян. поселень Черняхів. культури II–IV ст. н. е.] // Ярешенко А.П. Під чаром рідної землі : посіб. з українознавства / А.П.Ярещенко. – Х., 2007. – С. 290.

688. **Колода В.** [Археологічні] знахідки і відкриття селища Мохнач : [Зміїв. р-н] / В.Колода / Слобід. край. – 1999. – 16 листоп.

689. **Колода В.** Знахідки і відкриття селища Мохнач / В.Колода // Вісті Зміївщини. – 1999. – 23 листоп.

690. **Колода В.** Мохначанские древности / В.Колода // Панорама. – 1999. – 24 сент. – С. 4.

691. **Логвіна Т.** Територія Зміївщини дуже багата пам'ятками археології / Т.Логвіна // Вісті Зміївщини. – 2001. – 1 серп.

692. **Михєєв В.К.** Звідки пішли ми : [про археол. розкопки на території Зміїв. р-ну : бесіда з проф. Харк. держ. ун-ту В.К.Михєєвим / записала Н.Осташенко // Вісті Зміївщини. – 1995. – 7 черв.]

693. **Саяний М.** Звідки ти, Гатомелате? : [об археол.

знахідки біля с. Таранівка] / М.Саяний // Вісті Зміївщини. – 1991. – 26 листоп.

***

694. **Лисянская С.** Памятники эпохи бронзы на территории Золочевского района Харьковской области / С.Лисянская // Культура та інформаційне суспільство XXI століття : матеріали наук. конф. мол. учених, 16-18 квіт. 2003 р. / М-во культури і мистецтв України, Харк. держ. акад. культури. – Х. : ХДАК, 2003. – С. 38.

***

695. **Мызгин К.** Кто жил на территории нынешнего Печенежского района в бронзовом веке : [археол. поиски] / К.Мызгин // Панорама. – 2001. – 6 лип. – С. 13.

***

696. **Археологічні** пам'ятки : [городища: Хорошівське, Донецьке, Каганове, у с-ща Водяне; 12 Пісочин. курганів скіф. періоду] // Перлина землі Слобожанської. Харківський район : історія та сучасність / за ред. М.М.Денисенка. – Х., 2003. – С. 222-223.

697. **Археологічні** дослідження в околицях Люботина : [Люботин. (Шеєрманівс.) і Караван. городища кінця VIII ст. до н.е. – III ст. н.е. та кургани] // Стрілець В.В. Люботин : іст.-краєзн. нарис / В.В.Стрілець. – Х., 2002. – С. 7-21 : фотогр.

698. **Бабенко Л.И.** Песочинский курганный могильник скифского времени / Л.И.Бабенко ; Харьк. част. музей гор. усадьбы. – Х. : Райдер, 2005. – 282 с.

699. **Левченко Л.** Княжеская “визитка” : следы легенд. похода Владимира Мономаха археологи нашли под Харьковом / Л.Левченко // Веч. Харьков. – 2005. – 1 дек.

700. **Лисицына Н.** Сколько лет Харькову? : [об археол. раскопках на Донец. городище, возле с. Карачевка в июле 2003 г.] / Н.Лисицына // Слобода. – 2003. – 9 сент. – С. 6.

701. **Омельченко В.Ф.** Археологічні розкопки в околиці м. Люботина / В.Ф.Омельченко // Наше місто – Люботин : матеріали краєзн. наук.-теорет. конф..., 23 жовт. 1998 р. / Люботин. міськ. рада. – Х., 1998. – С. 3-5.

702. **Селевко В.** В глубь тысячелетий : [о находках харьк. археологов в скиф. могильниках под Люботином и Старыми Валками] / В.Селевко // Слобода. – 2000. – 1 февр. – С. 6.

703. **Селегєєв С.** Хорошівське городище. Донецьке городище / С.Селегєєв // Трибуна трудящих. – 1998. – 29 серп.

704. **Хорошенко В.** Донецкое городище / В.Хорошенко // Слобода. – 2003. – 23 сент. – С. 6.

705. **Яковенко Г.** Археологічні пам'ятки району : [Харк. р-н] / Г.Яковенко // Трибуна трудящих. – 2001. – 4 серп.

706. **Яковенко Г.** Хорошівське городище / Г.Яковенко // Трибуна трудящих. – 2000. – 19 серп.

***

707. **Дикань Ф.** Чугуев древнее Харькова? : [в результате археол. раскопок в Чугуеве обнаружены остатки фортификац. сооружений VIII-X вв.] / Ф.Дикань // Объектив-Но. – 2005. – 9 июня (№ 23). – С. 4.

708. **Зинченко А.** Чугуеву – 1200 лет?! : [археол. экспедиция обнаружила остатки фортификац. сооружений VIII-X вв.] / А.Зинченко // Новости Чугуева. – 2005. – 2 июля.

709. **Свистун Г.** Белых пятен становится меньше : [беседа с рук. археол. экспедиции в Чугуеве Г.Свистуном / записал А.Ключко] // Слобода. – 2005. – 24 июня. – С. 12.

710. **Свистун Г.Е.** Основные открытия еще впереди : [беседа с науч. рук. экспедиции раскопок в Чугуеве Г.Е.Свистуном] // Новости Чугуева. – 2006. – 15 июля.

***

711. **Булига А.** Краю мій, Шевченківщино... : нариси з історії району / А.Булига. – Шевченкове, 2001. – 136 с. : фотогр. – Із змісту : Сива давнина : [6 курганів катакомб. культури епохи бронзи (II тис. до н.е.) – на території краю]. – С. 5-9 ; Пам'ятники Шевченково. – С. 102-106.

712. **Сліди** наших предків : [харк. археологи провели ретельне дослідж. археол. об'єктів Шевченківщини] // Краєвид. – 2004. – 28 лют. (№ 17/18).

Підземні ходи м. Харкова

713. **Безвесильный И.** Лабиринты под городом / И.Безвесильный // Веч. Харьков. – 2000. – 17 авг.

714. **Боровик Е.** Следы первых поселенцев : [археол. изыскания на Сумской, 10] / Е.Боровик // Слобода. – 2006. – 18 авг. – С. 20.

715. **В харьковских** катакомбах сделают подземный музей [Электронный ресурс] // Dozor. – Режим доступа : http://www.dozor.in.ua/node/12763

716. **Денисенко И.** Харьковские подземелья : [об истории возникновения и изучения сети ходов под центр. частью Харькова] / И.Денисенко // Вместе – вперед! – 2006. – 26 дек. (№ 34). – С. 6.

717. **Греля Г.** Катакомбы под Харьковом / Г.Греля // Харьк. окна. – 2005. – 11 авг. (№ 31). – С. 3.

718. **Зиненко Ю.** Подземелья Харькова : миф или реальность / Ю.Зиненко // Веч. Харьков. – 2003. – 28 авг.

719. **Мачулин Л.И.** Подземные ходы Харькова: звено исчезнувшей цивилизации : [по неофиц. данным – более 70 ходов] / Л.И.Мачулин // Культурна спадщина Слобожанщини. Історія та краєзнавство : зб. наук.-попул. ст. / Харк. держ. акад. культури. – Х., 2005. – Чис. 4. – С. 27-47 : фотогр.

720.* **Мачулин Л.И.** Тайны подземного Харькова / Л.И.Мачулин. – Х. : ТОВ “Фактор Друк”, 2005. – 207 с.

721. **Мачулин Л.** Харьковские подземелья: миф или реальность? : [беседа с авт. кн. “Тайны подземного Харькова” Л.Мачулиным / записал А.Ключко] // Слобода. – 2005. – 31 мая. – С. 6.

722. **Рыбалов В.** Колодец в Уфимском переулке / В.Рыбалов // Слобода. – 2005. – 27 мая. – С. 15.

723. **Романовський В.** Підземні ходи Харкова / В.Романовський // Слобода. – 1998. – 3 берез.

724. **Салімонович Л.** Таємниця харківських печер і понині залишається нерозкритою / Л.Салімонович // Слобід. край. – 2004. – 9 черв.

725. **Салімонович Л.** Харківські підземелля / Л.Салімонович // Губернія. – 2005. – № 6. – С. 44-45.

726. **Стегній В.** Катакомби під Римарською / В.Стегній // Слобід. край. – 2003. – 14 черв.

727.* **Стегній В.** Харківські катакомби: з глибини віків / В.Стегній // Губернія. – 1997. – № 6.

728. **Цанько С.** Тайни харківських катакомб / С.Цанько // Панорама. – 1995. – Май (№ 20). – С. 11.

729. **Шестакова И.** Подземные лабиринты Харькова / И.Шестакова // Харьк. пожар. вестник. – 2000. – 15 дек.

Додаток 6

Список основних археологічних пам'яток (городищ, курганів) Харківської області

Донецьке городище, селища (епоха бронзи, ранній залізний вік, Скіфська культура, розвинуте середньовіччя, Роменська культура, Київська Русь) – м. Харків (Жовтневий р-н)

***

Городище (VIII-X ст.) – с. Першотравневе (Балаклійс. р-н)

Сіверське городище (IV-III ст. до н. е.) – с. Мілове (Балаклійс. р-н)

Курган "Веселий" – с. Завгороднє (Балаклійс. р-н)

Кургани стародавні – с. Петрівське (Балаклійс. р-н)

***

Кургани стародавні – с. Архангелівка, Благодатне, Грушеваха, Ковалівка, Мечебилове, Нова Миколаївка, Стара Семенівка, Червоний Лиман (Барвінків. р-н)

***

Кургани стародавні – с. Васюкове, Софіївка, Степове, Уплатне (Близнюків. р-н)

***

Скіфські городища (VI–III ст. до н.е.) – поблизу с. Полкова Микитівка і Хрущова Микитівка (Богодухів. р-н)

Кургани стародавні – с. Корбини Івани, Мар'їне, Сінне (Богодухів. р-н)

***

Кургани стародавні – смт Борова, с. Підлиман (Борів. р-н)

***

Городища (V–III ст. до н.е.) – с. Баранове, Гришкове, Ков'яги, Коломак, Сніжків (Валків. р-н)

***

20 стародавніх курганів – с-ща Підсереднє, Садовод, Сірий Яр, Шиповате, с. Середній Яр, Середній Бурлук, Стецківка, Зарубінка, Манцівка, Нова Олександрівка, Плоске (Великобурлуц. р-н)

***

Городище (VIII–X ст.) – околиці м. Вовчанска

Кургани стародавні – смт Білий Колодязь, с. Бережне, Вовчанські Хутори, Котівка, Паськівка, Погорілове, Покаляне, Хотімля, Червоноармійське Перше (Вовчан. р-н)

Безкурганний могильник (VIII–X ст.) – с. Бочкове (Вовчан. р-н)

***

Городище – біля с. Протопопівка (Дергачів. р-н)

Кургани стародавні – околиця м. Дергачі

***

Кургани стародавні – смт Зачепилівка, с. Залінійне, Зарічне, Кочетівка, Леб'яже, Миколаївка, Нове Пекельне, Новоселівка, Семенівка, Сомівка, Устинівка (Зачепилів. р-н)

***

Великогомільшанський комплекс пам'яток : городище (V–III ст. до н.е., VI–X ст.), курганний могильник – с. Велика Гомільша (Зміїв. р-н)

Городища (V–III ст. до н.е.) – с. Коропове, с-ще Водяне (Зміїв. р-н)

Городище (VI–IV ст. до н.е., VI-X ст.) – с-ще Мохнач (Зміїв. р-н)

Городище (IX–XIII ст.) – с. Гайдари (Зміїв. р-н)

Кургани стародавні – с. Островерхівка (Зміїв. р-н)

***

Кургани стародавні – околиці смт Золочів, с. Гуринівка, Івашки, Мала Рогозянка, Петрівка, Писарівка, Цапівка (Золочів. р-н)

***

Кургани стародавні – с. Олександрівка, Бригадирівка, Комарівка, Мала Камишеваха, Шпаківка (Ізюм. р-н)

***

Городище та могильник Коломак (ранній залізний вік, Скіфська культура) – смт Коломак

Городище та могильник Грашківське (ранній залізний вік, Скіфська культура) – смт Коломак

***

Кургани стародавні – околиці м. Красноград, с. Березівка, Берестовенька, Кобзівка, Лукашівка, Попівка, Соснівка (Красноград. р-н)

***

Городище "Замок" – с. Городнє (Краснокут. р-н)

Кургани стародавні – с. Мурафа (Краснокут. р-н)

***

11 стародавніх курганів – м. Куп'янськ, кургани – с. Біле, Глушківка, Заборівка, Колесниківка, Кругляківка, Подоли, Хомине (Куп'ян. р-н)

***

Кургани стародавні – с. Богомолівка, смт Краснопавлівка (Лозів. р-н)

***

Городище (VI–V ст. до н.е.)–с. Червоносове (Нововодолаз. р-н)

***

Кургани стародавні – с. Красиве, Мар'ївка, Ржавчик, Сумці (Первомайс. р-н)

***

Кургани стародавні – с. Багата Чернещина, Дубові Гряди,

Костянтинівка, Малі Бучки, Огіївка, Шевченкове (Сахновщин. р-н)

***

Люботинське (Шеєрманівське) та Караванське городища (кінець VIII ст. до н. е.–III ст. н.е.) – м. Люботин (Харк. р-н)

Городище Циркуни (V–III ст. до н.е.) – с. Циркуни (Харк. р-н)

Донецьке городище (VIII–XII ст.) – смт Покотилівка (Харк. р-н)

Городище (V–III ст. до н.е.) – с. Яковлівка (Харк. р-н)

Городище (VIII–XIII ст.) – смт Хорошеве (Харк. р-н)

"**Верхня** Гийовка" – курганний могильник – с. Гийовка (Харк. р-н)

Курганний могильник (ранній залізний вік, Скіфська культура) – м. Люботин (Харк. р-н)

"**Соломаха" –** курганний могильник (IV-III ст. до н.е.) – біля м. Люботин (Харк. р-н)

12 курганів-велетнів (IV ст. до н.е.) – смт Пісочин (Харк. р-н)

***

Городище (V–III ст. до н.е.) – м. Чугуїв (р-н Старого міста)

4.5 Музейно-колекційні ресурси Харківської області

730. **Видатні** музеї України. Харківська область : Харк. іст. музей, Харк. худож. музей, інші об'єкти екскурс.-турист. відвідування Харківщини // Бабарицька В. Екскурсознавство і музеєзнавство : навч. посіб. / В.Бабарицька, А.Короткова, О.Малиновська. – К., 2007. – С. 442-443.

731. **Ключко В.В.** Розвиток музейної мережі Харківщини на рубежі XX–XXI ст. / В.В.Ключко // Культура та інформаційне суспільство XXI століття : матеріали наук. конф. молодих учених, 25-26 квіт. 2006 р. / Харк. держ. акад. культури ; відп. ред. С.В.Сищенко. – Х., 2006. – С. 64-66.

732. **Логачева Р.** Дела давно минувших дней? : [о харьк. музеях : Историческом, Гризодубовых, клубе-музее К.Шульженко] / Р.Логачева // Веч. Харьков. – 2000. – 18 мая.

733. **Музеи** [Харьковщины] // Харьков и Харьковская область : путеводитель / ред.-сост. А.А.Сайпанова. – Х., 2007. – С. 90-146. – Из содерж. : Балаклейский краеведческий музей. – С. 90-91 ; Барвенковский краеведческий музей. – С. 91-92 ; Близнюковский краеведческий музей. – С. 92 ; Историко-археологический музей-заповедник “Верхний Салтов”. – С. 93-94 ; Волчанский историко-краеведческий музей. – С. 94 ; Двуречанский краеведческий музей. – С. 95-96 ; Змиевской краеведческий музей. – С. 96 ; Зачепиловский районный краеведческий музей. – С. 97 ; Музей “Воды”. – С. 102 ; Мемориальный комплекс “Высота маршала И.С.Конева”. – С. 103-104 ; Музей Героя Советского Союза К.Ф.Ольшанского. – С. 104 ; Краеведческий музей Печенежского района им. Т.А.Сулимы. – С. 106-107 ; Соколовский музей боевого братства. – С. 109-110 ; Чугуевский мемориальный музей И.Е.Репина. – С. 113-114 ; Шевченковский районный краеведческий музей. – С. 114 ; Церковно-исторический музей. – С. 115 ; Музей театральных кукол. – С. 116 ; Музей милиции. – С. 118 ; Музей природы. – С. 124 ; Народный музей истории

Южной железной дороги. – С. 124-125.

734. **Чмихало М.Л.** Мережа та діяльність музеїв Харківської області у 2004 році / М.Чмихало // Офиц. ведомости. – 2005. – 7 апр. (№ 13/14). – С. 4-5.

Музеї м. Харкова

Харківський історичний музей

735. **Івах О.Д.** Харківський історичний музей в 21 столітті : основні напрями діяльності / О.Д.Івах // Дев'яті Сумцовські читання : зб. матеріалів наук. конф. "Музей і сучасність", 11 квіт. 2003 р. / Харк. іст. музей. – Х., 2004. – С. 5-9.

736. **Кононов Ю.** Первый музей / Ю.Кононов // Слово ветерана. – 2000. – 4 июля.

737. **Логачева Р.** Я поведу тебя в музей / Р.Логачева // Веч. Харьков. – 2002. – 15 янв.

738. **Логвиненко Л.** Тут дух історії Слобожанщини / Л.Логвиненко // Слобід. край. – 2005. – 20 січ.

739. **Снаговський М.** Ювілейний Харків на святковій Харківщині : [Харк. іст. музей] / М. Снаговський // Слобід. край. – 2004. – 21 серп.

740. **Сошникова О.** Сумцовські читання : [про роботу музею] / О.Сошникова // Слобода. – 2000. – 23 мая.

741. **Харькова А.** Харьковщина : вид из пещеры : [итоги археол. сезона] / А.Харькова // Слобода. – 2004. – 17 сент. – С. 12.

742. **Янковський А.А.** Харківський історичний музей – продовжувач традицій XII Археологічного з'їзду у виявленні, збереженні та популяризації історико-культурної спадщини / А.А.Янковський // Восьмі Сумцовські читання : зб. матеріалів наук. конф..., 12 квіт. 2002 р. / Харк. іст. музей. – Х., 2003. – С. 11-13.

***

743. **Фалеев С.** К 10-летию Харьковского музея Холокоста / С.Фалеев // Дайджест. – 2006. – Дек. (№ 12).

744. **Харьковский** музей Холокоста [Электронный ресурс] : офиц. сайт. – Режим доступа : http://holocaustmuseum.pochta.org

***

745. **Зиненко Ю.** Сбылась мечта харьковских историков : [в Музее археологии и этнографии Слобод. Украины открылась археол. выставка] / Ю.Зиненко // Веч. Харьков. – 2005. – 27 янв. – С. 7.

***

746. **Александрова В.** Данина пам'яті : [у Харк. літ. музеї відкрито вист. “Українська Голгофа”, присвяч. письменникам України, репресов. у роки сталінізму] / В.Александрова // Слобід. край. – 1991. – 22 січ.

747. **Бєжина Н.** Чи потрібен літературному музею кожух? : [про етногр. експедицію Харк. літ. музею] / Н.Бєжина // Панорама. – 1992. – Сент. (№ 39). – С. 5.

748. **Бондар І. “**Ми єсьмо націоналами” : [про діяльність Харк. літ. музею] / І.Бондар // Вечір. Харків. – 1991. – 26 груд.

749. **Гончарова Н.** Неизвестное об известном, или Неканонический взгляд на канонический Харьков : [в Харьк. лит. музее открылась выставка “Апокриф” – попытка показать историю харьк. культуры на фоне мировой] / Н.Гончарова // Объектив-Но. – 2004. – 25-31 окт. (№ 42). – С. 11.

750. **З літопису** віри і пам'яті : 10 років Харківського літературного музею : [музей засновано 20.04.1988]. – Х. : Мегаполіс, 1998. – 48 с.

751. **Мацкевич І.** Кілька слів у вінок Дмитрові Багалію : [про відкриття у Харк. літ. музеї вист. “Дмитро Багалій – учений, людина, патріот”] / І.Мацкевич // Слобода. – 1992. – Верес. (№ 72). – С. 7.

***

752. **Анничев А.** В ряду мировых музеев : [о Харьк. худож. музее] / А.Анничев // Веч. Харьков. – 2003. – 13 мая.

753. **Герасименко В.** Кількісний та якісний склад фондів дореволюційного відділу Харківського художнього музею / В.Герасименко // Панорама. – 1997. – 7 черв. – С. 15.

754. **Два** века искусства : [200 лет исполнилось коллекции Харьк. худож. музея] // Новый день. – 2005. – 24 окт.

755. **Дикань Ф.** Коллекционный день рождения : [200 лет коллекции Харьк. худож. музея] / Ф.Дикань // Объктив-Но. – 2005. – 20 окт. (№ 42). – С. 11.

756. **Логвиненко Л.** Скарби їдуть додому : [про поповнення фондів Харк. худож. музею] / Л.Логвиненко // Слобід. край. – 1997. – 30 верес.

757. **Мелихова А.** Коллекции художественного музея 200 лет / А.Мелихова // Харьк. ведомости. – 2005. – 26-27 окт. (№ 56). – С. 8.

758. **Мызгина В.** Музей, как айсберг, в его залах выставлена лишь часть коллекций : [200 лет коллекции : беседа с дир. Харьк. худож. музея В.Мызгиной / записала М.Шевченко] // Гор. газ. – 2006. – 9-15 февр. (№ 6). – С. 7.

759. **Осийчук М.** Натюрморты из тайников : [в худож. музее можно ознакомиться с натюрмортами пяти столетий] / М.Осийчук // Веч. Харьков. – 2004. – 23 дек.

760. **Осийчук М.** Художественный музей восстанавливает коллекцию восточного искусства / М.Осийчук // Веч. Харьков. – 2005. – 30 апр. – С. 13.

761. **Парамонов А.** Зупинити миті вічності : [Харк. худож. музей] / А.Парамонов, О.Денисенко // Губернія. – 2004. – № 9. – С. 16-21.

762. **Скарбниця** художнього музею : [Харк. худож. музей] // Кушнарьов Є.П. 100 кроків Харківською землею / Є.Кушнарьов. – Х., 2004. – С. 38-41.

763. **Фисан Г.** Образ прекрасный : [о Харьк. худож. музее] / Г.Фисан // Слобода. – 1998. – 15 мая.

764. **Харківський** художній музей. 200 років колекції : альбом / авт.- упоряд. В.Мизгіна, Т.Прокатова, О.Денисенко [та ін.]. – Х. : Фоліо, 2005. – 167 с. : ілюстр.

765. **Харківський** художній музей [Електронний ресурс] : офіц. сайт . – Режим доступу : http:// www . artmuseum . kharkov . ua/

766. **Ярмоленко Ю.** Уникальная коллекция художественного музея отметит юбилей : [200 лет] / Ю.Ярмоленко // Веч. Харьков. – 2005. – 15 окт.

***

767. **Дрозд. Н.** Бриллиант народного искусства : [о музее нар. искусства Слобожанщины в Харькове] / Н.Дрозд // Слобода. – 2000. – 7 марта. – С. 4.

768. **Євсєєва С.** Музей святкує ювілей : [музею нар. мистецтва Слобожанщини – 10 р.] / С.Євсєєва // Слобід. край. – 2001. – 5 лип.

769. **Лисенко Т.** Мистецтво Слобожанщини : [Харк. музей нар. мистецтва Слобожанщини] / Т.Лисенко // Нар. мистецтво. – 1999. – № 1/2 – С. 26-27.

***

770. **Харьковская** городская художественная галерея: проекты, прогр., авторы, коллекция. – Х. : Харьк. гор. худож. галерея, 2002. – [18 л.] ил.

771. **Харьковская** городская художественная галерея [Электронный ресурс] : офиц. сайт**. –** Режим доступа : http://www.mgallery.kharkov.ua/galery.php

***

772. **Дикань Ф.** Храмовая история : [в “Музее гор. усадьбы” – фотовыставка “Храмы Харьк. губернии”] / Ф.Дикань // Объектив-Но. – 2006. – 27 апр. (№ 17). – С. 12.

773. **Парамонов А.** Харьковские усадьбы: что имеем – не храним, потерявши – плачем : [о работе Харьк. част. музея гор. усадьбы : беседа с зам. дир. музея А.Парамоновым / записал А.Анничев] // Время. – 2006. – 16 мая.

774. **Харьковский** частный музей городской усадьбы [Электронный ресурс] : офиц. сайт. – Режим доступа : http://ysadba.rider.com.ua/

***

775. **Демченко В.** Харьковская кунст-камера готовится к юбилею : [к 190-летию Музея природы Харьк. ун-та] / В.Демченко // Слобода. – 1997. – 26 февр.

776. **Дрогваленко О.М.** До 195-річчя Музею природи Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна / О.М.Дрогваленко, Л.А.Резніченко // Восьмі Сумцовські читання : зб. матеріалів наук. конф..., 12 квіт. 2002 р. / Харк. іст. музей. – Х., 2003. – С. 123-125.

777. **Ковальчук Н.** Мамонты для Харьковщины не такая уж большая редкость : [о Музее природы Харьк. нац. ун-та им. В.Каразина] / Н.Ковальчук // Прометей. – 2004. – 15 янв. (№ 1).

778. **Музей** природы Харьковского государственного университета [Электронный ресурс] // Добро пожаловать в Харьков. – Режим доступа : http://kharkov.vbelous.net/nat-mus.htm

779. **Тарапова Е.И.** Музей природы Харьковского

национального университета им. В.Н.Каразина [Электронный ресурс] / Е.И.Тарапова // Университеты. – Режим доступа : http://universitates.kharkov.ua/arhiv/2005_3/tarapova/tarapova.html

***

780. **Зименко Ю.** Музей под крылом МАГАТЭ : [в Харькове появился музей лауреата Нобелев. премии Л.Ландау] / Ю.Зименко // Газ. по-харьковски. – 2008. – 17 янв.

***

781. **Власко В.Є.** Створення меморіального музею-квартири сім'ї Гризодубових у Харкові / В.Є.Власко // Сумцовські читання : наук. конф. (5; 1999, Харків) / Харк. іст. музей. – Х., 1999. – С. 35-36.

782. **Хвильовий А.** Безмежне небо Гризодубових / А.Хвильовий // Слобід. край. – 2006. – 6 трав.

***

783. **Галаур С.** Не заростає народна стежка : [музей К.Шульженко] / С.Галаур // Уряд. кур'єр. – 2004. – 26 черв. – С. 8-9.

784. **Куклин Д.** Дом, где хранится память : [о музее К.И.Шульженко] / Д.Куклин // Слобода. – 2006. – 27 июня. – С. 18.

***

785. **Столбецов О.** Кладезь футбольной истории : [в здании Обл. федерации футбола на ул. 23 Августа, 71 в торжеств. обстановке открыт уник. Музей футбол. славы Харьковщины] / О.Столбецов // Веч. Харьков. – 2004. – 28 авг. – С. 4.

***

786. **Гончарова Н.** Инстинкт размножения? Любовь! : [о Харьк. музее сексуал. культур мира] / Н.Гончарова //

Объектив-Но. – 2006. – 30 марта (№ 13). – С. 22.

787. **Кривуля С.** Екскурсія № 2 : [про Харк. музей сексуал. культур світу] / С.Кривуля // ПіК. – 2003. – № 40. – С. 44-46.

Музеї Харківської області

788. **Пересічанська В.І.** Балаклійський краєзнавчий музей : [створено держ. музей у 1988 р., експозиції: художників, нар. арт. України О.Петрусенко, етнографічні] / В.І.Пересічанська // Енциклопедія Сучасної України / відп. секр. М.Г.Железняк [та ін.]. – К., 2003. – Т. 2. – С. 132 : ілюстр.

789. **Пересічанська В.** Тут зберігається історія : [Балаклійс. краєзн. музей] / В.Пересічанська // Вісті Балаклійщини. – 2001. – 24 берез.

790. **Садкова С.** Тут завмирає час : [про музеї, що діють на Балаклійщині] / С.Садкова // Серп і молот. – 1998. – 16 трав.

791. **Шкумат І.П.** Новий експонат розповідає... : [про експозицію, присвяч. О.Петрусенко в Балаклійс. музеї] / І.П.Шкумат // Серп і молот. – 1991. – 12 груд.

792. **Шкумат І.** Справи сільського музею : [про Чепільс. музей та його засновника Г.Л.Шелеханя, Балаклійс. р-н] / І.Шкумат // Серп і молот. – 1991. – 24 груд.

***

793. **Дяченко І.** Розповідають музейні експонати : [про роботу Барвінків. іст.-краєзн. музею] / І.Дяченко // Вісті Барвінківщини. – 1993. – 16 берез.

794. **Осадчий А.** Барвенковскому музею 70 лет! / А.Осадчий // Слово ветерана. – 2006. – 10 июня.

795. **Троян Ю.В.** Барвінківський краєзнавчий музей : [засновано у 1936 р., фонди містять понад 8 тис. експонатів, у т. ч. полотна 17 ст.] / Ю.В.Троян // Енциклопедія Сучасної

України / відп. секр. М.Г.Железняк [та ін.]. – К., 2003. – Т. 2. – С. 240 : ілюстр.

***

796. **Токар А.** Щоб тримався міцно зв'язок поколінь : [про відкриття іст.-краєзн. музею в Олексіїв. шк. Близнюків. р-ну] / А.Токар, М.Панков // Нове життя. – 1991. – 7 листоп.

***

797. **Колодяжна Т.** “Копейная денга” та інші історичні реліквії, подаровані місцевими любителями старовини, поповнили фонди Валківського краєзнавчого музею / Т.Колодяжна // Сіл. новини. – 2000. – 17 лип.

798. **Панченко М.М.** Валківський краєзнавчий музей : [засновано у 1977 р.; зібрано найцінніші матеріали і колекції з історії, л-ри і мистец., природи] / М.М.Панченко // Енциклопедія Сучасної України / відп. секр. М.Г.Железняк [та ін.]. – К., 2005. – Т. 4. – С. 46 : ілюстр.

799. **Поліщук Т. “**Валки – украинный город...” : [про краєзн. музей у місті] / Т.Поліщук // Панорама. – 1994. – Март (№ 10). – С. 9.

800. **Поліщук Т.** Храм муз : [про Валків. краєзн. музей] / Т.Поліщук // Сіл. новини. – 1999. – 18 трав.

801. **Скомаровський В.** Музей найдорожчої людини: до 15-річчя заснування Музею Матері у с. Ков'яги / В.Скомаровський // Культура і життя. – 2005. – 9 листоп. (№ 44). – С. 3.

***

802. **Задорожна О.** Як створювався наш музей? : [про нар. іст.-краєзн. музей у Великому Бурлуку] / О.Задорожна // Рад. патріот. – 2002. – 23 листоп.

803. **Оковита К.О.** Великобурлуцький краєзнавчий музей : [проводяться темат. й огляд. екскурсії] / К.О.Оковита //

Енциклопедія Сучасної України / відп. секр. М.Г.Железняк [та ін.]. – К., 2005. – Т. 4. – С. 217 : ілюстр.

804. **Вьюник В.** В память о герое земляке : [в пгт Приколотное Великобурлуц. р-на открыт музей Героя Советского Союза К.Ольшанского] / В.Вьюник // Панорама. – 1995. – Июнь (№ 23). – С. 14.

***

805. **Пашко Л.** Запрошує музей : [Дворічан. краєзн. музей організовано у 1988 р.] / Л.Пашко // Дворічан. край. – 2001. – 14 лип.

806. **Пашко Л.** Краєзнавча світлиця : [про Дворічан. краєзн. музей] / Л.Пашко // Слово ветерана. – 2004. – 1 мая.

807. **Польовий В.** Експонати розповідають : [про Дворічан. іст.-краєзн. музей] / В.Польовий // Дворічан. край. – 1991. – 10 груд. – (Історія далека і близька).

808. **Рева А.** Розповідають музейні експонати : [про Дворічан. іст.-краєзн. музей] / А.Рева / Дворічан. край. – 1992. – 8 трав.

***

809. “**Высота** маршала Конева” стала национальной [Электронный ресурс] : Мемор. комплексу “Высота маршала Конева” под Харьковом присвоен статус Нац. музея // Mediaport. – Режим доступа : http://news.mediaport.info/official/2008/52287.shtml

810. **Доспєхова О.** Висота маршала Конєва : послання у майбутнє / О.Доспєхова // Губернія. – 2004. – № 5. – С. 10.

811. **Сивцова О.** Музей на Высоте Конева – подноготная успехов : [новый музей “Харьковщина в годы Великой Отечественной войны 1941–1945 гг.”] / О.Сивцова // Нова демократія. – 2006. – 10 лют.

812. **Тараненко М.** Скарбниця всенародного подвигу : [відкрито експозиції музею “Харківщина у ВВВ, 1941–1945 років” на “Висоті маршала І.С.Конєва” в смт Солоницівка Дергачів. р-ну] / М.Тараненко // Слобід. край. – 2005. – 27 серп.

813. **Холманская Л.** Лучшим украшением музея стали ветераны: одно из главных событий прошедшего праздника – открытие музея на территории мемор.. комплекса “Высота маршала И.С.Конева” / Л.Холманская // Веч. Харьков. – 2005. – 27 авг.

814. **Людмилин С.** Народження музею : [відкрито іст.-краєзн. музей, смт Пересічна, Дергач. р-н] / С.Людмилин // Вісті Дергачівщини. – 2001. – 14 лип.

815. **Демьяненко Г.** Музей [Боевой Славы] в Пересечном / Г.Демьяненко // Вісті Дергачівщини. – 2006. – 16 груд.

816. **Жиленко Н.** Світова слава музею : [музей ім. А.С.Макаренка існує з 1958 р. при Куряз. труд. колонії] / Н.Жиленко // Вісті Дергачівщини. – 2006. – 14 жовт.

***

817. **Бойко Н.** Сама історія промовляє : [в Зачепилівці відкрито район. краєзн. музей] / Н.Бойко // Перемога. – 2004. – 20 жовт.

818. **Буланов Ю.** Робота краєзнавчого музею :[смт Зачепилівка] / Ю.Буланов, Н.Халаїм // Перемога. – 2000. – 13 черв.

***

819. **Єрьомін Г.** Тут гартується молодь : [з історії створення музеїв у Зміїв. р-ні] / Г.Єрьомін // Вісті Зміївщини. – 1996. – 18 трав.

820. **Програма** розвитку музейної справи Зміївського району до 2005 року // Вісті Зміївщини. – 2002. – 16 листоп.

821. **Саяний М.І.** Випадкові археологічні знахідки Зміївського краєзнавчого музею / М.І.Саяний // Культурна спадщина Слобожанщини. Історія, археологія, краєзнавство : зб. наук.-попул. ст. / Харк. наук.-метод. центр охорони культур. спадщини ; голов. ред. О.М.Зінухов. – Х., 2005. – Чис. 5. – С. 157-161.

822. **Саяний М.** Створено краєзнавчий музей у Змійові / М.Саяний // Вісті Зміївщини. – 1991. – 23 лют.

823. **Чигрин В.** Відновлюють пам'ять про козацьку вольницю : [про Зміїв. краєзн. музей] / В.Чигрин // Слобід. край. – 2004. – 3 січ.

824. **Тарановский** музей Гвардейцев-Широнинцев // Харьков и Харьковская область : путеводитель / ред.-сост. А.А.Сайпанова. – Х., 2007. – С. 110.

825. **Корсунский В.** Соколово – символ боевого братства / В.Корсунский // Время. – 1998. – 10 марта.

826. **Передерій О.** І постає історія села : [про іст.-краєзн. музей ім. Я.І.Красюка у Першотравневій шк.] / О.Передерій // Вісті Зміївщини. – 1994. – 17 груд.

***

827. **Гузар І.** Він думав у серці своїм : [про перебування Г.С.Сковороди у с. Сковородинівці] / І.Гузар // Слобід. край. – 1993. – 29 трав.

828. **Косый Н.** Мир поэта не поймал... : [о музее Г.Сковороды в с. Сковородиновке] / Н.Косый / Голос Украины. – 2002. – 3 дек. – С. 7.

829. **Саньков С.** Видатний філософ : [про літ.-мемор. музей Г.Сковороди в Сковородинівці Золочів. р-ну] / С.Саньков

// Сіл. журн. – 2001. – № 5. – С. 11.

830. **Шевченко М.** Премія ім. Григорія Сковороди : [колективу музею Г.С.Сковороди у с. Сковородинівка присуджено премію за створення нової композиції] / М.Шевченко // Літ. Україна. – 2006. – 21 груд.

831. **Соколовський В.** Із найчистіших джерел : [Золочів. іст.-краєзн. музею – 25 р.] / В.Соколовський /// Слово ветерана. – 2002. – 4 дек.

***

832. **Изюмский** краеведческий музей [открыт в 1920 г.] [Электронный ресурс] : офиц. сайт. – Режим доступа : // http://www.ikm2002.narod.ru/

833. **Іллічівський М.** Музей стає перлиною Ізюма : [краєзн. музей] / М.Іллічівський // Обрії Ізюмщини. – 2006. – 1 верес.

834. **Шевченко И.** Открытие музея : [возобновил работу Изюм. краеведч. музей] / И.Шевченко // Слово ветерана. – 2006. – 9 сент.

835. **Скрипка Л.** Сільський музей : [про музейні. експозиції з історії села та історії хліба у с. Довгенькому Ізюм. р-ну] / Л.Скрипка // Рад. життя. – 1991. – 10 жовт. – (Знай рідний край).

***

836. **Анголенко В.** Роки, віддані людям : [про краєзн. музей в Красноградi] / В.Анголенко // Вісті Красноградщини. – 1994. – 17 трав.

837. **Гришина Н.** Музей – сховище національної спадщини рідного краю : [Красноград. краєзн. музей ім. П.Д.Мартиновича] / Н.Гришина // Вісті Красноградщини. –

2006. – 4 берез.

838. **Зінченко Н.** Красноградському музею виповнилося 78 років / Н.Зінченко // Вісті Красноградщини. – 2000. – 11 берез.

839. **Приходько О.** Діячі української культури : [про П.Д.Мартиновича та Я.Зельонова, засновників Красноград. краєзн. музею] / О.Приходько // Вісті Красноградщини. – 1991. – 5 жовт.

840. **Чернова Н.** Іменини [Красноградського] краєзнавчого музею... / Н.Чернова // Слобід. край. – 2004. – 10 берез.

841. **Швець Н.В.** Де починається Батьківщина... : [бесіда з дир. Красноград. краєзн. музею Н.В.Швець / записав В.Кобець] // Слобід. край. – 1997. – 18 груд.

***

842. **Бондар Н.** Шлях, довжиною у півстоліття : [Пархомів. іст.-худож. музею – 50 років] / Н.Бондар // Промінь. – 2005. – 24 верес.

843. **Гончарова Н.** Ой, Вань, гляди-ка, Пикассо! : [об ист.-худож. музее в с. Пархомовка Краснокут. р-на] / Н.Гончарова // Объектив-Но. – 2005. – 16 июня (№ 24). – С. 6.

844. **Іванчук Л.** Ювілей сільської Третяковки : [40-років Пархомів. іст.-худож. музею] / Л.Іванчук // Промінь. – 1995. – 2 груд.

845. **Калашник О.** Пархомівка-Дрезден : [про музейні фонди в Пархомівці] / О.Калашник // Панорама. – 1996. – 6 июля. – С. 8.

846. **Картинная** галерея в селе : [Пархомов. худож. музей: история создания, коллекция] // Вороной А. Путешествие по Харьковщине : памятники истории и культуры / А.Вороной. – Х., 2005. – С. 26-31 : 2 фот.

847. **Кривочуприн Е.** Художественная галерея в Пархомовке, где жил и учился Казимир Малевич / Е.Кривочуприн // Время. – 2006. – 13 мая.

848. **Мизгіна В.** Доторкнутися до віковічних цінностей : [до 40-річчя Пархомів. іст.-худож. музею] / В.Мизгіна // Промінь. – 1995. – 22 листоп.

849. **Мизгіна В.** Сільський Ермітаж : [про Пархомів. іст.-худож. музей] / В.Мизгіна // Губернія. – 2005. – № 3. – С. 62-63.

850. **Пархомовский** историко-художественный музей : [основан в 1955 году, имеются собр. станковой живописи и графики XVIII–начала XX в.] // Украина : регионы. Харьковская область, 1932–2002. 500 влиятельных личностей / Вост.-Укр. биогр. ин-т ; ред. В.Федосова. – Х., 2002. – С. 228.

851. **Петренко Н.** “Пархомовская сокровищница” отметила золотой юбилей / Н.Петренко // Слобода. – 2005. – 30 сент. – С. 24.

852. **Семенченко О.** Перлина рідного краю : [Пархомів. іст.-худож. музей] / О.Семенченко // Промінь. – 2005. – 17 трав.

853. **Субота В.** Сільський ермітаж : [Пархомів. іст.-худож. музей] / В.Субота // Культура і життя. – 2005. – 2 листоп. (№ 42/43). – С. 6.

854. **Хомайко Ю.** В Пархомовку к Луневу : [о Пархомов. ист.-худож. музее] / Ю.Хомайко // Веч. Харьков. – 1995. – 25 янв.

***

855. **Зрожевська Н.** Музей – на нові шляхи : [ст. дир. Куп'ян. краєзн. музею] / Н.Зрожевська // Вісн. Куп'янщини. – 2003. – 27 листоп.

856. **Комаров Ю.** Напередодні першого дня : [до 25-річчя Куп'ян. краєзн. музею] / Ю.Комаров // Вісн. Куп'янщини. – 1997. – 3 груд.

857. **Кононов Ю.** Купянскому [краеведческому] музею – 25 / Ю.Кононов // Харьк. губерн. вести. – 1997. – 11 июня.

858. **Левцова Н.** Пам'ять – крупиця до крупиці... : [до 25-річчя Куп'ян. краєзн. музею] / Н.Левцова // Вісн. Куп'янщини. – 1997. – 11 черв.

859. **Погорєлова О.** Виховний заряд музею : [про Куп'ян. краєзн. музей] / О.Погорєлова // Вісн. Куп'янщини. – 1997. – 23 квіт.

860. **Свєржина О.** У краєзнавства є майбутнє : [Куп'ян. краєзн. музей] / О.Свєржина // Вісн. Куп'янщини. – 1999. – 11 груд.

***

861. **Линник Т.** Напишемо історію свого краю : [про Лозів. краєзн. музей] / Т.Линник // Рад. слово. – 1991. – 7 груд.

862. **Суарес О.** Музей відкрито, музей живе : [про Лозів. держ. краєзн. музей] / О.Суарес // Голос Лозівщини. – 1996. – 18 трав.

863. **Телицька Л.** Криниця пам'яті народної : [про краєзн. музей в смт Краснопавлівка Лозів. р-ну] / Л.Телицька // Голос Лозівщини. – 1996. – 28 серп.

***

864. **Жигилій В.** З любов'ю до рідного краю : [про музей історії с. Знам'янка Нововодолаз. р-ну] / В.Жигилій // Вісті Водолажчини. – 1997. – 22 лип.

***

865. **Августиннопольская Т.Ф.** Так тому и быть : [беседа с дир. Первомайс. краеведч. музея Т.Ф.Августиннопольской / записала А.Дунаева] // Знамя труда. – 2002. – 30 янв.

866. **Первомайскому** [краеведческому] музею – 20 лет // Знамя труда. – 1998. – 25 апр.

867. **Моисеев А.** Совхозный музей : [об открытии краеведч. музея в совхозе “Комс. правда” Первомайс. р-на] / А.Моисеев // Знамя труда. – 1999. – 27 февр.

***

868. **Жила В.** Скарбниця історії краю : [про Печеніз. краєзн. музей] / В.Жила // Печеніз. край. – 2002. – 18 трав.

869. **Парасочка І.** Ми таїну віків – нащадкам бережем : [про краєзн. музей ім. Т.А.Сулими Печеніз. р-ну] / І.Парасочка // Печеніз. край. – 2005. – 2 квіт.

870. **Ярмоленко Я.** Музей вместо тюрьмы : [Печенеж. краеведч. музей им. Т.Сулимы] / Я.Ярмоленко // Веч. Харьков. – 2006. – 10 авг. – С. 7.

***

871. **Крячко М.** Обретет ли музей в Нескучном славу Абрамцево? : [о Харьк. район. музее Лансере-Бенуа-Серебряковых] / М.Крячко // Время. – 1997. – 3 июня.

872. **Будянский** музей фаянса пропишется в Харькове [Электронный ресурс] // Dozor. – Режим доступа : http://www.dozor.in.ua/node/12499

873. **Жикол О.** Тут чути історії кроки... : [музей “Будян. фаянс”] / О.Жикол // Трибуна трудящих. – 2005. – 18 трав.

874. **Семочкина Е.** Будянский музей фаянса переезжает в Харьков [Электронный ресурс] : [принято решение о переводе кол. фаянса Будян. завода в Харьк. ист. музей] / Е.Семочкина // Объектив. – 2008. – 20 мая. – Режим доступа : http://www.objectiv.tv/200508/15357.html

875. **Чигрин В.** Якщо відкривають музеї, то це комусь потрібно... : [у смт Бабаї Харк. р-ну відроджено краєзн. музей] / В.Чигрин // Трибуна трудящих. – 2006. – 29 берез.

876. **Яковенко Г.** Зберігають минуле, плекають майбутнє : [про роботу краєзн. музеїв у шк. Харк. р-ну] / Г.Яковенко // Трибуна трудящих. – 2001. – 24 листоп.

***

877. **Зинченко А.Я.** Чугуевские храмы истории: как это было : [о развитии музейн. дела в Чугуеве] / А.Я.Зинченко // Красная звезда. – 2002. – 18 мая.

878. **Подопригора И.** Страницы летописи Чкаловского : [о работе краеведч. музея истории, пос. Чкаловский Чугуев. р-н] / И.Подопригора // Красная звезда. – 2002. – 18 мая.

879. **Подопригора И.** Уходили в поход партизаны : [о музее истории пос. Чкаловский] / И.Подопригора // Красная звезда. – 2004. – 29 сент.

***

880. **Кривченко** В**.** На відстані віків : [про Шевченків. краєзн. музей] / В.Кривченко // Вперед. – 1998. – 16 трав.

Додаток 7

Список основних музеїв Харківської області

Музеї Харкова

Харківський історичний музей – вул. Університетська, 5

Церковно-історичний музей – вул. Університетська, 8

Харківський літературний музей – вул. Фрунзе, 6

Харківський художній музей – вул. Раднаркомівська, 11

Харківський приватний музей міської садиби – вул. Весніна, 12

Музей народного мистецтва Слобожанщини – вул. Раднаркомівська, 9

Музей театральних ляльок – пл. Конституції, 24

Музей природи ХНУ ім. В.Н.Каразіна – вул. Тринклера, 8

Музей історії Південної залізниці – вул. Котлова, 83-а

Міський музей К.І.Шульженко – пров. Байкальський, 1

Музей-діорама воїнів-інтернаціоналістів – вул. Юр'ївська, 7

Меморіальний музей-квартира сім'ї Гризодубових – вул. Мироносицька, 54-б

Харківський музей Холокоста – вул. Петровського, 28, 2-й поверх

Музей міліції – вул. Раднаркомівська, 13

Музей керамічної плитки і сантехніки – пр. Московський, 257

Науково-просвітницький музей сексуальних культур світу – вул. Мироносицька, 81-а

Музеї Харківської області

Балаклійський краєзнавчий музей – м. Балаклія, вул. Леніна, 97

Чепільський музей – с. Чепіль, Балаклійс. р-н

***

Барвінківський краєзнавчий музей – м. Барвінкове, Першотравнева, 5

***

Близнюківський краєзнавчий музей – смт Близнюки

Історико-краєзнавчий музей при загальноосвітній школі с. Олексіївка – Близнюків. р-н

***

Богодухівський краєзнавчий музей – м. Богодухів, вул Пушкіна, 24

***

Валківський краєзнавчий музей –м. Валки, вул. Лаптєвих, 21

Музей Матери – с. Ков'яги, Валків. р-н

***

Великобурлуцький історико-краєзнавчий музей – смт Великий Бурлук, вул. Радянська, 37

Музей Героя Радянського Союзу К.Ф.Ольшанського – смт Приколотне, вул. Шкільна, 2, Великобурлуцький р-н

***

Вовчанський історико-краєзнавчий музей – м. Вовчанськ, вул. Фрунзе, 42

Історико-археологічний музей-заповідник "Верхній Салтів" – с-ще Верхній Салтів, Вовчан. р-н

***

Дворічанський краєзнавчий музей – смт Дворічна, пров. Спортивний, 1

***

Харківщина у роки Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр. – смт Солоницівка, меморіал "Висота маршала І.С.Конєва",

Дергачів. р-н

Музей Бойової Слави – смт Пересічна, Дергачів. р-н

Пересічанський історико-краєзнавчий музей – смт Пересічна, Дергачів. р-н

***

Зачепилівський районний краєзнавчий музей – смт Зачепилівка, вул. Свердлова, 17

***

Зміївський краєзнавчий музей – м. Зміїв, пл. Радянська, 6

Музей Бойового Братства – с. Соколове, Зміїв. р-н

Таранівський музей Гвардійців-Широнінців – с. Таранівка, вул. Леніна, 23, Зміїв. р-н

***

Золочівський історико-краєзнавчий музей – смт Золочів, вул. Правди, 1

Літературно-меморіальний музей Г.С.Сковороди – с. Сковородинівка, Золочів. р-н

***

Ізюмський краєзнавчий музей – м. Ізюм, вул. Соборна, 12

***

Чапаївський краєзнавчий музей – смт Чапаєво, Кегичів. р-н

***

Красноградський краєзнавчий музей ім. П.Д.Мартиновича – м. Красноград, вул. Жовтнева, 55

***

Пархомівський історико-художній музей – с. Пархомівка, вул. Конторська, 1, Краснокут. р-н

***

Куп'янський краєзнавчий музей – м. Куп'янськ, вул. 1-го

Травня, 21

***

Артільний історико-краєзнавчий музей – с. Артільне, Лозів. р-н

Катеринівський історико-краєзнавчий музей – с. Катеринівка, Лозів. р-н

Краснопавлівський історико-краєзнавчий музей – смт Краснопавлівка, Лозів. р-н

Лозівський краєзнавчий музей – м. Лозова, вул. Жовтнева, 22

***

Нововодолазький краєзнавчий музей – смт Нова Водолага, вул. Леніна, 1

***

Первомайський краєзнавчий музей – м. Первомайський, 3-й мікрорайон, 35

***

Краєзнавчий музей Печенізького району ім. Т.Сулими – смт Печеніги, пров. Поштовий, 1

***

Меморіальна кімната-музей Гната Хоткевича – смт Високий, Харк. р-н

Музей Бойової Слави – смт Васищеве, Харк. р-н

***

Художньо-меморіальний музей І.Репіна – м. Чугуїв, вул. Рози Люксембург, 8

Музей води – смт Кочеток, вул. Чугуївська, 32, Чугуїв. р-н

***

Шевченківський краєзнавчий музей – смт Шевченкове, вул. Леніна, 5

Гомільшанські ліси

Кам’яні баби, гора Крем’янець

“Співочі тераси”, с. Володимирівка

Крейдяний заказник

Бурлуцький заказник

Катеринівський заказник

1

2

с. Сковородинівка, парк-сад

Пархомівський історико-художєній музей

Художньо-меморіальний музей ім. І.Рєпіна

Заміська садиба, м. Люботин

Садиба, с. Малижине

Миколаївська церква, с. Рокитне

Покровська церква, с. Пархомівка

1

2

Наталіївський парк, с. Володимирівка

Усадьба в с. Старый Мерчик. Дворец. Главный фасад. План первого этажа.

1

2

Заміська садиба, смт Старий Мерчик

1

Палацо-парковий ансамбль, смт Шарівка

2

1

2

Курорт «Березівські мінеральні води», с. Березівське

Санаторій «Рай Оленівка», с-ще Рай-Оленівка

Центральний парк культури і відпочинку ім. О.М.Горького, м. Харків

Сад ім. Т.Г.Шевченка, м. Харків

Іменний покажчик

Абдулов І.П. (109)
Абрамов В.В. 11
Августиннопольская Т.Ф. 865
Авдеев А. 152
Агеева Ю. 313
Аксенов В. 539, 676
Александрова В.А. 125, 238, 337, 746
Александрова Н. 469
Александрова Ю. 374
Алехин А.А. 301, 302
Алешин А. 670
Алчевські (594)
Амирханян Н. 258
Анголенко В. 836
Андреева В. 489
Андрієнко Т.Л. 164, 165
Андрушко М.І. 355
Андрущенко М.П. 581
Анничев А. 582, 610, 752, 773
Апазіді Ю. 559
Астахова О. 299а, 583, 587
Атемасова Т. 120, 182
Атоян Ю. 217, 490
Афанасьєв І. 32

Бабак З. 239
Бабарицька В. 8, 730
Бабенко И. 364, 529
Бабенко Л.И. 651, 698
Багалій Д. (751)
Базій І. 532
Байбакова Н.П. 444
Барвинок И. (52, 55, 529)
Барканов Л. 437
Бачинська М.С. 46, 53, 73
Безвесильный И. 713
Безрукова Т.М. 107
Бейдин Г.В. 685
Бекетов А.Н. (602, 494, 591)
Белоусова Ж. 677
Бєжина Н. 491, 535, 747
Бєлєй О. 492
Бєлічко В.В. 186
Биденко М. 166, 493, 550
Біляшівський М. 162
Бобок С. 263
Бойко Н. 817
Болгов В. 30, 441
Болгов І. 30, 441
Бондар І. 748
Бондар Н. 842
Бондаренко І. 347
Борисенко К. 480
Борисенко К.Г. 477
Борисова Т.М. 450, 478, 494, 544
Боровик Е. 495, 584, 691, 714
Бородулин В. 462, 652, 663, 678
Бородулин В.Г. 8а, 567
Бражник Н.М. 463
Буланов Ю. 563, 564, 627, 818
Булашев А.А. 9, 11
Булига А. 118, 560, 711
Бурачек М.Г. (494)
Буряковская Т. 496
Буткевич Т.И. 592а
Бучаста С. 470, 471
Бысов В. 43

Вальчак А. 684
Васенко О.Г. 138
Василенко П. 167-171
Васильева Н. 368
Васюта Н. 314, 585
Версальская Р.В. 631
Вечерський В.В. 575, 581, 586, 632, 640
Вигуляр В.Я. 54, 55
Владимиров К. 218
Власенко М. 344
Власко В.Є. 781
Влащенко С.В. 144, 145
Вовк В.Ф. 255
Волик З. 557
Волов Т. 565
Волох П.В. (542)
Вороной А.И. 233, 240, 280, 451, 570, 846
Ворощук С. 431
Вьюник В. 804

Гайдученко И. 10, 628
Галаур С. 172, 303, 498, 783
Генкин А. 588
Герасименко В. 753
Глуменко В.С. 107
Гокова Е. 259
Голиков А.П. 12, 38, 67, 74, 76, 81, 83, 86, 87, 89, 92, 96, 98, 100, 104, 113, 117, 377
Голіна М. 155а, 315
Гологорська Т.В. 481
Гончарова Е.Н. 11
Гончарова Н. 472, 749, 786, 843
Гончарова С. 18, 499
Горелова Л.Н. 184, 389
Гошовська В.А. 49, 50
Грабовський П. (534)
Грама В. 173
Греля Г. 717
Гречаникова Б. 536
Григорьев А. 316
Григорьянц М.Н. 685
Гризодубовы (732, 781, 782)
Гришина Н. 837
Груздь С. 156
Гузар І. 827
Гук М. 444, 445
Гунько В. 559
Гурбанов С. (550)
Гуртовий В. 157

Давыскиба Е.В. 39
Демченко В. 775
Демьяненко Г. 815
Денисенко И. 716
Денисенко М.М. 418, 573, 696
Денисенко О. 761, 764
Диденко И. 369
Дикань Ф. 274, 275, 707, 755, 772
Дмитрієва К. 432
Догадина Т.В. 184, 389
Донець-Захаржевські (68)
Доспєхова О. 122, 147, 158, 810
Дрогваленко О.М. 776
Дрозд Н. 378, 590, 767
Друбач А. 316
Дудко Д.М. 541, 686
Дунаева А. 865
Дьяченко А. 665, 686
Дяченко І. 793

Ерошкина Е.А. 574
Ефанова М. 304

Євсєєва С. 768
Євсюков Ю. 591
Євтушенко М.Д. 296
Єлохін А.О. (532)
Єніна К. 351
Єрьомін Г. 403, 819,

Железняк М.Г. 47, 51, 54, 57, 60, 62, 64, 68, 69, 71, 105, 107, 186, 190, 397, 458, 463, 466, 534, 788, 795, 798, 803
Железняк М.М. 64, 534
Живагін А. 548
Жигилій В. 864
Жикол О. 433, 552, 873
Жила В. 868
Жиленко Н. 816
Журавель С.Г. 201
Журавлева И. 434

Забужко Е. 500
Задорожна О. 802
Замковий В.П. 390
Заховаева Ю. 13
Звоницкий Э.М. 318
Зеленина Е. 281, 644
Зельонов Я. (839)
Зименко Ю. 718, 745, 780
Зинухов А. 671, 672, 821
Зинченко А.Я. 114, 473, 557, 654, 666, 708, 877
Зінченко Н. 838
Знаковський В. 174, 365, 501
Зорина И.А. 101
Зрожевська Н. 855

Иванченко Г. 638
Иващенко В. 35
Игнаков Е. 426
Игнатищев, фабрикант 592
Ижицкий, капитан 592
Ильин А. 152, 679

Іванчук Л. 844
Івах О.Д. 452, 477, 479, 735, 480
Іллічівський М. 833
Ільєвська Ю.А. 138
Ісаїв Л. 668

Казбан М. 319
Калашник О. 845
Калекин В.Ю. 276
Кандауров А.І. 220
Каразин В.Н. (509, 516)
Каразіни (252)
Карпенко Б. 543
Кацай В. 260
Квітка-Основ'яненко Г.Ф. (514)
Кизим М.О. 132
Киктьов М.І. 342
Кириллов Д. 502
Кириченко А.С. 593
Кириченко Р. 256
Кібкало В.О. 241-243
Клейн Б.Г. 594, 595
Клєстов М. 165, 175
Клименко Ю.О. 261
Климов А. 15, 14, 124
Климов О.В. 125, 202

Клочан Д.Ф. 49, 50
Ключко А. 709, 721
Ключко В.В. 731
Кобець В.841
Кобченко Ю. 359а
Ковалева Г. 596
Ковалевская З. 359а
Коваленко К.М. 80
Ковальчук М. 159, 597
Ковальчук Н. 84, 148, 262, 282, 661, 777
Кодин В.А. 574, 598, 599
Кожушко В.Г. 56
Козоріз О. 634
Колода В. 688-690
Колодяжна Т. 797
Коляда О.І. 38
Комаров Ю. 856
Кононов Ю. 736, 857
Коротаева М. 263, 334
Короткова А. 8, 730
Коротченко І.А. 189
Корсунский В. 221, 222, 482, 503, 600, 825
Косий М. 321, 419, 504, 505, 547, 828
Костин Г. 160
Котляр В. 127
Кравченко Н. 446
Кравченко Р. 336
Краснова Т. 453, 453а, 527
Кривицкий И.А. 184, 389
Кривобоков Є.М. 51
Кривочуприн Е. 847
Кривошликов Ф.І. 441, 420
Кривуля С. 787
Кривцов О.С. 132
Кривченко В. 880
Криганов А.В. 655
Крикливий Ю. 335
Криницына Н. 176
Кропивницький М. (559, 561, 562)
Крупа Т. 299а, 583, 587
Крылов В. 313, 322
Крячко М. 871
Куклин Д. 784
Кукса М. 93, 95
Куликов В.В. 57
Куранова С. 601
Курдыбайло Г. 223
Курдюк М. 264
Куфальдт (281)
Кучинський Ю. 348
Кушнарьов Є.П. 269, 292, 320, 427, 483, 680, 762

Лабскір В.М. 31
Лаврентьев И. 224
Лазаренко С. 283
Ландау Л. (780)
Лансере-Бенуа (871, 488)
Лапіна Н. 234, 423
Ларина Н. 323
Левцова Н. 858
Левченко А. 558
Левченко В. 391
Левченко Л. 699
Лейбфрейд А.Ю. 225, 602-604, 645
Леонович Н.Ю. 71
Леонтьева Ю.Ю. 16
Линник Т. 861

Лисенко Л. 226
Лисенко С.В. 17, 18
Лисенко Т. 769
Лисицына Н. 700
Листопад Л. 379
Лисянская С. 694
Литвин Л. 43
Логачева Р. 324, 354, 506, 732, 737
Логвин Г.Н. 569, 576
Логвиненко Л. 177, 244, 245, 265, 528, 537, 561, 656, 738, 756
Логвіна Т. 691
Ломакин В.А. 110
Луговий І. 302
Лунгу М.Л. 138
Лунев (854)
Луньов В.Г. 78
Лурье А.И. 8а, 567
Любичев М.В. 657
Любієв А.Г. 31
Любіцева О.О. 139, 375, 417, 454
Людмилин С. 814
Лях С.Р. 568

Мазница А. 19, 178, 246, 247, 266
Майская Т. 605
Макаренко А.С. (75)
Макаров Г. 41
Малевич К. (847)
Малиновська О. 8, 730
Малишева Н.Р. 150
Маляров Г. 542
Манова Н.Л. 481
Манойло В.А. 336
Мардер А.П. 575, 581, 640
Маринич М. 72
Маринич О.М. 38, 48, 53, 58, 61, 63, 67, 73, 74, 79, 76, 81, 83, 86, 87-89, 91, 92, 94, 96, 98, 100, 104, 106, 108, 111-113, 117, 188, 193, 198, 204, 216, 278, 293, 353, 382, 385, 387, 390, 394-396, 399-402, 406-414, 436, 649
Маркевич Я. 182
Мартинович П.Д. (839)
Марчук Ю. 356
Масленникова Ю. 464
Матюшенко А.М. (74, 75)
Мацкевич І. 751
Мачулин Л.И. 41а, 606, 658, 719-721
Медведєва Т.Д. 105
Медвідь В. 507
Мелихов В. 392, 508
Мелихова А. 757
Мельниченко І. 636
Мерзликина М. 509
Мечников І.І. (507)
Минаев В. 306, 325
Мирер П. 227
Мироненко І. 248
Михєєв В.К. 692
Мицай В.О. 343
Мілкін К. 85
Мільчев В.І. 568
Міндель Й. 438
Могилевська Н. 622
Можейко И. 228, 229, 370, 540, 665
Моисеев А. 867
Морозко Л.Г. 612

Мрачковская А. 474
Мужицька О.О. 78
Мызгин К. 659, 695
Мызгина В. 758, 764, 848, 849

Неудачная В. 200
Николаев Б. 230
Новгородов В.Е. 607, 608
Новиченко Л. 383
Ночовка В. 349

Овод В. 231
Овчаренко Д.О. 337, 338
Оковита К.О. 803
Ольшанський К.Ф. (69, 733, 804)
Омельченко В.Ф. 701
Онищенко В.А. 150
Орлов А.Н. 11
Осадча В. 20
Осадчий А. 530, 794
Осийчук М. 326, 759, 760
Остапенко Б.Ф. (296)
Осташенко Н. 692

Павлова О.Д. 47
Падалка Л. 510, 660
Панашенко В.В. 484
Панков М. 796
Панкова Є.В. 139, 375, 417, 454
Панченко М.М. 210, 673, 798
Парамонов А. 592а, 661, 761, 773
Парасочка І. 869
Парийский А. 592а
Пархоменко М. 435, 553
Пархоменко Н. 284
Пархоменко Н.Д. (536)
Пасюта А. 151, 268
Пашко Л. 805, 806
Перегон О. 42, 511
Передерій О. 826
Пересічанська В.І. 788, 789
Перехрест В.С. 400
Петренко В. 554
Петренко И. 285
Петренко Н. 851
Петрусенко О. (788, 791)
Пилипенко Л. 249, 447, 681
Питя И. 609
Підкова І. 571
Пірко В.О. 568
Погорелова С.М. 380
Погорєлова О. 859
Подкур Р.Ю. 456, 669
Подольська Є. 637
Подопригора И. 878, 879
Поколодна М.М. 129
Поліщук Т. 799, 800
Полуда А.М. 187, 192
Польовий В. 807
Полякова Ю.Ю. 603, 604, 610
Полянська Н.І. 481
Пономаренко В.С. 132
Попов О. 346
Попова Е.А. 399, 401, 402, 405-409, 412-414
Посохов С. 43
Приходнюк О.М. 466
Приходько О. 839
Прокатова Т. 764
Прокопенко І.Ф. 40, 305, 572
Прокопенко Л.І. 380
Проненко В. 512

Проскурин С. 611
Проскурнин А. 372
Прохоров С.М. (494)
Прядко О. 165
Пугачева Г. 286, 287, 328
Пугачева М.А. 612
Пушкин А.С. (508)
Пятигорская В. 448

Расстригин А. 277
Рева А. 808
Ревенко В.І. 662
Ревуцька Л. 641
Редин В.И. 12
Редіна В. 22, 23
Резніченко Л.А. 776
Ремизова О. 513
Репин И.Е. (115, 451, 469-476, 733)
Рибалко М.С. 62
Рибальченко Р. 236
Риков О.С. 82
Родичкин И.Д. 288, 367
Родичкина О. 288
Роїн О.М. 1
Роман А. 359а
Романенко В.А. 24
Романовський В. 457, 514, 515, 723
Рослий І.М. 216
Руденко Е. 329
Рудько В.П. 486
Русинов О.О. 385, 387
Рутинський М.Й. 25
Рыбалов В. 722
Рыбальченко Р. 625
Савйовський В.В. 613
Садкова С. 790
Сайпанова А.А. 34а, 359, 376, 614, 624, 633, 646, 733, 824
Салимонович Л. 250, 289, 290, 307, 350, 362, 386, 555, 556, 629, 724, 725
Самокиш М.С. (494)
Санина О. 330
Саньков С. 829
Саппа Н.Н. 8а, 21, 133, 194, 197, 199, 211, 212, 235, 298, 333, 485, 566, 567
Сахарова Е. 13
Саяний М.І. 693, 821, 822
Свєржина О. 860
Свинарев В.Ф. (166), 180, 181, 203
Свириденко О.С. 458
Свистун Г.Е. 709, 710
Свитайло С.Ф. 357
Святицька Є.С. 410, 411
Селевко В. 702
Селегєєв С. 703
Семенченко О. 852
Семирадский Г. (550), (551)
Семочкина Е. 874
Сергиенко Е. 251
Сердюк Л.И. 201
Серебряков А. 421, 443
Серебрякови (488), (871)
Сивцова О. 811
Сидоренко А.Л. 12, 377
Сирык С. 291
Сищенко С.В. 24, 101, 593, 731
Сіренко Л.А. 385, 387
Сірко І. (554-556)

Скляренко В.М. 460,
Сковорода Г. (68, 81, 82, 107, 488, 501, 512, 827-829
Скомаровський В. 801
Скрипка Л. 835
Смолій В.А. 456, 484, 531, 620, 669, 682
Снаговський М. 739
Соколовський В. 831
Сосков А.В. 388
Сошина А. 339
Сошникова О. 740
Стафійчук В.І. 139, 375, 417, 454
Стегній В. 366, 619, 726, 727
Степанов Е.Г. 425, 426
Степанова Т.М. 458
Степанчук І. 674
Степанян С.В. 397
Столбецов О. 785
Столярова Н. 639
Стрелков Д.Г. 318
Стрілець В.В. 109, 697
Суарес О. 862
Субота В. 363, 853
Сургай С. 352
Сухарев Е. 517
Сыткин А. 663

Таран В. 622
Тараненко М. 135, 812
Тарапова Е.И. 779
Телицька Л. 863
Терещенко І. 257
Тертишна Л. 253
Тесло А. 220
Тесло А.Д. 82
Тесло І. 35а, 220
Тесля Н. 26, 667
Тетьоркіна В.А. 380
Тиманович Є.В. 640
Тимошенков В. 270
Тимченко И. 420
Тихая И. 340
Тихонова И. 308
Ткаченко В.С. 204
Токар А. 796
Токарський В.А. 163
Толмачев В. 440
Толстоухов А.В. 137, 144, 150, 187, 189, 192, 242, 261, 309
Точка В.А. 623
Третецький В. 27
Тризна Д.К. 60
Тройнер В. 398, 404
Тронько П.Т. 28, 461, 531, 620, 682
Троценко О.М. 72
Троян Ю.В. 795
Тышкул Е. 518

Удовик І. 642
Удовик І. 95
Устименко Л. 32

Фалеев С. 743
Фалько О. 683
Федосеєнко А.І. 459
Федосова В. 45, 52, 59, 65, 70, 75, 77, 90, 97, 99, 102, 103, 115, 331, 341, 439, 442, 533, 549, 850
Фесенко Т. 28

Фисан Г. 763
Фисун Л.А. 474, 647, 648
Фоменко І.О. 68, 69
Фролов В.А. 33, 34
Фурсова Т.М. 152, 190

Халаїм Н. 818
Харитоненки (265)
Харитотенко И. (266)
Харько, козак (502)
Харькова А. 520, 741
Хвильовий А. 782
Хименко Л.П. 80
Хмельницький Б. (543)
Ходун Є. 475, 521, 664
Холманская Л. 813
Хомайко Ю. 854
Хорошенко В. 704
Хорошковатый А. 616, 617
Хоружа М.В. 467
Хоткевич Г. (107, 488)
Христоєв В.А. 35а

Цанько С. 205-207, 254, 487, 728
Цебенко О.В. 11
Церетели З. (502)
Цимбаленко Л. 543
Цинклер Е. 141, 153, 675

Чайковский П.И. (77, 537, 538)
Ченко М. 381
Чепалов А. 522, 538, 562
Чепкий М. 355
Черванев И.Г. 377
Червяков А.Т. 11
Черевко Т.М. 309
Черкасова Е.Т. 621
Чернова Н. 429, 488, 523, 840
Чигрин В. 823, 875
Чистилин В. 524
Чмихало М.Л. 416, 734
Чурсіна Т. 271

Шамрай Л. 630
Швець Н.В. 841
Швець О. 635
Швидько Г. 571
Шевардин Р. 468
Шевченко И. 834
Шевченко М. 758, 830
Шевченко Н. 279
Шевченко О. 476,
Шевченко Т. (456, 487, 498, 515, 523, 528, 535, 553)
Шеин Н. 430
Шелехань Г.Л. (792)
Шеляг-Сосонко Ю.Р. 128
Шестакова И. 729
Шидловские (274)
Шидловський Л.І. (279)
Шитова К. 154
Шкодовский Ю. (550)
Шкодовский Ю.М. 615
Шкумат І.П. 791, 792
Шудрик І. 272
Шульженко К. (506, 732, 783, 784)
Шульженко Л.С. 36
Шуст Р. 571
Щитова К. 208

Эспуар Н. 37

Юрченко С.О. 67, 74, 76, 81, 83, 86, 87, 89, 92, 96, 98, 100, 104, 113, 117
Юхно В. 626
Юшко О.В. 31
Ющенко О.К. 188, 193

Яворницький Д. (488)
Яковенко Г. 705, 706, 876
Якушенко Я.И. 201
Яницький В. 525
Янковський А.А. 742
Ярещенко А.П. 687
Ярмоленко Ю. 766
Ярмоленко Я. 870

Геогрфічний покажчик

Андріївка, смт (Балаклійс. р-н) 48, 49
Афганістан 45

Бабаї, смт (Харк. р-н) 353, 485, 875
Балаклійський район 45-47, 132, 152, 182-185, 197, 209, 341, 342, 484, 526, 527, 790
Балаклія, м. 49-51, 528, 619, 733, 788, 789, 791
Барвінкове, м. 53, 55, 529, 530, 620, 733, 793-795
Барвінківський район 52-54, 185, 394, 411, 449
Безлюдівка, смт (Харк. р-н) 643
Березівське, с-ще (Дергачів. р-н) 25, 133, 419-430
Берека, р. 394
Беркське вдсх (Первомайс. р-н) 34
Бесарабівка, с. (Кегич. р-н) 543
Біла, р. 105
Біле, оз. (Зміїв. р-н) 78
Близнюки, смт 733
Близнюківський р-н 56, 57, 395, 410, 411
Богодухівський район 58-60, 153, 160, 197, 451
Богодухів, м. 8а, 25, 128, 531, 622
Борівський район 61, 62, 132, 387, 668
Борова, смт 669
Бочкове, с. (Вовчан. р-н) 190
Братерське, оз. (Балаклійс. р-н) 50
Бритай, р. 395
Бритайське вдсх 395
Буди, смт (Харк. р-н) 105, 872-874

В'ялівське вдсх (Харк. р-н) 34, 138
Валки, м. 8а, 299а, 534, 797-800
Валківський район 63, 64, 210, 255-257, 402, 409, 484, 533, 623, 671, 673
Васищеве, смт (Харк. р-н) 106, 354, 458
Введенка, смт (Чугуїв. р-н) 645
Великий Бурлук, р. 118, 389, 396-398
Великий Бурлук, смт 66, 68, 802, 803
Великобурлуцький район 65-67, 69, 120, 161-163, 186-188, 191-193, 205, 206, 396, 397, 414, 452
Великобурлуцьке вдсх (Великобурлуц. р-н) 34
Верхній Бишкин, с. (Первомайс. р-н) 100, 549
Верхній Салтів, с-ще (Вовчан. р-н) 70-72, 462-468, 676-680, 733
Верхня Писарівка, с. (Вовчан. р-н) 72
Високий, смт (Харк. р-н) 107, 108
Вікнине, с. (Ізюм. р-н) 83
Вільшани, смт (Дергачів. р-н) 624
Вовча, р. 399
Вовчанськ, м. 8а, 25, 682, 733

Вовчанський район 70-72, 123, 128, 189, 194, 197, 211, 399, 414, 466, 677
Водяне, с. (Зміїв. р-н) 696
Войтенки, с. (Валків. р-н) 674, 675
Володимирівка, с. (Краснокут. р-н) 89, 261, 271, 454, 544, 575, 579, 580, 639, 640
Волоська Балаклія, с. (Шевченків. р-н) 560
В'язова, с. (Краснокут. р-н) 544

Гаврилівка, смт (Дергачів. р-н) 536
Гайдари, с. (Зміїв. р-н) 25, 451, 685, 686
Геніївка, с. (Зміїв. р-н) 630
Глобове, с. (Краснокут. р-н) 579, 580
Городнє, с. (Краснокут. р-н) 544
Готвальд, див. Зміїв, м.
Гроза, с. (Шевченків. р-н) 560
Гусочка, р. 404

Дворічанський район 73, 153, 155-158, 484
Дворічна, смт 159, 733, 805, 806-808
Дергачі, м. 236, 535
Дергачівський район 74, 75, 235, 343, 401, 450
Довгеньке, с. (Ізюм. р-н) 835

Есхар, смт (Чугуїв. р-н) 113

Єфремівка, с. (Вовчан. р-н) 190

Жовтневе Друге, с. (Вовчан. р-н) 190
Жовтневий гідропарк (м. Харків) 138
Журавлівський гідропарк (м. Харків) 138

Забродівське вдсх 405
Закутнівка, с. (Первомайс. р-н) 100
Залінійне, с. (Зачепилів. р-н) 563
Затишок, хутір (Шевченків. р-н) 561, 562
Зачепилівський район 76, 77, 132, 207, 409
Зачепилівка, смт 733, 817, 818
Землянка, с. (Вовчан. р-н) 190
Зимівне, оз. (Балаклійс. р-н) 49
Зміїв, м. 78, 539, 672, 687, 733, 821-823
Зміївський район 80, 132, 142-154, 197, 211, 344-346, 382, 402, 441-443, 484, 692, 819, 820
Знам'янка, с. (Нововодолаз. р-н) 864
Золочів, смт 82, 456, 831
Золочівський район 81, 82, 236, 451, 694

Ізюм, м. 8а, 26, 85, 212, 214, 215, 454, 542, 575, 631-635, 832-834
Ізюмський район 33, 83, 347-350, 379, 387, 400, 484, 542, 633
Ізюмець, р. 400

Кам'янка, с. (Дергачів. р-н) 159
Кам'янка, с. (Ізюм. р-н) 83, 84
Каплунівка, с. (Краснокут. р-н) 544
Карачівка, с. (Харк. р-н) 700
Качалівка, с. (Краснокут. р-н) 544
Кегичівський район 86
Ков'яги, с. (Валків. р-н) 801
Козача Лопань, смт (Дергачів. р-н) 198
Коломацький район 484
Колонтаїв, с. (Краснокут. р-н) 544
Комарівка, с. (Харк. р-н) 110
Комсомольське, смт (Зміїв. р-н) 79
Комуніст, с-ще (Харк. р-н.) 298
Коробові Хутори, смт (Зміїв. р-н) 25, 451
Кочеток, смт (Чугуїв. р-н) 133, 733
Кравцівка, с. (Шевченків. р-н) 121
Красний Кут див. Краснокутськ
Красноград, м. 8а, 88, 451, 567, 637, 836-841
Красноградський район 87, 351, 409, 570, 636
Краснокутськ, смт 35, 90, 91, 238-254, 544
Краснокутський район 89, 90, 153, 160, 244, 258-260, 262-270, 272, 352, 452, 638
Краснопавлівка, смт (Лозів. р-н) 863
Краснопавлівське вдсх (Лозів. р-н) 34
Крем'янець (Кременець), гора (Ізюм, м.) 212, 213, 216
Кудіївка, с. (Дергачів. р-н) 121
Кулиничі, смт (Харк. р-н) 311, 553
Куп'янськ, м. 8а, 94, 95, 545, 547, 855-860
Куп'янський район 92, 93, 95, 387, 484, 545, 546, 641, 642
Куряж, с. (Дергачів. р-н) 35

Леб'яже, оз. (Балаклійс. р-н) 50
Лиман, оз. 380
Лиман, оз. (Балаклійс. р-н) 49
Лиман, оз. (Балаклія, м.) 34
Лиман, оз. (Зміївс. р-н) 78, 79
Линове, оз. (Балаклійс. р-н) 50
Липці, с. (Харк. р-н) 195, 444-446
Лозівський гідропарк (Дергачів. р-н) 138
Лозівський район 96, 97, 123, 394, 395, 548
Лозова, м. 96, 300, 861, 862
Лозовеньківське вдсх (Дергачів. р-н) 34
Лопань, р. 375, 401
Люботин, м. 104, 109, 454, 580, 697, 701, 702

Мала Вовча, с. (Вовчан. р-н) 190
Мала Данилівка, смт (Дергачів. р-н) 234
Малижине, с. (Золоч. р-н) 81, 541
Мерефа, м. 454, 554-556
Мерло (Мерля), р. 405
Мерло (Мерля, Мерла), р. (Богодух. р-н) 58
Металівка, с. (Вовчан. р-н) 681
Мжа (Мож), р. 78, 402

Мжичка, р. 403
Митрофанівка, с. (Дергачів. р-н) 159
Михайлівка, с. (Вовчан. р-н) 683
Михайлівка, с. (Первомайс. р-н) 100
Михайлівське вдсх 409
Мохнач, с. (Зміїв. р-н) 688-690
Мурафа, с. (Краснокут. р-н) 89, 133, 544
Муром, р. 406
Муромське вдсх (Харк. р-н) 34, 138, 406

Нескучне, с. (Харьк. р-н) 871
Нижній Бурлук, с. (Шевченків. р-н) 118
Нова Водолага, смт 447
Нововодолазький район 98, 99, 211, 402, 452
Новомиколаївка, с. (Шевченків. р-н) 118

Олександрівка, с. (Зачепилів. р-н) 537, 538
Олександрівське вдсх (Богодухів. р-н) 34
Олексіївка, с. (Близнюків. р-н) 796
Олексіївка, с. (Первомайс. р-н) 100
Олексіївський гідропарк (м. Харків) 138
Оріль, р. 407
Орілька, р. 408
Орільське вдсх 408
Орчик, р. 409, 538
Орчик, с. (Зачепів. р-н) 77, 627
Осинівка, с. (Чугуїв. р-н) 470, 471
Оскіл, р. 8а, 93, 94, 73, 375
Основинці, с. (Краснокут. р-н) 544

Пархомівка, с. (Краснокут. р-н) 89, 90, 544, 579, 842-854
Первомайськ, м. 100, 865, 866
Первомайський район 100, 142, 144-147, 149-154, 394, 407, 549, 867
Пересічна (Пересічне), смт (Дергачів. р-н) 234, 236, 814, 815
Першотравневе, с. (Зміїв. р-н) 826, 628, 629
Петро-Іванівка, с. (Дергачів. р-н) 159
Печеніги, смт 550, 551, 868, 870
Печенізьке вдсх (Вовчан., Чугуїв., Печеніз. р-ни) 34, 70, 72, 101, 102, 113, 383, 384, 389
Печенізький район 101, 102, 128, 132, 164-181, 203, 396, 397, 450, 695, 733, 869
Південне (Південний), м. (Харк. р-н) 110, 111
Пісочин, смт (Харк. р-н) 431-440
Подвірки, с. (Дергачів. р-н) 625, 626, 816
Покотилівка, смт (Харк. р-н) 112, 700
Правда, с. (Первомайс. р-н) 100

Приколотне, смт (Великобурлуц. р-н) 69, 733, 804
Протопопівка, с. (Дергачів. р-н) 684

Рай-Оленівка, с-ще (Харк. р-н) 25
Ржавчик, с. (Первомайс. р-н) 100
Ріпки, с. (Богодухів. р-н) 58
Рогань, смт 298
Рогозянське вдсх (Золочів. р-н) 34, 138
Роздолля, с. (Первомайс. р-н) 100
Рокитне, с. (Нововодолаз. р-н) 98, 580

Савинці (Балаклійс. р-н) 49
Самара, р. 410
Сахновщинський район 103
Семенівка, с. (Дергачів. р-н) 236
Сіверський Донець, р. 33, 37, 49, 50, 78, 113, 116, 117, 162, 184, 375, 380, 389, 390-393, 635
Скалонівка, с. (Зачепилів. р-н) 564
Сковорода Г. (133)
Сковородинівка, с. (Золочів. р-н) 81, 827-830
Слобідська Україна 659
Слобожанщина 95, 272, 381, 418, 459, 479-483, 487, 541, 568, 658, 767, 821
Соколове (Соколів), с. (Зміїв. р-н) 78, 80, 485, 733, 825
Солоницівка, смт (Дергачів. р-н) 733, 809-813
Старий Мерчик, смт (Валків. р-н) 63, 273-279, 451, 454, 580, 670, 672
Старі Валки, с. (Валків. р-н) 702
Степанівка, с. (Краснокут. р-н) 544
Студенок, с. (Чугуїв. р-н) 355
Суданка, с. (Первомайс. р-н) 100
Сухий Торець, р. 411
Східна Україна 25

Таранівка, с. (Зміїв. р-н) 78, 540, 693, 733, 824
Тишкове, оз. (Балаклійс. р-н) 50
Трав'янське вдсх 34, 138

Уди (Уда), р. 78, 412
Україна 4, 5, 8, 16, 24, 30, 31, 38, 45, 46, 51, 52, 54, 56-66, 68-77, 79, 81, 83, 86-88, 90-91, 94-100, 102-104, 106-108, 162, 178, 111-113, 115, 117, 119, 128, 136, 137, 139, 149, 186, 188, 193, 198, 204, 208, 216, 244, 252, 279, 341, 353, 367, 375, 382, 385, 387, 390, 394-397, 399, 400-402, 406-414, 417, 436, 441, 442, 454, 455, 458, 460, 461, 463, 466, 484, 497, 531-534, 549, 569, 571, 577, 586, 649, 730, 788, 795, 798, 803

Харків, м. 8, 8а, 11, 13, 22, 25, 34а, 35, 40-44, 48, 106, 111, 112, 123, 162, 201, 208,

217-233, 236, 288, 301-310, 312-332, 358-374, 401, 421, 443, 450, 454, 485, 489-491, 493-514, 516-525, 575, 582-586, 588, 589, 591-593, 592а, 595-618, 633, 654, 665-667, 672, 691, 700, 713-729, 732, 733, 735-787
Харків, р. 413
Харківська область 6, 7, 8, 8а, 9, 11, 12, 14-17, 20, 21, 23, 24, 26, 27, 29-32, 34, 34а, 38, 39, 41, 44, 45, 75, 90, 97, 99, 102, 103, 115, 116, 122-126, 129-132, 134, 135, 137, 139-141, 146, 152-154, 160, 161, 172, 179, 195-197, 199, 200, 202, 204, 209, 211, 213, 233, 235, 237, 246, 247, 269, 283, 292, 299, 300, 311, 320, 333-341, 359. 376, 377, 416, 417, 427, 439, 442, 449, 453, 453а, 454, 455, 457, 460, 461, 464, 477, 478, 485, 486, 488, 492, 533, 549, 565-567, 569, 570, 575-578, 633, 646, 651-653, 655-657, 660-664, 680, 730, 731, 733, 734, 762, 772, 777, 811
Харківський район 104, 132, 197, 299, 401, 402, 406, 418, 450, 552, 573, 650, 696, 698, 699, 703, 704-706, 876
Хотімля, р. 414

Чайка, оз. (Зміїв. р-н) 78
Чепіль, с. (Балаклійс. р-н) 792
Червоне, с. (Дергачів. р-н) 159
Червонооскільське вдсх (Ізюм., Борів., Куп'ян. р-ни) 34, 61, 93, 386, 388
Чкаловське, с-ще (Чугуїв. р-н) 878, 879
Чугуїв, м. 8а, 17, 18, 114, 454, 469-476, 558, 644, 646-649, 707-710, 733, 877
Чугуївський район 113, 115, 116, 123, 132, 197, 211, 356, 357, 396, 397, 414, 450, 557

Шарівка, смт (Богодух. р-н) 25, 58, 59, 280, 281, 282, 284-295, 448, 579, 580, 621, 622
Шевченківський район 117, 196, 396, 397, 404, 559, 560, 562, 711, 712
Шевченкове, смт 711, 733, 880
Широке, с. (Близнюків. р-н) 532
Шишківка, с. (Шевченків. р-н) 121
Шульське, с. (Первомайс. р-н) 100

Зміст

Передмова 3
Розвиток туризму в Харківському регіоні (оглядова стаття) 5

1. Туризм на Харківщині. Рекреаційні ресурси 27

1.1 Загальні роботи 27

1.2 Природні та історико-культурні рекреаційні ресурси окремих районів, міст і сіл Харківщини. Загальна характеристика 33

2. Природні рекреаційні ресурси Харківського регіону 49

2.1 Рекреаційні ресурси природно-заповідного фонду Харківщини 49

2.11 Природні національні парки 52
Гомільшанські ліси 52

2.12 Регіональні ландшафтні парки 55
Великобурлуцький степ 55
Печенізьке поле 55
Ізюмська лука 57

2.13 Заказники 58
Бурлуцький загальнозоологічний заказник загальнодержавного значення 58
Вовчанський ботанічний заказник загальнодержавного значення 58
Катеринівський загальнозоологічний заказник загальнодержавного значення 59
Заказники місцевого значення 59

2.14 Заповідні урочища 61

2.15 Пам'ятки природи 61
Комплексна пам'ятка природи місцевого значення “Гора Крем'янець” 61
Ботанічна пам'ятка “Сад ім. Т.Г.Шевченка” 62

2.16 Парки – пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення 64
Краснокутський парк 64

Литвинівка 66
Наталіївський парк 66
Старомерчинський парк 68
Шарівський парк 69

2.17 Дендрологічні парки 70
Дендрологічний парк загальнодержавного значення Харківського національного аграрного університету ім. В.В.Докучаєва 70

2.18 Ботанічні сади 71
Ботанічний сад загальнодержавного значення Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна 71

2.19 Харківський зоологічний парк загальнодержавного значення 73

Додаток 1 75
Список об'єктів природно-заповідного фонду Харківської області

2.2 Рекреаційні ліси, зелені зони міст та приміських територій. Загальна характеристика 92
Парки, сквери Харкова 94

2.3 Водні рекреаційні ресурси Харківської області 96

Додаток 2 102
Список основних водних рекреаційних ресурсів (водосховищ, гідропарків, озер та річок) Харківської області

3. Природно-оздоровчі ресурси Харківщини 105

Додаток 3 109
Список основних санаторно-курортних, туристично-оздоровчих закладів Харківської області

4. Історико-культурні ресурси Харківського регіону 111

4.1 Історико-культурні заповідники 113
Історико-археологічний музей-заповідник “Верхній Салтів” 113
Чугуївський історико-культурний заповідник ім. І.Ю.Рєпина 114

4.2 Пам'ятки історії та монументального мистецтва 115
Українська укріплена лінія – історична пам'ятка інженерного мистецтва XVIII ст. 125

Додаток 4 127
Список основних пам'яток історії та монументального мистецтва Харківської області

4.3 Пам'ятки архітектури та містобудування 131

Додаток 5 140
Список основних пам'яток архітектури та містобудування Харківської області

4.4 Пам'ятки археології 146
Підземні ходи м. Харкова 153

Додаток 6 155
Список основних археологічних пам'яток (городищ, курганів) Харківської області

4.5 Музейно-колекційні ресурси Харківської області 159

Додаток 7 177
Список основних музеїв Харківської області

Іменний покажчик 185

Географічний покажчик 195